

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Noora Ikola ja Emilia Sandvik

5–6-VUOTIAIDEN LASTEN KIUSAAMISKOKEMUKSET PÄIVÄKODISSA

Sosiaali- ja terveysala

2010

TIIVISTELMÄ

Tekijät	Noora Ikola ja Emilia Sandvik
Opinnäytetyön nimi	5–6-vuotiaiden lasten kiusaamiskokemukset päiväkodissa
Vuosi	2010
Kieli	suomi
Sivumäärä	86 + 6 liitettä
Ohjaaja	Ahti Nyman

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia 5–6-vuotiaiden lasten kiusaamiskokemuksia päiväkodissa lasten, vanhempien ja työntekijöiden näkökulmasta. Lisäksi haluttiin selvittää, miten kiusaamistilanteisiin puututaan päiväkodissa, minkälainen mieli lapsille jäi kiusaamistilanteisiin puuttumisesta ja ovatko vanhemmat tyytyväisiä työntekijöiden tapoihin puuttua kiusaamiseen. Tutkimuksessa selvitettiin myös eri osapuolten näkemyksiä siitä, miksi kiusaamista tapahtuu ja miten sitä voitaisiin vähentää. Lopuksi vertailtiin kaikkien osapuolten vastauksia keskenään ja tutkittiin, onko niissä yhtäläisyyksiä tai eroja.

Opinnäytetyö tehtiin teoreettisen viitekehyksen sekä lapsille, vanhemmille ja työntekijöille suunnatun kyselyn pohjalta. Tutkimus suoritettiin kahdessa vaasalaisessa päiväkodissa. Aineistonkeruumenetelminä käytettiin kyselylomakkeita ja haastattelua. Tutkimus oli kvalitatiivinen kysely, jossa käytettiin apuna kvantitatiivisia menetelmiä. Tutkimukseen osallistui kaiken kaikkiaan 35 henkilöä.

Tutkimuksessa selvisi, että kiusaamista todella tapahtuu jo päiväkodissa. Kiusaamista on toisinaan kuitenkin vaikea erottaa lasten kehitykseen kuuluvista riita- ja konfliktitilanteista. Kiusaamiseen puututaan päiväkodeissa aktiivisesti ja puuttumistapoihin ollaan pääosin tyytyväisiä. Kuitenkin suurelle osalle lapsista jää vielä kiusaamistilanteeseen puuttumisen jälkeenkin paha, vihainen tai vaihteleva mieli. Kiusaamisen vähentämisessä tärkeimmäksi tekijäksi nousivat päiväkodin työntekijät.

Asiasanat	kiusaaminen, varhaiskasvatus, ennaltaehkäisy, vähentäminen
-----------	--

ABSTRACT

Authors	Noora Ikola and Emilia Sandvik
Title	Bullying Experiences among 5–6-Year-Old-Children in Day Care Centre
Year	2010
Language	Finnish
Pages	86 + 6 Appendices
Name of Supervisor	Ahti Nyman

The purpose of this bachelor's thesis was to examine the bullying experiences of 5–6 year old children in day-care centre from the children's, the parents' and the employees' point of view. A further purpose was to find out how the bullying situations are intervened in a day care centre, how the children felt after the intervention and whether the parents are satisfied with the employees' methods of intervention. One aim was to find out different parties' points of view on why bullying occurs and how it could be reduced. In conclusion the answers of all parties were compared with each other and examined if there were any similarities or differences between them.

This thesis was based on a theoretical frame and a survey among the children, the parents and the employees. The study was carried out in two day care centres in Vaasa. The material was collected with questionnaires and an interview. The study was a qualitative survey and some quantitative methods were used also. The study was participated by 35 respondents.

The study results showed that bullying really occurs already in day-care centres. It is, however, sometimes hard to separate bullying from the argument- and conflict situations that belong to children's development. Bullying is actively intervened in day-care centres and the parents are mainly satisfied with the intervention methods. However, a big part of the children feel bad, angry or moody even after the intervention. The most important factor in reducing the bullying in day care centres turned out to be the day care employees.

Keywords Bullying, early childhood education, prevention, reducing

ALKUSANAT

Tämä opinnäytetyö on tehty osana Vaasan ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmaa. Opinnäytetyömme käsittelee 5–6-vuotiaiden lasten kiusaamiskokemuksia päiväkodissa. Tutkimusluvan on myöntänyt Vaasan varhaiskasvatusjohtaja Lillemor Gammelgård.

Haluamme kiittää tutkimukseen osallistuneiden päiväkotien esikoululaisryhmien työntekijöitä, lapsia ja vanhempia, joita ilman tutkimuksemme ei olisi toteutunut. Suuret kiitokset myös lehtori Taina Vanharannalle ja englanninkielisen tiivistelmän kanssa auttaneelle lehtori Anne Wähälle sekä opinnäytetyömme ohjaajalle, lehtori Ahti Nymanille, neuvoista ja kannustuksesta.

Kiitos myös ystäville ja perheenjäsenille, jotka ovat kannustaneet meitä.

Vaasassa 1.11.2010

Noora Ikola

Emilia Sandvik

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT.....	3
ALKUSANAT.....	4
LIITELUETTELO.....	8
1 JOHDANTO	9
2 KIUSAAMISEN MÄÄRITELMÄ	11
2.1 Kiusaamista vai ei?.....	11
2.2 Aggressio ja kiusaaminen.....	12
2.3 Kiusaaminen on ryhmäilmiö	12
2.4 Kiusaamismuodot.....	13
3 PROAKTIIVINEN JA REAKTIIVINEN AGGRESSIO.....	15
3.1 Proaktiivinen aggressio.....	15
3.2 Reaktiivinen aggressio	15
3.3 Proaktiivisen ja reaktiivisen aggression erot	16
4 RAJUA LEIKKIÄ VAI KIUSAAMISTA?.....	17
5 EROT TYTTÖJEN JA POIKIEN KIUSAAMISESSA.....	18
6 ROOLIT KIUSAAMISPROSESSISSA.....	20
7 NORMIT	21
8 SYITÄ KIUSAAMISELLE.....	22
8.1 Kiusatulle tyypillisiä ominaisuuksia.....	22
8.2 Kiusaajalle tyypillisiä ominaisuuksia	23
9 6 -VUOTIAAN LAPSEN KEHITYS	25
9.1 Perheen vaikutus lapsen kehitykseen.....	25
9.2 6-vuotiaan lapsen leikki.....	26
10 LAPSEN KIINTYMYSSUHTEET	27

10.1	Lapsen sopeutuminen ryhmään.....	27
10.2	Minkälaiset kiintymyssuhteet kiusaajilla ja kiusatuilla on?.....	28
11	KASVATUKSEN MERKITYS	29
11.1	Aggressiivisuutta edistävät kasvatusilmapiirit	29
11.2	Kiusattujen lasten perhesuhteet.....	30
12	ITSETUNTO JA MINÄKÄSITYS	31
12.1	Kiusaajan ja kiusatun minäkäsitys ja itsetunto.....	32
13	TUNTEET	34
13.1	Miltä vanhemmasta tuntuu, kun lasta on kiusattu?	35
13.2	Miltä lapsesta tuntuu, kun kiusataan?	35
13.3	Miltä lapsesta tuntuu, kun hän kiusaa muita?	36
13.4	Miltä vanhemmasta tuntuu, kun oma lapsi on kiusannut muita?	37
14	KIUSAAMISEN VÄLITTÖMÄT JA PITKÄAIKAISET VAIKUTUKSET	38
15	KIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN	40
15.1	Spontaanisti loppuva kiusaaminen.....	41
16	KIUSAAMISEN VÄHENTÄMINEN JA ENNALTAEHKÄISY	42
16.1	Moraali- ja tapakasvatus	43
16.2	Kasvatuskumppanuus	43
16.3	Hyvä ilmapiiri	44
16.4	Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus	44
16.5	Lapsen vertaissuhteiden tukeminen	46
16.6	Sosiaaliset taidot	46
16.7	Puuttuminen lapsen aggressiivisuuteen	47
16.8	Tasa-arvo.....	48
16.9	Päiväkodin johtaja.....	48
16.10	Kiusaamiseen puuttumisen toimintamalli	49

16.11 Toimintamallin sisältö	50
17 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	52
17.1 Kohderyhmät.....	52
17.2 Tutkimusmenetelmät.....	52
17.3 Kvalitatiivinen tutkimus.....	53
17.4 Kvantitatiivinen tutkimus.....	53
17.5 Kvantifiointi	53
17.6 Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineisto.....	55
17.7 Tutkimustulosten analysointi	55
18 LASTEN HAASTATELUN ANALYYSI	57
19 VANHEMPIEN VASTAUSTEN ANALYYSI	64
20 TYÖNTEKIJÖIDEN VASTAUSTEN ANALYYSI.....	71
21 KAIKKIEN OSAPUOLTEN VASTAUSTEN VERTAILU	78
22 JOHTOPÄÄTÖKSET	82
22.1 Lapset.....	82
22.2 Vanhemmat	84
22.3 Työntekijät	87
23 POHDINTA	90
23.1 Tutkimuksen luotettavuus	91
23.2 Jatkotutkimusehdotuksia.....	92
LÄHDELUETTELO	94

LIITELUETTELO

Liite 1 Lasten kyselylomake

Liite 2 Saatekirje vanhemmille

Liite 3 Lasten haastattelulupa

Liite 4 Vanhempien kyselylomake

Liite 5 Saatekirje työntekijöille

Liite 6 Työntekijöiden kyselylomake

1 JOHDANTO

Alle kouluikäisten lasten kiusaaminen on luultua yleisempää. Usein ajatellaan, että päiväkotikäiset lapset eivät vielä osaa kiusata ja monesti päiväkodissa ilmiötä ei tunnisteta kiusaamiseksi. Päiväkodin työntekijöiden on joskus vaikea erottaa kiusaaminen lasten normaaliin kehitykseen kuuluvista kahnaustilanteista tai muista konfliktitilanteista. Päiväkodissa tapahtuu fyysistä, sanallista ja henkistä kiusaamista, jotka voivat ilmetä esimerkiksi tönimisenä, nimittelynä ja leikkien ulkopuolelle jättämisenä. Kuitenkin konfliktit ja erimielisyydet kuuluvat jokaisen ihmisen elämään. Nämä tilanteet opettavat ja kehittävät lasta tunnistamaan omia tunnereaktioitaan, hallitsemaan tunteitaan sekä selvittelemään riitoja ja sopimaan niitä. (Salmivalli 2010, 12.) Onkin erityisen haastavaa mutta tärkeää erottaa kiusaaminen ja hännääminen toisistaan. On myös tärkeää huomata se, että kiusaaminen on aina subjektiivinen kokemus, eli toiset voivat kokea harmittomaksi tarkoitetun kiusoittelun herkemmin kuin toiset. Ei pidä myöskään takertua liikaa kiusaamisen määritelmiin, vaan jokainen kiusaamistilanne on käsiteltävä tapauskohtaisesti lapsen oma kokemus huomioon ottaen.

Kiusaamistilanteiden havaitseminen ja niihin puuttuminen on suuri haaste lasten ja nuorten kanssa työskenteleville. Kiusaaminen voi jättää pahat arvet lapseen ja sillä on vakavia vaikutuksia myös lapsen myöhempään kehitykseen. Usein päiväkodissa alkanut kiusaaminen jatkuu koulussa, minkä vuoksi on erittäin tärkeää, että kiusaamiseen puututtaisiin aktiivisesti jo päiväkodissa ja sen ennaltaehkäisyyn kiinnitettäisiin vakavasti huomiota.

Alle kouluikäisten lasten kiusaamista on tutkittu hyvin vähän verrattuna koulu- ja työpaikkakiusaamiseen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Folkhälsan ovat kuitenkin tutkineet asiaa osana sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamaa hanketta vuosina 2009–2010 ja tuloksista on selvinnyt, että jo päiväkotikäisten lasten keskuudessa esiintyy systemaattista ja toistuvaa kiusaamista. Oma tutkimuksemme tukee näitä tuloksia. Suoritimme tutkimuksemme kahdessa vaasalaisessa päiväkodissa, joista valitsimme kohderyhmäksemme 5–6-vuotiaat pääosin esikoululaiset lapset, heidän vanhempansa ja kyseisten lapsiryhmien

työntekijät. Halusimme selvittää, miten eri osapuolet määrittelevät kiusaamisen, tapahtuuko kiusaamista todella jo päiväkodissa ja minkälaisia kiusaamismuotoja päiväkodeissa ilmenee. Tutkimme myös sitä, millä tavalla kiusaamiseen puututaan päiväkodeissa ja miten lapset ja vanhemmat ovat kiusaamiseen puuttumisen kokeneet. Lisäksi halusimme selvittää eri osapuolten näkemyksiä siitä, miksi kiusaamista tapahtuu ja miten sitä voitaisiin vähentää. Lopuksi vertailimme lasten, vanhempien ja työntekijöiden vastauksia keskenään ja tutkimme, mitä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä niistä ilmeni.

2 KIUSAAMISEN MÄÄRITELMÄ

Kiusaaminen on jatkuvaa samaan henkilöön kohdistuvaa negatiivista käyttäytymistä. Siihen liittyy myös epätasapuolisuus eli kiusaaja on toista osapuolta vahvempi jollakin osa-alueella. Näitä osa-alueita voivat olla esimerkiksi ikäero, tukijoukot (eli kiusaajia on monta, mutta kiusattu on yksin), kiusaajan suurempi arvostus tai se, että toinen on fyysisesti voimakkaampi. Kiusaamisessa on kyse myös vallan ja voiman väärinkäytöstä. Esimerkiksi yksittäinen hännäminen tai nimittely ei ole kiusaamista. (Salmivalli 2003, 11.) Lagerspetz nimeää vielä kolmannen piirteen kiusaamiselle: kiusaaja ei välttämättä ole suuttunut uhrille mistään, eikä kiusaaja ole aggressiotilassa vaan kiusaaminen voi olla rauhallista ja harkittua. Kiusaaminen ei useinkaan ole reaktiota siihen, mitä kiusattu on sanonut tai tehnyt vaan kiusaaminen muodostuu tavaksi, jolla kiusaaja dominoi uhrejaan ja vahvistaa asemaansa kaveriporukassaan. (Lagerspetz 2003, 11.) Kiusaaminen voi kestää joko lyhyen aikaa tai jatkua vuosia. Kiusaamisen jatkuvuus riippuu suurilta osin sivustaseuraajista ja kiusaajan kannustajista, jotka eivät tee elettäkään uhrin auttamiseksi. (Sullivan 2000, 9.)

2.1 Kiusaamista vai ei?

Joskus kiusaajan ja kiusatun ”nimeäminen” voi olla vaikeaa, koska kiusaamistilanteessa molemmat saattavat kiusata toisiaan esimerkiksi nimittelemällä, eikä tällöin voida erottaa kumpi on kumpi. Salmivallin mukaan tällöin ei olekaan kyse kiusaamisesta, vaikka usein näin väitetäänkin. (Salmivalli 2003, 11.) Tämä ei ole kiusaamista sen takia, koska kiusaajan ja kiusatun välillä ei ole voimasuhteiden epätasapainoa. Kiusaamisesta on kyse silloin, kun toinen osapuoli on puolustuskyvyttömässä asemassa. (Salmivalli 1998, 30.)

Harjunkoskien mukaan kiusaaminen on pitkälti subjektiivinen kokemus. Jokainen tuntee ja tietää itse milloin kyseessä on leikinomainen kiusoittelu ja milloin kiusaaminen on loukkaavaa. (Harjunkoski & Harjunkoski 1994, 19.) Cacciatore määrittelee kiusaamisen seuraavasti: ”Kiusaaminen tarkoittaa, että joku tekee sinulle usein sellaista, että sinulle tulee siitä pahamieli tai että joku käskee sinun

tehdä jotakin sellaista, mikä ei sinusta tunnu oikealta. Vaikka hän olisi ystäväsi, se ei ole sallittua.” (Cacciatore 2008, 239.)

Joskus kiusaaja ei ole välttämättä kiusannut toista tahallaan, vaan hän on voinut laskea leikkiä eikä ole tarkoittanut toiselle mitään pahaa. Kiusattu on vain kokenut tilanteet epämukavana ja hän on saanut käsityksen, että häntä kiusataan. Kiusaaja voi tällöin olla hyvin ihmeissään, kun asiaa otetaan puheeksi. Kiusattu ei kuitenkaan halua, että asiaa käsiteltäisiin sen enempää, ettei hän vain alkaisi vaikuttamaan tosikolta. (Cantell 2010, 108.)

2.2 Aggressio ja kiusaaminen

Kiusaamiseen liitetään sana aggressio. Kiusaaminen on aina aggressiota; se on aggressiivista käyttäytymistä, jossa on tietynlaisia ominaispiirteitä. Aggressio on toimintaa jonka tarkoituksena on vahingoittaa jotakuta fyysisesti tai psyykkisesti. (Salmivalli 1998, 35.) Eli kiusaaminen on yksi aggression alalaji. Aggressio voi olla myös myönteistä. Kun aggressio on myönteistä, se motivoi ihmisiä toimintaan, saa ihmiset korjaamaan epäkohtia ja aggression kautta ihmiset ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Lievää satunnaista aggressiota esiintyy kaikissa sosiaalisissa suhteissa. Aggressio voi olla myös tarpeellinen reaktio pahaa vastaan, jolloin aggressio on hyvää. (Lagerspetz 2000, 43.) Aggression äärimuotoihin mainitaan väkivalta. Väkivalta ja kiusaaminen eroavat siinä, että usein kiusaamisella tarkoitetaan monenlaista, melko harmitontakin kiusantekoa kun taas väkivallalla tarkoitetaan yleensä erityisesti fyysistä (joskus myös henkistä) rajua ja vihamielistä toimintaa, jonka tarkoituksena on vahingoittaa toista. (Salmivalli 1998, 29–30.)

2.3 Kiusaaminen on ryhmäilmiö

Salmivallin mukaan kiusaamiselle on tyypillistä se, että se tapahtuu usein ryhmässä ja siihen liittyy ryhmän jäsenten väliset sosiaaliset suhteet. Kun kiusaaminen jatkuu pitkään, uhrista tulee “koko ryhmän uhri” ja häntä voidaan kohdella koko ajan sen mukaisesti, eikä varsinaisesti vain aggressiivisten hyökkäysten aikana; uhri on koko ajan uhrin roolissaan. (Salmivalli 1998, 33.) Kiusaamistilanteet voivat olla erityisen raskaita myös lapsille, jotka seuraavat

tilannetta sivusta. Lapsi ei tiedä tai ei vain pysty tekemään mitään tilanteessa, vaikka haluaisikin. Lapsi ei välttämättä uskalla edes kertoa aikuiselle. Siksi nimenomaan aikuisten täytyy puuttua asiaan. (Cantell 2010, 108.)

2.4 Kiusaamismuodot

Kiusaaminen voi olla joko suoraa tai epäsuoraa sekä myös henkistä, kielellistä ja fyysistä. Epäsuoralle väkivallalle yleisimpiä muotoja ovat ryhmän ulkopuolelle sulkeminen, panettelu ja juorujen levittäminen. Kuitenkin toisaalta ryhmän ulkopuolelle jättäminen sekä juorujen kertominen voi tapahtua suorana väkivaltana eli tämä tehdään uhrille päin naamaa eikä kiertoteitse. Nimittely ja haukkuminen voi olla joko suoraa tai epäsuoraa kiusaamista. Suoraksi kiusaamiseksi luokitellaan esimerkiksi töniminen, lyöminen ja muu fyysinen toiminta. Epäsuoran ja suoran väkivallan oleellisin ero on se, että epäsuorassa väkivallassa uhri ei joudu suoraan kontaktiin kiusaajan kanssa. Tutkijoilla on vaihtelevia käsityksiä siitä, kumpi kiusaamismuoto on traumatisoivampi, joidenkin tutkijoiden mukaan niitä ei voida edes verrata toisiinsa. (Saarikoski 2001, 221–222.)

Mannerheimin lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin tekemän tutkimuksen mukaan päiväkodissa ilmenee fyysistä, sanallista ja psyykkistä kiusaamista. Fyysinen kiusaaminen piti sisällään seuraavia kiusaamistapoja: lyöminen, potkiminen, kamppaaminen, esteenä oleminen, vaatteiden repiminen, nipistely, kivien ja hiekan heittäminen ja leikkien sotkeminen. Sanallinen kiusaaminen taas sisälsi seuraavia kiusaamistapoja: haukkuminen, nimittely, hännääminen, lällättäminen, vaatteiden ja hiusten ynnä muiden kommentointi, selän takana puhuminen ja puhumatta jättäminen (murjottaminen). Psyykkinen kiusaaminen puolestaan piti sisällään seuraavia kiusaamistapoja: uhkailu, manipulointi, kiristäminen, ilveily/ilmeily, poissulkeminen, leikin sääntöjen muuttaminen ja selän takana puhuminen.

Tutkimuksen tuloksista ilmenee, että psyykkisen kiusaamisen tavoitteena on sotkea ja pilata uhrin ihmis- ja kaverisuhteet. Lapset ja vanhemmat kiinnittivät eniten huomiota ryhmästä poissulkemiseen ja leikkien ulkopuolelle jättämiseen.

(Kirves & Stoor-Grenner 2010, 18–19.) Lapsi ei osaa aina nimetä esimerkiksi vertais- ja kaverisuhteisiin liittyviä asioita, kuten leikin ulkopuolelle jättämistä kiusaamiseksi. Tällöin haastattelijat muotoilivat kysymykset hieman eri tavalla ja kysyivät esimerkiksi, minkälaiset asiat pahoittavat lapsen mielen. Nämä vastaukset liittyivät usein poissulkemiseen leikkiryhmästä. Suurin osa lapsista tiesi kuka lapsista jää usein leikeistä ulkopuolelle, kuka sotkee muiden leikkejä, kuka määrää ryhmässä ja kenen kanssa kaikki haluavat leikkiä. Pienillä lapsilla ilmenee enemmän suoria kiusaamismuotoja. Tutkimuksesta selvisi, että pienet lapset käyttävät relationaalista kiusaamista, jota käytetään eri tavoin lapsen iästä riippuen. Nämä tapaukset voivat liittyä esimerkiksi ystävyyslopettamisen uhkailuun, jos toinen ei anna juuri sitä tavaraa, minkä toinen haluaa tai sitten joku on luvannut leikkiä jonkun kanssa ja sitten lapsi kuitenkin pettää lupauksensa. Myös Perrenin (2000) tutkimuksen mukaan päiväkotikäisten lasten keskuudessa ilmeni fyysistä, verbaalista ja psyykkistä kiusaamista. (Kirves ym. 2010, 19–20.)

3 PROAKTIIVINEN JA REAKTIIVINEN AGGRESSIO

Aggressiivinen käytös ja aggression tunne ovat kaksi eri asiaa. Aggression tunteeseen ei välttämättä liity väkivaltaa eikä päinvastoin aggressiiviseen käytökseen aina liity aggression tunnetta. Tunne aggressiosta on normaali osa lapsen ja nuoren tunteiden kehitystä. Lapsen itsehillintä ja sosiaaliset taidot kehittyvät aggression tunteen sisältävien riitojen ja konfliktien kautta. Lapsi oppii näin myös kanavoimaan tunteitaan. Jo hyvinkin pieni lapsi joutuu kohtaamaan pettymyksen ja tappion tunteita, joten aggression hallintaa on opeteltava pienestä pitäen. (Kirves ym. 2010, 31.) Kiusaaja ei välttämättä ole aggressiotilassa, vaan saattaa toimia hyvinkin harkitusti ja rauhallisesti. Kiusaamisen taustalla on usein kiusaajan tarve saada dominoida, parantaa omaa asemaansa tai tuoda itseään esille kaveriporukassa.

3.1 Proaktiivinen aggressio

Aggressiivisuus voidaan jakaa kahteen eri käsitteeseen, joita ovat proaktiivinen ja reaktiivinen aggressio. Proaktiivinen aggressio on sitä, kun henkilö ärsyttää muita tahallaan, haukkuu, uhkailee, joutuu helposti tappeluihin, dominoi ja käyttäytyy muulla vastaavalla tavalla (Salmivalli 1998, 31.) Proaktiivisesti aggressiivinen lapsi toimii suunnitelmallisesti ja laskelmoidusti pyrkien saavuttamaan etua itselleen aggression kautta. Hän saattaa myös manipuloida muita aggressiivisuuden käyttöön. Proaktiivisesti aggressiivinen lapsi osaa usein tulkita vertaisryhmäänsä hyvin ja hänellä on hyvät sosiaaliset taidot. Lapsi ei välttämättä tunne suuttumusta aggression kohdetta kohtaan. (Kirves ym. 2010, 31.)

3.2 Reaktiivinen aggressio

Reaktiivinen aggressio taas tarkoittaa sitä, että henkilö on äkkipikainen, reagoi jokaiseen pieneenkin ärsytykseen ja nopeasti hermostuessaan on myös väkivaltainen, muttei niinkään aloita tappeluita (Salmivalli 1998, 31.) Reaktiivisesti aggressiivisen lapsen toiminta on siis suunnittelematonta ja kontrolloimatonta, eikä hän useinkaan tarkoita sitä, mitä suutuksissaan tekee tai sanoo. Reaktiivinen aggressio liittyy usein lapsen kokemukseen uhattuna olemisesta. (Kirves ym. 2010, 31.)

3.3 Proaktiivisen ja reaktiivisen aggression erot

Molempien esimerkkien henkilöt ovat aggressiivisia, mutta eri tavalla. Proaktiivisesti aggressiota käyttävä henkilö on muita ärsyttävä. Hän pyrkii vaikuttamaan toisiin ja saavuttamaan päämääriään kun taas reaktiivisesti aggressiivinen on muista ärsyntyvä. Usein kiusaamiseen liittyy proaktiivinen aggressio, sillä kiusaaminen ei yleensä johdu siitä, että uhri olisi provosoinut kiusaajaa vaan kiusaajan omasta halusta dominoida uhriaan. (Salmivalli 1998, 31–32.) Reaktiivinen aggressiivisuus taas on yhteydessä kiusatuksi tai niin sanotun kiusaaja-uhriin rooliin joutumiseen. Muut voivat kokea lapsen kontrolloimattomat aggressiivisuuskohtaukset kiusaamisena, minkä seurauksena lapsi voi joutua torjutuksi ja syrjityksi, minkä hän vastaavasti itse kokee kiusaamisena. (Kirves ym. 2010, 31.)

4 RAJUA LEIKKIÄ VAI KIUSAAMISTA?

Usein poikien leikit voivat vaikuttaa hyvinkin aggressiivisilta, kun he ajavat toisiaan takaa, painivat, osoittavat toisiaan kohtaan uhkailevia eleitä ja niin edelleen. Tavoitteena ei kuitenkaan ole vahingoittaa toista. Sivustakatsoja voi erottaa toisistaan rajun leikin ja aggressiivisen käyttäytymisen, jonka tarkoituksena on vahingoittaa toista lasten ilmeistä, eleistä, sivustakatsojien määrästä (useinkaan rajut leikit eivät kiinnosta muita, mutta kiusaamista on usein seuraamassa ulkopuolisia), mukana olevien lasten määrästä, tilanteen päättymisen tapahtumista (rajun leikin jälkeen lapset pysyvät yhdessä, kiusaamisen jälkeen lapset erkanevat toisistaan), roolien vaihtumisesta (lapset vaihtavat rajun leikin aikana rooleja) sekä voimankäytöstä, joka on rajuissa leikeissä rajoitetumpaa. (Salmivalli 1998, 32–33.) Laajat tutkimukset ovat osoittaneet, että lapset oppivat rajujen leikkien kautta säätelemään ja tulkitsemaan tunteitaan. Rajut leikit auttavat lapsia myös muodostamaan ja ylläpitämään ystävyysuhteita, ja ovat erityisen tärkeitä poikien sosiaalisen kompetenssin kehittymiselle. (Guldborg 2009, 109.)

Rajut leikitkin voivat kuitenkin helposti kehittyä riidoiksi ja väkivaltaiseksi käyttäytymiseksi, jos joku lapsista esimerkiksi kokee tilanteen pelottavaksi jäädessään alakynteen. Myös leikkiin mukaan pyrkivä kolmas osapuoli saattaa sekoittaa leikkiä niin, että se muuttuu tappeluksi. (Kirves ym. 2010, 18.) Aikuisen olisi hyvä puuttua kaikenlaiseen aggressiiviseen käyttäytymiseen aina, huolimatta siitä onko kyseessä raju leikki, kiusaamistilanne vai jokin muu aggressiivisena käyttäytymisenä ilmenevä toiminta. Tilanteeseen puuttumalla aikuinen osoittaa, etteivät lasten tekemiset jää häneltä huomaamatta. Jos kyseessä sattuisi olemaan kiusaaminen, ja vaikka sekä kiusaaja että uhri kieltäisivät asian, on heille kuitenkin välittynyt tieto siitä, että aikuinen on tietoinen heidän puuhistaan. Tämä auttaa uhria ehkä jatkossa kääntymään asiasta aikuisen puoleen ja kiusaaja taas kenties rajoittaa kiusaamista, koska tietää aikuisen tarkkailevan häntä. Vaikka kyseessä olisikin vain viaton leikki, ei tilanteeseen reagoimisesta ole mitään haittaakaan. Tällainen pieniinkin asioihin ajoissa puuttuminen on tärkeä osa kiusaamisen ennaltaehkäisyä. (Höistad 2003, 93.)

5 EROT TYTTÖJEN JA POIKIEN KIUSAAMISESSA

Monien tutkimusten mukaan pojat ovat tyttöjä useammin mukana kiusaamisprosessissa, joko kiusattuna tai kiusaajana. Tyttöjä kiusaavat niin tytöt kuin pojatkin, mutta poikia kiusaavat useimmiten vain toiset pojat. Jotkut tutkijat taas ovat tulleet siihen tulokseen, että pojat ja tytöt ovat yhtä paljon osallisina kiusaamistilanteissa, tyttöjen harjoittama epäsuora kiusaaminen vain on vaikeammin havaittavissa ja jää ulkopuolisilta usein huomaamatta. (Kirves 2010, 37.)

Pojille tyypillisiä ovat aggressiivisen käyttäytymisen suorat (fyysiset ja verbaaliset) strategiat, kun taas tytöille tyypillistä on manipulatiivinen eli epäsuora aggressio. Epäsuora aggressio on määritelty toista vahingoittavaksi toiminnaksi, jossa uhria vahingoitetaan kiertoteitse esimerkiksi levittämällä tästä juoruja tai manipuloimalla ryhmän jäseniä niin, että he alkavat hyljeksiä aggressioin kohdetta. Tytöille yleisempää on myös jättää kiusattu ryhmän ulkopuolelle. (Salmivalli 1998, 35.) Tyttöjen harjoittama kiusaaminen on henkilökohtaisempaa kuin poikien. Jopa hyvinkin herttaiset, huolehtivat ja mukavat tytöt voivat toimia kiusaajina ja he osaavat pitää kiusaamisen niin hyvin salassa, ettei ulkopuolisilla ole aavistustakaan siitä, mitä tapahtuu. (Höistad 2003, 95–96.) Tyttöjen ja poikien eroavaisuuksia kiusaamisessa on perusteltu sillä, että epäsuoran aggression harjoittaminen tarvitsee tietyn määrän sosiaalista älykkyyttä. Koska tytöt ovat sosiaalisesti älykkäämpiä kuin pojat, on tytöillä myös paremmat mahdollisuudet epäsuoran kiusaamisen käyttöön. (Salmivalli 1998, 39–40.)

Toinen syy miksi tytöillä ja pojilla on erilaisia aggressiotyyppejä voi johtua vertaisryhmien erilaisesta luonteesta. Tyttöjen ryhmät ja ystävyysuhteet mahdollistavat epäsuoran, manipulatiivisen aggression käytön useammin kuin poikien ryhmät. Myös toveri- ja ystävyysuhteiden merkitys on eri pojille kuin tytöille. Poikien muodostamat vertaisryhmät ovat kooltaan suurempia kuin tyttöjen muodostamat. Tyttöjen ja poikien toiminta on erilaista ryhmissä ja pareittain. Pojat usein pelaavat jotakin ja yhteinen aktiviteetti on tärkeää kun taas

tytöt uskoutuvat toisilleen enemmän, keskustelevat ja jakavat salaisuuksia. Tyttöjen suhteista muodostuukin emotionaalisesti hyvin läheisiä.

Kolmas syy poikien ja tyttöjen aggressiivisuuden eroille voi mahdollisesti olla se, ettei tyttöjen avointa aggressiivisuutta hyväksytä kulttuurisamme. Sukupuoliroolit ja kulttuurisamme vallitsevat normit voivat aiheuttaa sen, etteivät tytöt ilmaise aggressiotaan avoimesti. Tytöt ovat myös fyysisesti heikompia kuin pojat, joten sekin voi olla yksi syy miksi tytöt ovat fyysisesti vähemmän aggressiivisiä kuin pojat.

Erilaiset odotukset eri sukupuolia kohtaan saattavat johtaa siihen, että tyttöjen epäsuora aggressio ja poikien suora, fyysinen aggressio oikeutetaan, kun niiden ajatellaan olevan kullekin sukupuolelle kuuluvia normaaleja tapoja käyttäytyä. Saatetaan jopa ajatella, että lapsi joka ei käyttäydy tietyn kaavan mukaan, on jotenkin poikkeava tai epänormaali. (Kirves ym. 2010, 38.)

Tyttöjen tyypillisesti harjoittama epäsuora kiusaaminen voi olla hyvinkin hienovaraista ja se voi helposti jäädä huomaamatta hoitajilta tai vanhemmilta. Epäsuoran kiusaamisen kohteeksi joutuneen on myös vaikea tunnustaa tulevansa kiusatuksi. Näistä syistä epäsuoraan aggressioon on myös vaikea puuttua. Sen sijaan pojille ominaiseen huutelun, tönimiseen, nyrkkitappeluihin ja muuhun vastaavaan toimintaan on helpompi kiinnittää huomiota ja näin ollen myös tämältyypiseen kiusaamiseen puuttuminen on helpompaa. (Salmivalli 1998, 44–45.)

Vaikka tytöt tyypillisesti käyttävätkin epäsuoraa kiusaamista, ovat he myös omaksumassa piirteitä poikien kiusaamistavoista. Heidän verbaalinen kiusaamisensa alkaa muistuttaa poikien puheita ja yhä useammin myös tytöt ajautuvat tappeluihin. (Höistad 2003, 95.)

6 ROOLIT KIUSAAMISPROSESSISSA

Kiusaamistilanne koskettaa usein eri tavoin useampaa lasta, kuin vain kiusattua ja kiusaajaa. Kiusaamistilanteessa ovat mukana kiusaaja ja kiusattu sekä he, jotka eivät ole läsnä, mutta ovat tietoisia kiusaamisesta. Voidaan sanoa, että lapsilla on kiusaamisprosessissa erilaisia rooleja. Sanalla rooli tarkoitetaan niitä odotuksia, joita yksilöön liitetään esimerkiksi ammattinsa, ikänsä, sosiaalisen asemansa tai sukupuolensa perusteella. (Salmivalli 1998, 46, 48.)

Kaikilla ryhmän lapsilla on oma roolinsa kiusaamisprosessissa. Uhrin roolissa oleva lapsi on se, jota kiusataan toistuvasti ja systemaattisesti. Puolustaja taas asettuu uhrin puolelle ja yrittää joko saada kiusaamisen loppumaan tai tukee uhria muilla keinoin. Kiusaaja puolestaan on koko kiusaamisprosessin liikkeelle laittaja, joka ensinnäkin aloittaa kiusaamisen ja lisäksi yllyttää tai jopa pakottaa myös muita siihen mukaan. Apurin roolissa oleva lapsi avustaa ja tukee kiusaajaa. Hän menee helposti mukaan kiusaamiseen, muttei toimi kiusaamisen aloitteentekijänä. Vahvistaja taas kannustaa kiusaajaa ja antaa tälle myönteistä palautetta kiusaamisesta. Myös se on vahvistamista, että lapsi tulee katsomaan kun jotakuta kiusataan ja esimerkiksi nauraa niille asioille, mitä kiusaaja uhrille sanoo tai tekee. Ulkopuolisen roolissa oleva taas haluaa pysytellä kiusaamistilanteista kokonaan sivussa. (Salmivalli 1998, 52.) Näitä kiusaamistilanteiden ulkopuolella pysytteleviä lapsia voidaan kutsua myös kiusaamisen hiljaisiksi hyväksyjiksi. He eivät joko halua tai uskalla puuttua kiusaamiseen millään tavalla.

Sillä, miten lapset käyttäytyvät eli mitä rooleja he omaksuvat kiusaamisprosessissa, on paljon merkitystä kiusaamisen jatkumisen kannalta. Kiusaamistilanteet jatkuvat usein pidempään, jos paikalla on kiusaajan ja kiusatun lisäksi sivustaseuraajia. Sivustaseuraajien innostamana saman lapsen kiusaaminen voi jatkua jopa vuosia. (Salmivalli 2010, 42–43.) Toisinaan lapset eivät välttämättä edes tiedosta toimivansa kiusaamisen vahvistajina ja kannustajina. Useimmiten lapset eivät hyväksy kiusaamista, mutta saattavat kuitenkin toimia tavoilla, jotka ylläpitävät kiusaamista. (Salmivalli 1998, 53.)

7 NORMIT

Normit ovat yhteisössä vallalla olevia sääntöjä, jotka määrittelevät, mitä pitää tai mitä ihmisellä on velvollisuus tehdä tai jättää tekemättä, mikä on sallittua ja millainen ihmisen pitää olla. Miehiä ja naisia koskevat hyvinkin erilaiset ja tarkat normit. Normit koskevat esimerkiksi puhetyyliä, dominoimista, itsensä korostamista, myötäelämistä, toisten huomioon ottamista sekä aggressiota ja sen tuntemista, käyttöä ja osoittamista.

Sosialisaatioprosessi alkaa syntymästä ja päättyy kuolemaan. Lapsuudessa luodaan pohja useimmille normeille ja harjoitellaan erilaisia rooleja, jotka ohjaavat myös yksilön kehittymistä aikuisiässä. Jos ihminen käyttäytyy normien vastaisesti, häntä rangaistaan siitä eristämällä, häpeällä, luottamuksen puutteella ja muilla vastaavilla tavoilla. Kun taas ihminen käyttäytyy normien mukaan, häntä palkitaan hyväksymisellä. Esimerkiksi ryhmän normit saattavat painostaa lapsia siihen, ettei kiusatun kanssa saa olla kaveri, eikä häntä saa kohdella ystävällisesti. Voi olla, että kiusaamiseen jopa lähdetään mukaan, esimerkiksi nauretaan muiden mukana, kun toista kiusataan. (Salmivalli 2010, 26.) Näin ryhmän normit estävät kiusattua saamasta ystäviä ja hänen kiusatun roolinsa vain vahvistuu.

Roolit ja normit liittyvät toisiinsa siten, että normit määrittelevät sen millaisia rooleja yhteisön jäsenillä on sekä siten, että kuhunkin rooliin kuuluu normeja, jotka määräävät, millä tavoin juuri sitä roolia on esitettävä. Väärän roolin noudattaminen tai roolin noudattamatta jättäminen voi olla normien vastaista. Naiselle on esimerkiksi normien vastaista käyttäytyä aggressiivisesti, kun taas miehen sukupuoliroolissa on normeja, jotka rohkaisevat aggressiiviseen käyttäytymiseen. Länsimaissa sekä muissa yhteiskunnissa on ollut tapana suosia ja ihannoida miehen aggressiivisuutta tai väkivaltaisuutta. Tämä tulee ilmi kautta historian esimerkiksi siinä, kun poikia on kasvatettu sotureiksi. Yhden ajattelutavan mukaan miehen velvollisuus on aggressiivisesti tai väkivaltaisesti puolustaa omaa ja läheistensä kunniaa. Nykyään kuitenkin esimerkiksi viihteessä ja kirjallisuudessa naisten aggressiivisuus nähdään myönteisemmässä valossa ja miehet ovat saaneet pehmeämpiä arvoja. (Lagerspetz 1998, 246–248.)

8 SYITÄ KIUSAAMISELLE

Syitä sille, miksi jotakuta kiusataan, voidaan löytää niin kiusaajasta tai uhrista itsestään kuin ympäristöstä, jossa kiusaamista tapahtuu. Kuten esimerkiksi päänsärynkkin voidaan todeta johtuvan monista eri syistä (stressi, väsymys, nestehukka ja niin edelleen) on kiusaamiselle olemassa useita eri selityksiä. (Thors 2007, 48.) Vaikka kiusaamisen voidaan joissain tapauksissa ajatella selittyvän kiusatun oman käytöksen kautta, ei kiusaamista kuitenkaan koskaan voida pitää kiusatun omana syynä (Höistad 2003, 35.).

8.1 Kiusatulle tyypillisiä ominaisuuksia

Salmivallin tutkimuksen mukaan kiusaajilla oli yhteneviä persoonallisuuden piirteitä ja sama todettiin myös kiusatuksi joutuneiden lasten kohdalla. Kaikki eivät joutuneet yhtä todennäköisesti kiusatuiksi. Kiusatuksi joutumista edisti esimerkiksi ulkoinen olemus (lihava, laiha, motorinen kömpelyys), temperamentti (arkuus, vetäytyminen), tietynlainen perhetausta ja kasvatuskäytännöt (ylihuolehtivaiset vanhemmat, lasta alistava kontrolli). Kaikista eniten kiusatuksi joutumista edisti kuitenkin epävarmuus, arkuus ja huono itsetunto. (Salmivalli 2003, 29–31.)

Sullivan jakaa kiusaamisen uhrit kirjassaan kolmeen ryhmään:

- Passiiviset uhrit, joille on luonteenomaista levottomuus, itsetunto-ongelmat ja fyysinen heikkous. Kiusaamisen passiiviset uhrit ovat usein epäsuosittuja vertaistensa keskuudessa. He eivät provosoi kiusaajaa millään tavalla eivätkä myöskään puolusta itseään millään lailla kiusaajaa vastaan.
- Provokatiiviset uhrit ovat fyysisesti vahvempia ja aktiivisempia kuin passiiviset uhrit. Heillä on keskittymisvaikeuksia, he luovat jännittyneisyyttä ja närkästystä ympärilleen ja provosoivat muita lapsia (joskus jopa koko ryhmää) käymään kimppuunsa ja kääntymään itseään vastaan. Jotkut tutkijat väittävät, että jopa joka viides uhri olisi provokatiivinen.

Kiusaaja-uhrin sekä saavat aikaan aggressiota muissa että käyttäytyvät itse aggressiivisesti muita kohtaan. Heitä kiusaavat vahvemmat lapset ja he itse kiusaavat heikompiaan. (Sullivan 2000, 26.)

Vaikka joidenkin lasten olemus vahvistaisi kiusatuksi joutumista, tämä ei tarkoita sitä, että kiusaaminen olisi heidän tai heidän vanhempiansa syytä. Arkuus ja epävarmuus eivät ole kiusatun vikoja vaan hänen ominaisuuksiaan, mitkä jokaisen meistä täytyy hyväksyä.

8.2 Kiusaajalle tyypillisiä ominaisuuksia

Kiusaajien ominaisuuksiin kuului Salmivallin tutkimuksen mukaan aggressiivisuus kiusattua, muita oppilaita ja opettajia kohtaan. Kiusaajalla on halu hallita muita. Kiusaaja voi olla epäsuosittu luokassa, mutta omassa pienessä piirissään hän on usein suosittu ja jopa johtaja. Kiusaajalla ei Salmivallin mukaan ole huono itsetunto, hän ei ilmaise epävarmuuttaan eikä tyytymättömyyttään itseensä. Kiusaaja haluaa olla esillä, huomion keskipisteenä. (Salmivalli 2003, 29–31.) Eri tutkijoilla on tästä asiasta kuitenkin hyvin erilaisia käsityksiä. Höistadin mukaan kiusaajalla ei ole hyvä itsetunto, vaan sen sijaan hän on itsevarma. Kiusaaja kätkee itsevarman käytöksensä taakse oman epävarmuutensa ja turvattomuuden tunteensa. (Höistad 2003, 108–109.) Kiusaajan itsetunnon tasosta on siis olemassa paljon ristiriitaisia tutkimustuloksia, joten mitään yksiselitteistä ratkaisua asiaan ei ole.

Kiusaajien luonteenpiirteiden lisäksi myös kiusaajien perheiden kasvatusmalleissa on Salmivallin tutkimuksen mukaan yhtäläisyyksiä. Perheissä ilmeni esimerkiksi rajojen puutetta, lapsen alistamista tai tunnekylmää suhtautumista lasta kohtaan. Tyypillistä oli lisäksi isän poissaolo tai etäinen suhde lapseen.

Kiusaajatytöt ovat Salmivallin mukaan aggressiivisia ja hyökkäviä, mutta taas toisaalta tytöille on ominaista epäsuora kiusaaminen kuten esimerkiksi kiusatun jättäminen ryhmän ulkopuolelle. Tämä vaatii sosiaalista älykkyyttä, ihmissuhdesilmää, jonka avulla kiusaaja tekee tarkkoja havaintoja sosiaalisista kanssakäymisistä ja vaikuttaa niihin haluamallaan tavalla. Tätä kykyä voi käyttää

joko hyvässä tai pahassa: ystävien hankkimiseen tai toisten vahingoittamiseen. (Salmivalli 2003, 29–32.)

Sullivanin mukaan sille, miksi jostakusta tulee kiusaaja, ei ole olemassa yksiselitteistä ratkaisua. Kiusaaminen voi johtua esimerkiksi tietynlaisista perhetaustoista, elämäntilanteesta, vertaisryhmän painostuksesta, ryhmän ilmapiiristä, tietynlaisista luonteenpiirteistä tai näiden kaikkien yhdistelmästä ja monista muista tekijöistä. (Sullivan 2000, 24.)

Vaikka kiusaajat ovat yleensä aggressiivisia ja hyökkäviä, kiusaamiseen osallistuu myös sellaisia joilla ei ole näitä luonteenpiirteitä. Moni tavallinen lapsi menee sinne mihin ryhmän normit edellyttävät. On hyvä huomata myös se, että kiusaaja ei määräydy yksistään joidenkin persoonallisuuden piirteiden takia vaan siihen vaikuttaa myös sosiaaliset roolit. Sosiaalisiin rooleihin vaikuttaa muiden ryhmäläisten odotukset, normit ja jokainen yksittäinen sosiaalinen tilanne. (Salmivalli 2003, 29–32.)

Monet kiusaamiseen osallistuvat lapset eivät haluaisi olla mukana kiusaamisessa, mutta pelkäävät muutoin joutuvansa itse kiusatuiksi. He saattavat kärsiä tilanteesta todella paljon, sillä he sekä pelkäävät kiusaajaa että tuntevat syyllisyyttä kiusaamisesta. (Höistad 2003, 66.)

9 6 -VUOTIAAN LAPSEN KEHITYS

6-vuotias on jo hyvin tomera ja hän haluaa näyttää mielellään muille taitojaan. Kaverit ovat tässä iässä hyvin tärkeitä kun taas kateus omia sisarusiaan kohtaan on hyvin yleistä. Kaverit ja sisarukset ovat parhaita kasvattajia opittaessa ottamaan huomioon toisen toiveita ja tarpeita sekä jakamaan kokemuksia ja tavaroita. (Muurinen & Surakka 2001, 49.) Tässä iässä lapsi on hyvin vilkas ja energinen. Lapsi ei ehkä kerro enää vanhemmilleen yhtä paljon asioita kuin vuosi sitten ja hänessä voi ilmetä ensimmäisen kerran itsekritiikkiä (esimerkiksi ”en osaa piirtää hyvin”) ja hänen itsetuntonsa voi heitellä. Mielialavaihtelut ovat myös yleisiä tässä iässä. Tämän ikäinen lapsi osaa erottaa mielikuvituksen ja todellisuuden toisistaan sekä yhdistää nopeasti tunteita, ajatuksia ja tekoja. He tunnistavat ongelmia taitavasti ja myös mielellään selvittävät niitä. (Murphy 2010, 126.)

6-vuotias lapsi kokeilee koko ajan rajojaan ja väittää vastaan. Peleissä ja leikeissä hän voi muuttaa sääntöjä, toisena päivänä lapsi voi olla hyvin avulias ja jakaa mielellään asioita kun taas toisena päivänä hän kiukuttelee eikä jaa asioita muiden kanssa. Lapsi voi myös olla kiltti yhdelle kavereistaan, mutta lälättelee ja irvistelee toiselle kaverilleen. Vaikka lapsen omatunto kehittyy vasta myöhemmällä ajalla, hän yrittää siitä huolimatta miellyttää vanhempiaan ja muita aikuisia ja tehdä asiat oikein. Joskus kuitenkin hänelle voi olla vaikeaa vastustaa vahvaa voittamisentahtoaan tai vain sitä, että haluaa tahtonsa läpi heti. Vanhemmat päättävät mitä arvoja he haluavat lapselle opettaa. Vanhemmat voivat pitää tärkeänä esimerkiksi sitä, että vanhoista sukulaisista huolehditaan tai että ympäristöä suojellaan. Tärkeintä on kuitenkin se, että lapsi oppii olemaan kiitollinen ja vastuuntuntoinen. Silloin lapset osaavat arvostaa sitä mitä heillä on ja he ovat valmiita jakamaan asioita toisten kanssa. (Murphy 2010, 130–131.)

9.1 Perheen vaikutus lapsen kehitykseen

Lapsen kehityksen perusta luodaan perheessä, johon hän kuuluu. Perheessä lapsi oppii tietynlaisen käyttäytymismallin, kun häntä rangaistaan jonkin tyyppisestä toiminnasta ja palkitaan toisenlaisesta. Lapsi oppii perheeltään myös mallin, miten

toimia vuorovaikutustilanteissa. Vanhemmat saattavat palkita lasta myös tiedostamattaan. Jos lapsi esimerkiksi saa toistuvasti tahtonsa läpi käyttäytymällä aggressiivisesti, oppii hän käyttämään tätä käyttäytymismallia myös jatkossa saadakseen vanhempansa antamaan periksi. Näin vanhemmat palkitsevat tiedostamattaan lapsen aggressiivisuutta. Lapsi oppii aggressiivista käyttäytymistä myös näkemällä esimerkiksi kotonaan aggressiivisen käyttäytymisen malleja ja alkamalla jäljitellä niitä. (Salmivalli 1998, 143–144.)

9.2 6-vuotiaan lapsen leikki

Leikki on lapselle tärkeää, koska se edesauttaa lapsen kehitystä ja kasvua. Lapsen psyykinen, fyysinen ja sosiaalinen puoli kehittyvät siinä. Ennen kouluun menoa lapset leikkivät paljon ryhmissä ja pitkäjänteisyyttä on niin paljon, että samaa leikkiä voi jatkaa seuraavana päivänä. Leikki kaipaa ja tarvitsee kuitenkin kasvattajan läsnäoloa, sillä se lisää lasten turvallisuutta ja aikuinen pystyy ohjaamaan näin leikkiä ja puuttumaan konfliktitilanteisiin. Leikkiessään lapsi käyttää luovuuttaan, hyödyntää omia kokemuksiaan ja kehittää ongelmanratkaisutaitoaan. Lapsi oppii leikkiessään myös keskittymään, odottamaan vuoroaan ja noudattamaan sääntöjä. Leikki on myös erittäin tärkeä tapahtuma kasvattajalle, koska tällöin hän oppii tuntemaan lapsia paremmin. Lasten kyvyt leikkiä ryhmässä vaihtelevat; toiset lapset tarvitsevat siinä enemmän kasvattajan tukea ja ohjaamista. Päiväkodissa voi olla vapaata ja ohjattua leikkiä. Ohjatussa leikissä kasvattaja valitsee leikin sisällön, paikan ja leikkikaverit. Vapaassa leikissä lapset saavat päättää nämä itse, mutta se ei tarkoita sitä, että lapset saisi jättää ilman valvontaa, ohjausta ja läsnäoloa. (Koivunen 2009, 40–41.)

6-vuotias lapsi voi osata jo lukea. He voivat tunnistaa lyhyitä sanoja kuten ”auto” ja ”tie” sekä lukea ääneen tavaamalla. Lukemisen oppiminen on tärkeää, koska se edistää empaattisuutta: lapsen yritys asettua henkilöhahmon asemaan vaikuttaa kykyyn asettua toisen ihmisen asemaan. (Murphy 2010, 125–126.)

10 LAPSEN KIINTYMYSSUHTEET

Kiintymyssuhteella tarkoitetaan pidempään kestäväää tunnepohjaista sidettä tiettyyn ihmiseen, jota ei voi korvata toisella. Lapsen kiintymyssuhde kohdistuu yleensä äitiin tai muuhun lapsen ensisijaiseen hoitajaan. Kiintymyssuhde voi olla joko turvallinen tai turvaton. Turvattoman kiintymyssuhteen mukaan lapsi voi olla joko välttävästi tai ambivalentisti eli ristiriitaisesti kiintynyt. Lapsen temperamentti ja se, miten hoitaja reagoi lapsen tarpeisiin, vaikuttavat siihen, muodostuuko kiintymyssuhteesta turvallinen vai turvaton.

10.1 Lapsen sopeutuminen ryhmään

Leikki-ässä lapsen sosiaaliset suhteet laajenevat kodin ulkopuolelle, kun hän tutustuu ja ystävystyy päiväkodin lapsiin ja aikuisiin. Lapsesta tulee osa ryhmää, hänen on opeteltava tunnistamaan ja säätelemään omia tunteitaan sekä ottamaan huomioon myös toisten tunteet. Turvallisesti kiintyneeltä lapselta tämä onnistuu. Hän on uusille kokemuksille avoin ja hänen mielensisäiset mallinsa ovat joustavia. Lapselle kehittyy uusia ajattelu-, toiminta- ja tulkintamalleja monipuolisten sosiaalisten kokemusten kautta. Tasapainoisuus ulkoisten kokemusten ja sisäisten mallien välillä mahdollistaa lapsen terveen ja normaalin kehittymisen.

Jos lapsi puolestaan on turvattomasti kiintynyt, on hän haavoittuva ja hänen on vaikea luottaa muihin ihmisiin. Toisten lasten yritykset tehdä tuttavuutta saattavat tuntua turvattomasti kiintyneestä lapsesta epämiellyttävältä. Ambivalentisti kiintynyt lapsi voi kokea toisen lapsen lähestymisen vihamielisenä ja välttävästi kiintynyt tunkeilevana ja uhkaavana. Välttävästi kiintyneelle lapselle ystävystyminen toisiin lapsiin on hankalaa, sillä hän vetäytyy usein uusista suhteista ja torjuu toisten tutustumisyrietykset. Ambivalentisti kiintynyt lapsi puolestaan suhtautuu tutustumisyrietyksiin aggressiivisesti ja ajautuu helposti konflikteihin vertaistensa kanssa. Turvattomasti kiintyneen leikki-ikäisen on siis vaikea sopeutua osaksi ryhmää ja solmia ystävyysuhteita, koska hän ei osaa säädellä ja käsitellä tunteitaan ja hänellä on vaikeuksia sosiaalisten tilanteiden tulkinnassa. Turvattomasti kiintyneillä leikki-ikäisillä on kuitenkin myös

vahvuuksia ja voimavaroja. Välttävästi kiintyneellä lapsella näitä ovat vahva älyllinen päättelykyky ja luottamus omaan pärjäämiseen, kun taas ambivalentisti kiintyneen lapsen voimavaroihin kuuluu emootioiden intensiivisyys ja sosiaalinen omistautuminen. Nämä vahvuudet tukevat leikki-ikäisen siirtymistä seuraavaan kehitysvaiheeseen. (Sinkkonen & Kalland 2001, 182–183.)

10.2 Minkälaiset kiintymyssuhteet kiusaajilla ja kiusatuilla on?

Michael Troy ja Alan Sroufe (1987) tutkivat varhaisen kiintymyssuhteen yhteyttä esikouluikäisten kiusaamiseen ja kiusatuksi joutumiseen. Tutkimuksessa selvisi, että kiusaajat ja heidän uhrinsa olivat varhaislapsuudessaan kuuluneet välttävästi tai ambivalentisti kiintyneisiin lapsiin.

Kaiken kaikkiaan näyttää siis siltä, että turvattomasti kiintyneet lapset joutuvat muita useammin kohtaamaan vaikeuksia vertaissuhteissaan. Näyttää myös siltä, että välttävästi kiintyneiden lasten sosiaaliset vaikeudet ovat yhteydessä aggressiivisuuteen, kun taas ambivalentisti kiintyneiden vaikeudet ovat toisentyypisiä. Varmaa ja tarkkaa tietoa välttävän ja ambivalentin kiintymyssuhteen yhteydestä aggressiivisuuden kehittymiseen ei kuitenkaan ole olemassa. (Salmivalli 1998, 149.)

11 KASVATUKSEN MERKITYS

Vanhempien tehtävänä on lapsen perustarpeista huolehtimisen ja kasvattamisen lisäksi myös roolimallina toimiminen niin, että lapsen on helppo samastua vanhempaansa. Kasvatus ei tarkoita pelkästään vanhempien tarkoituksellista ja tietoista kasvatusta vaan kaikkia niitä vaikutteita, joille lapsi kotiympäristössään on alttiina. Kodin kasvatusilmapiiriä voidaan kuvata esimerkiksi kahden ulottuvuuden, hyväksyvyyden-torjuvuuden ja vaativuuden-sallivuuden avulla. Näistä kahdesta ulottuvuudesta voi muodostua myös erilaisia yhdistelmiä, joita ovat hyväksyvyys-vaativuus, torjuvuus-vaativuus, hyväksyvyys-sallivuus ja torjuvuus-sallivuus.

11.1 Aggressiivisuutta edistävät kasvatusilmapiirit

Lapsi kehittyy aggressiiviseksi erityisesti torjuvassa ja sallivassa kasvatusilmapiirissä, jossa hän oppii mallin torjuvasta, aggressiivisesta käyttäytymisestä joutuen ehkä itsekkin sen kohteeksi. Lisäksi tällaisessa ilmapiirissä lapsen omaa aggressiivista käyttäytymistä saatetaan jopa palkita tai ainakaan sitä ei rajoiteta mitenkään. Sallivuuden ohella myös rankaiseminen ja rajoittaminen edesauttavat lapsen aggressiivisuuden kehittymistä, etenkin jos rankaiseminen tapahtuu fyysisin keinoin. Sallivuus johtaa lapsen aggressiivisuuteen siksi, että lapselle ei osoiteta aggressiivisen käyttäytymisen olevan väärin eikä hänen hyökkäävää käytöstään estetä millään tavalla, lapsen ruumiillinen rankaiseminen taas johtaa siihen siksi, että lapsi saa rangaistuksen kautta vanhemmiltaan mallin aggressiivisesta käyttäytymisestä. Aggressiivisten lasten perheissä lapsi ei saa vanhemmiltaan riittävästi rakkautta ja lämpöä, lapsi ei opi kontrolloimaan itseään ja vuorovaikutus lapsen ja vanhempien välillä on vähäistä.

Neljä perhesuhteisiin ja kodin ilmapiiriin liittyvää tekijää ovat kiusaajille tyypillisen aggressiivisen reaktiomallin oppimiselle merkityksellisiä. Olweus (1992) jakaa Salmivallin (1998) mukaan tekijät seuraavasti:

1. Lapsen ensisijaisen hoitajan negatiivinen asenne lasta kohtaan eli turvattoman kiintymyssuhteen kehittyminen.
2. Lapsen aggressiiviselle käyttäytymiselle ei aseteta rajoja, vaan se sallitaan.
3. Lapsi oppii aggressiivisen reaktiomallin fyysisen rankaisemisen kautta.
4. Lapsen oma temperamentti. Tosin tämä ei ole yhtä merkittävä tekijä aggressiivisuuden kehittymiselle kuin edellä mainitut.

(Salmivalli 1998, 155.)

11.2 Kiusattujen lasten perhesuhteet

Olweuksen (1992) tutkimuksen mukaan kiusatuilla lapsilla on tavallista positiivisemmat välit vanhempiinsa ja he saavat näiltä reilusti rakkautta ja hoivaa osakseen. Louise Bowersin, Peter Smithin ja Valerie Binneyn (1992; 1994) tutkimuksessa selvisi, että kiusaamisen uhrit kokevat suhteensa perheenjäseniinsä jopa niin myönteisiksi, etteivät he juurikaan koe edes ”normaaleja” negatiivisia tunteita vanhempiensa ja sisaruksiensa kohtaan. (Salmivalli 1998, 156.) Koska kiusatut lapset tulevat torjutuksi omissa vertaisryhmissään ja toveripiirissään, täytyy heidän tukeutua yhä enemmän vanhempiinsa. Tämäkin siis omalta osaltaan selittää kiusattujen erityisen läheisiä välejä perheenjäseniinsä. Suhteet omaan perheeseen saattavat olla lapselle ainoita mahdollisuuksia positiiviseen vuorovaikutukseen. Olisi kuitenkin tärkeää, että vanhemmat rohkaisivat lapsiaan myös vertaissuhteiden pariin vaikkapa harrastusten kautta, etteivät lapsen vuorovaikutussuhteet rajoittuisi pelkästään aikuisiin. (Salmivalli 1998, 161–162.)

12 ITSETUNTO JA MINÄKÄSITYS

Käsitteitä itsetunto (self-esteem) ja minäkäsitys (self-concept) käytetään usein synonyymeina, vaikka todellisuudessa kyse on kahdesta eri asiasta. Minäkäsitystä voidaan mitata esimerkiksi kysymyksillä ”millainen minä olen? tai ”kuka minä olen?”. (Salmivalli 1998, 117–118.) Eli minäkäsitys on oma käsitys itsestä. Minäkäsitys vaikuttaa paljon siihen, miten paljon ihminen arvostaa itseään ja minkälaisia riskejä hän ottaa itsensä kanssa. (Cacciatore 2008, 51.) Käsitteellä itsetunto taas viitataan siihen, kuinka tyytyväinen yksilö on itseensä ja kuinka hyvin hän hyväksyy itsensä sellaisena kuin on (Salmivalli 1998, 117–118.)

5-7 -vuotiaana lapsi tuntee jo kuuluvansa häntä ympäröivään sosiaaliseen yhteisöön. Tämä tarkoittaa siis sitä, että perheen lisäksi myös muut ihmiset vaikuttavat lapsen minän kehitykseen. Lapsella on kyky tarkastella asioita myös muiden näkökulmasta ja hän ymmärtää asioiden oikean merkityksen. Lapsi ymmärtää, että eri tilanteissa tulee käyttäytyä eri tavoin ja että tietyt asiat ovat sallittuja kotona mutta eivät kylässä. (Keltinkangas-Järvinen 2003, 108.)

Lapsen itsetunto voi olla vielä iästä johtuen hyvin hauras, joten esimerkiksi jotkut vastoinkäymiset ja loukkaukset voivat jättää siihen pysyvän arven. Kiusatuksi tuleminen ja kaltoinkohtelu ovat lapsen kehityksen kannalta hyvin vakavia asioita ja niillä voi olla pitkät ja vaurioittavat vaikutukset. Tällöin olisi tärkeää, että lapsi saa tukea, jolloin lapsesta kasvaa vahva ja itseensä luottava persoona. Lapsen itsetuntoon vaikuttavat kaikki ympärillä olevat ihmiset kuten perhe, kaverit, hoitajat ja opettajat. (Cacciatore 2008, 143–144.) Kun lapsi huomaa selviytyvänsä erilaisista vaikeista tilanteista, hänen varmuutensa omaan itseensä kasvaa, mikä on tärkeä asia lapsen itsetunnon ja minäkäsityksen kannalta (Cacciatore 2008, 67.)

Lapselle kehittyy hyvä itsetunto perheessä, missä häntä kunnioitetaan. Lapsella tulee olla selvät rajat, jotta lapsi tietää, mitä häneltä odotetaan. Rangaistusten sijaan lapsen kuuluu saada runsaasti kiitosta. On tärkeää, että lasta ei koskaan hylätä emotionaalisesti, vaikka hän epäonnistuisi pahastikin. Näin lapsi oppii sen, että hän itse on tärkein ja hänen suorituksensa tulee vasta sen jälkeen. Päinvastainen kasvatusmalli taas heikentää lapsen itsetuntoa. Jos epäonnistuminen

ja huono käytös johtavat rangaistukseen ja vanhempien rakkauden menettämiseen, on hyvin todennäköistä, että lapsen itsetunto romahtaa ja aggressiivisuus lisääntyy. (Keltinkangas-Järvinen 2003, 167–170.)

Se, minkälainen itsetunto lapsella on, näkyy hänen olemuksestaan. Kun lapsi arvostaa itseään, se näkyy hänessä ja tällöin muutkin arvostavat häntä. Lapsi, jolla on hyvä itsetunto, viihtyy yleensä itsekseen, mutta myös ryhmässä, kun taas huonon itsetunnon omaava lapsi ilmaisee omaa epävarmuuttaan olemuksellaan. Toiset lapset aistivat varmasti tämän ja voivat torjua tai pilkata häntä, mutta toisinaan muut voivat myös suojata ja tukea häntä. Syrjäänvetäytyvä lapsi jää helposti kokonaan syrjään kaikista ja voi joutua jopa kiusatuksi. Lapsi, jolla on hyvä itsetunto, suhtautuu luottavaisesti itseensä, ympäristöönsä ja tulevaisuuteensa. Hyvän itsetunnon omaava lapsi uskaltaa olla oma itsensä, ilmaista mielipiteensä ja kunnioittaa muiden mielipiteitä. Tämä auttaa lasta myöhemmässä elämänvaiheessa. Kun lapsi on tasapainossa itsensä kanssa, hänellä ei ole tarvetta alistaa muita. (Cacciatore 2008, 14–15.) Täytyy kuitenkin muistaa, että itsetunto ei ole sama asia kuin ulkonäkö. Ulkonäkö voi joskus pettää ja vaikka joku ihminen näyttäisikin päällepäin itsevarmalta, hän voi sisimmässään olla hyvin epävarma. (Cacciatore 2008, 48.)

12.1 Kiusaajan ja kiusatun minäkäsitys ja itsetunto

Kiusaajien, kiusattujen ja muiden lasten minäkäsitystä vertailtaessa on huomattu, että kiusatut lapset näkevät itsensä negatiivisessa valossa fyysisen, sosiaalisen ja urheilullisen minäkäsityksen osalta. Kiusaajat taas tuntevat olevansa vahvoilla näillä samoilla osa-alueilla. Erot eivät kuitenkaan aina ole olleet merkitseviä eikä muilta minäkäsityksen osa-alueilta eroja ole välttämättä löytynyt ollenkaan. Kiusaajilla on tosin todettu niin sanotun hyvän käytöksen minäkäsitys keskimääräistä kielteisemmäksi. Tämä tarkoittaa sitä, että kiusaajat kokevat käyttäytyvänsä sääntöjen ja hyvien tapojen vastaisesti eli huonosti. Toisaalta kiusaajat ehkä haluavatkin käyttäytyä normien vastaisesti, sillä kiusaaminen itsessään jo on normien vastaista. Tämän vuoksi kiusaajien minäkäsitystä voidaan pitää niin realistisena kuin heidän omien ihanteidensa mukaisenakin. (Salmivalli 1998, 127.)

Hyvä itsetunto yhdistetään usein hyvinvointiin ja kaikenlaiseen positiiviseen käyttäytymiseen, kun taas huonon itsetunnon uskotaan liittyvän yleiseen tyytymättömyyteen ja itseä ja muita vahingoittavaan käyttäytymiseen, kuten aggressiivisuuteen. Tämän ajattelutavan mukaan huonon itsetunnon omaava pyrkii muita alentamalla nostamaan omaa itsetuntoaan tai kohdistaa itseään kohtaan tuntemansa tyytymättömyyden ja vihamielisyyden muihin. Huonon itsetunnon yhteyksistä muun muassa pessimismiin, masentuneisuuteen ja huonoon sopeutumiskykyyn on toki olemassa empiiristä näyttöä, ja toisaalta hyvällä itsetunnolla varustettujen ihmisten on todettu asettavan itselleen korkeita tavoitteita, suhtautuvan asioihin positiivisesti ja mukautuvan eri tilanteisiin hyvin. On myös todettu, että huonon itsetunnon omaavat reagoivat negatiiviseen palautteeseen kielteisemmin kuin hyvän itsetunnon omaavat. Aiheesta on kuitenkin myös ristiriitaisia tutkimustuloksia. Huonon itsetunnon yhdistämistä aggressiivisuuteen ja väkivaltaisuuksiin on kritisoitu voimakkaasti, sillä yhtä lailla perusteltavissa on näkemys, jonka mukaan aggressiivisuus liittyisi pikemminkin hyvään itsetuntoon. (Salmivalli 1998, 121–122.)

Selkeää näyttöä aggressiivisuuden yhteydestä huonoon itsetuntoon ei siis ole olemassa. Kiusaaminen ei kuitenkaan ole mitä tahansa aggressiota, sillä kiusaamisen kohteeksi valitaan usein suhteellisen puolustuskyvytön uhri. Näin ollen kiusaajan ja kiusatun välillä vallitsee voimasuhteiden epätasapaino, mikä johtaa siihen, että kiusaajan on helppo päihittää uhrinsa. Kenties kiusaaja pystyy saamiensa voittojen avulla nostamaan muuten heikkoa itsetuntoaan tai ainakin pätemään jollain lailla. Tämän vuoksi voisi kaikesta huolimatta olla pääteltävissä, että kiusaaminen liittyisi huonoon itsetuntoon, vaikka sama ei pätisikään muuhun aggressiiviseen käyttäytymiseen. (Salmivalli 1998, 126–127.)

Kiusattuja lapsia puolustavat eniten hyvän itsetunnon omaavat lapset. Sitä vastoin lapset, joilla on huono itsetunto, jättäytyvät mieluummin koko kiusaamistilanteen ulkopuolelle, jotta he eivät vahingossakaan itse joutuisi kiusatuiksi. Lapsella täytyykin olla erityisen vahva itsetunto, että hän uskaltaa asettua puolustamaan kiusattua, jonka kiusaamisesta on saattanut tulla lapsiryhmässä jonkinlainen normi. (Salmivalli 1998, 142.)

13 TUNTEET

Lapsi opettelee tunnetaitoja jo varhaislapsuudesta lähtien. Tunteidensa tunnistamiseen ja hallitsemiseen hän tarvitsee apua häntä ympäröiviltä aikuisilta. Esimerkiksi päiväkodissa tapahtuvaan kiusaamistilanteeseen on puututtava heti ja käytävä läpi niin tilanteen tapahtumat kuin tilanteen herättämät tunteetkin. Lapsi tarvitsee aikuiselta mallia oppiakseen hillitsemään esimerkiksi vihan tunteitaan. On tärkeää, että aikuinen nimeää tunteita yhdessä lapsen kanssa ja kertoo lapselle, miten hän itse tietyn tunteen kokee. Tämän jälkeen lapsi ja aikuinen voivat yhdessä miettiä, millä tavalla lapsi kokee saman tunteen ja minkälaisia ajatuksia se lapsessa herättää. Näin lapsi oppii ymmärtämään tunteiden syitä ja aiheuttajia. Lapselle on suotava oikeus kaikenlaisten tunteiden ilmaisemiseen. Myös negatiivisia tunteita on opittava ilmaisemaan, kokemaan ja tunnistamaan. Tämän opetteleminen on hyvä aloittaa turvallisessa ympäristössä. On tärkeää, että lapsi oppii esimerkiksi pahan mielen tunnistamisen lisäksi myös kertomaan siitä aikuiselle. Tällöin lapsi ja aikuinen voivat yhdessä miettiä, mikä pahan mielen lapselle aiheutti, ja tätä kautta lapsi oppii ymmärtämään niin itseään kuin muitakin. (Isokorpi 2004, 127–130.) Aikuisen täytyy opettaa lapselle, ettei negatiivisia tunteita tarvitse juosta karkuun ja että niistä selviää. (Cacciatore 2008, 32.) Omien tunteiden hyväksyminen ja ymmärtäminen on edellytys toisten ihmisten tunteiden ymmärtämiselle.

Myös aikuisen on osattava ilmaista kaikenlaisia tunteita. Jokainen niin lapsen kuin aikuisenkin osoittama tunne on hyväksyttävä ja aito. Jokainen joutuu elämässään tekemisiin erilaisten tunteiden, mielipiteiden ja ristiriitojen kanssa. On tärkeää, että vaikka lapsi tekisi jotain ei-toivottavaa ja ikävää, hänet hyväksytään myös silloin eikä häntä koskaan hylätä hänen tekojensa takia. Vanhemman on täysin oikeutettua tuntea vihaa, kiukkua ja pettymystä, kun kuulee oman lapsensa esimerkiksi kiusanneen jotakuta. Tällöin lapselle tehdään selväksi, että hänen tekonsa oli väärin, mutta hän on ihmisenä edelleen yhtä tärkeä. Aikuisen on tiedostettava omat tunteensa, jottei hän pura omia kiukuntunteitaan ja patoutumiaan lapseen esimerkiksi negatiivisilla kommentteilla. (Isokorpi 2004, 134–135.) Kun aikuinen oppii hyväksymään omat tunteensa, on hänen helpompi

hyväksyä myös lapsensa kuohahtelevat tunteet ja teot (Kullberg-Piilola 2000, 29.) Tunteiden kokeminen voi joskus tuntua niin lapsesta kuin aikuisestakin niin vaikealta, että tuntuisi helpommalta elää ilman tunteita. Tällöin ihmisen voidaan sanoa olevan niin sanotussa tunnelukossa. Tällaisesta tilanteesta voi päästä eteenpäin, kun uskaltautuu kokemaan, tunnistamaan ja nimeämään tunteita turvallisessa ympäristössä. (Isokorpi 2004, 129.)

13.1 Miltä vanhemmasta tuntuu, kun lasta on kiusattu?

Vanhempien tunteet ovat erityisen vahvat silloin, kun he saavat kuulla, että heidän lastaan on kiusattu. Ensimmäisenä tulee halu puolustaa omaa lastaan ja jopa kosta kiusantekijälle. Koska kosto ei kuitenkaan järjellä ajateltuna ole soveliaista, asiat selvitetään usein puhumalla. Vanhemman velvollisuus on huolehtia lapsen hyvinvoinnista ja näin ollen vanhemmat ovat myös vastuussa asioihin puuttumisesta, silloin kun tilanne niin vaatii. Jossain vaiheessa lapsen on kuitenkin opittava selviytymään ikävistä tilanteista itse. (Peltonen 2000, 156–157.) Yksi vanhemman tärkeimmistä tehtävistä on auttaa lasta käsittelemään pettymyksen ja pahan mielen tunteita, jotta lapselle kehittyisi terve itsetunto ja hän oppisi pärjäämään elämässä. On tärkeää, että lapsi saa kokea ensimmäiset pettymyksen ja pahan mielen tunteensa turvallisessa ympäristössä. Kun lapsi huomaa, että niistä voi päästä yli, hänen itseluottamuksensa ja hallinnantunteensa kasvaa. Lapsi oppii, että vastoinkäymisistä voi selvitä eivätkä myöhemmät vastoinkäymiset näin ollen muserra hänen itsetuntoaan. On siis tärkeää, että vanhemmat auttavat ja tukevat lasta ja elävät lapsen *kanssa* tämän pettymykset ja vastoinkäymiset, eivät lapsen *puolesta*. (Keltinkangas-Järvinen 2003, 151.)

13.2 Miltä lapsesta tuntuu, kun kiusataan?

Lapsen mielessä risteilee monenlaisia ajatuksia ja tuntemuksia, kun häntä kiusataan. Päälimmäisenä tuntemuksena on usein pelko, kun lapsi ei tiedä, mitä hänelle tulee tapahtumaan. Kiusaamistilanteen mentyä ohi pelko voi hellittää, mutta usein vain hetkeksi. Kaikista pelottavimpia ovat ne tilanteet, joissa lapsi ei tiedä, tuleeko kiusaaminen jatkumaan taas myöhemmin. Pitkittyessään

kiusaaminen voi aiheuttaa kiusatulle henkisten kärsimysten lisäksi myös fyysisiä oireita. Tällaisia voivat olla esimerkiksi päänsärky ja vatsakipu.

On tärkeää, että kiusaamisen kierre saadaan katkaistua mahdollisimman varhain. Jos lapsi vaikuttaa ahdistuneelta tai masentuneelta, näkee toistuvasti painajaisia tai alkaa vältellä tiettyjä tilanteita, on usein syytä epäillä, että hän on joutunut kiusatuksi. Joskus lapsi ei uskalla kertoa kiusaamisesta, koska pelkää kiusaajien kostoa tai haluaa välttää kantelijan leiman. (Peltonen 2000, 159–160.) Toisinaan kiusattu lapsi jopa ottaa kiusaamisen syyt omille niskoilleen. Lapsi uskoo, että hänessä on jotain vikaa, minkä vuoksi hän tulee kiusatuksi. Tällainen ajattelu johtuu usein heikosta itsetunnosta. (Höistad 2003, 27.) Lapsi saattaa kokea arvottomuuden ja hylätyksi tulemisen tunteita ja ajatella, ettei hän ole rakastamisen arvoinen. Hän voi ajatella, että hän ansaitseekin tulla kiusatuksi, ja tuntee häpeää siitä, että häntä kiusataan. (Juvonen 1994, 51.) Onkin erittäin tärkeää, että aikuiset tekevät lapselle selväksi sen, että kiusaaminen on ehdottomasti kiellettyä eikä kiusaaminen koskaan ole kiusatun omaa syytä.

Kun kiusaaminen saadaan päätökseen, vaihtelevat kiusatun tunteet usein helpotuksesta ja ilosta katkeruuteen, kiukkuun ja vihaan. Mikäli lapsen oireilu ei lopu, vaikka kiusaamisen tiedetään varmasti päättyneen, on tärkeää, että lapsi saa mahdollisuuden purkaa asiaa esimerkiksi psykiatrian ammattilaisten avulla. (Peltonen 2000, 160.)

13.3 Miltä lapsesta tuntuu, kun hän kiusaa muita?

Kiusaajien itsetunnosta on olemassa paljon ristiriitaista tutkimusaineistoa. Anne Peltosen mukaan lapsi, joka aiheuttaa jatkuvasti toiselle pahaa mieltä kiusaamalla voi itsekin pahoin. Kiusaaja siirtää omaa pahaa oloaan kiusattuun ja näin ollen vapautuu siitä itse hetkeksi. Pahan olon takana voi piillä monia tunteita, kuten mustasukkaisuutta, vihaa, pelkoa, ahdistusta ja tunne hylätyksi tulemisesta. Se, miten paha kiusaajalla itsellään on olla, määrittelee usein sen, miten julmalla tavalla hän toista kiusaa. Kiusaaja itse ei ole paha, vaan hänen tekonsa. On siis tärkeää, että kiusatun lisäksi myös itse kiusaaja saa apua, ja oppii muita keinoja oman pahan olonsa ilmaisemiseen. (Peltonen 2000, 161–162.) Toisaalta tämä asia

ei ole ihan yksiselitteinen. Vaikka monet tutkimukset osoittavat, että kiusaaja peittää kiusaamalla omaa heikkoa itsetuntoaan ja pahaa oloaan, on aiheesta olemassa vähintään yhtä paljon tutkimuksia, joiden mukaan kiusaajan itsetunnon ei ole mitään vikaa. (Salmivalli 1998, 117.) Kiusaajan itsetunnon nähdään joidenkin tutkimusten mukaan olevan jopa keskimääräistä parempaa tasoa. Ristiriitaisten tutkimustulosten vuoksi kiusaajan itsetunnon tilaa ei siis voida yleistäen luokitella erityisen hyväksi tai erityisen huonoksi. (Salmivalli 1998, 139.) Sen sijaan kiusatuksi joutuminen vaikuttaa lähes poikkeuksetta kielteisesti lapsen itsetuntoon (Salmivalli 1998, 117.)

13.4 Miltä vanhemmasta tuntuu, kun oma lapsi on kiusannut muita?

Kun vanhempi saa tietää, että hänen oma lapsensa on kiusannut jotakuta, alkaa hän usein syytellä tilanteesta itseään. Vanhemmasta tuntuu, että on epäonnistunut kasvatuksessaan, kun lapsi on tehnyt väärin. Myös lapselle ollaan vihaisia, kun kodin opit ja kasvatus eivät ole menneet perille. Lapselle voidaan antaa teosta rangaistus, mutta kaikista tärkeintä olisi keskustella lapsen kanssa siitä, miltä hänestä tuntui, kun hän kiusasi. On tärkeää, että lapsi oppii ymmärtämään, että hyvien tunteiden lisäksi myös pahat tunteet ovat sallittuja, mutta teot eivät. (Peltonen 2000, 158–159.) Lapselle tulee osoittaa, että häntä rakastetaan yhä, vaikka hän toimikin tyhmästi ja väärin. Vanhemman on myös hyvä selittää lapselle, mikä lapsen teossa tekee vanhemman vihaiseksi ja pettyneeksi. Lapsen myötätunto kehittyy, kun hän oppii, minkä takia hänen käyttökseen reagoidaan tietyllä tavalla. Lapsi saa myös keinoja käyttökseen muuttamiseen, kun hän tietää, missä on tehnyt väärin. Vanhemmat voivat myös opettaa lapselleen anteeksipyyntöä. Usein lapset tietävät jo valmiiksi, että jos on tehnyt väärin, pitää pyytää anteeksi. Kuitenkaan pelkkä anteeksipyytäminen ei aina riitä, vaan katumus tulee osoittaa tekojen kautta. Lapsen kanssa voi yhdessä miettiä, kuinka lapsi voisi osoittaa todella olevansa pahoillaan. Lapsi voi esimerkiksi tehdä jotain sen henkilön hyväksi, jota kohtaan hän on ollut ilkeä. Yksi hyvä tapa hyvittää tekoaan on myös se, ettei enää toista tekemäänsä virhettä. Lapselle on hyvä opettaa, että ”anteeksi” on tärkeä sana, mutta sen merkitystä voi syventää jonkin katumusta osoittavan teon kautta. (Höistad 2003, 30–31.)

14 KIUSAAMISEN VÄLITTÖMÄT JA PITKÄAIKAISET VAIKUTUKSET

Kiusatuksi joutuminen on erittäin traumaattista. Yksi syy tähän on se, että kiusaaminen ei ole yksittäinen ohimenevä tapahtuma vaan pysyvä tilanne, joka monilla kiusatuilla jatkuu vuodesta toiseen. Toinen syy on se, että kiusaaminen ei ole muusta sosiaalisesta elämästä irrallaan vaan siihen liittyy kokonaisvaltainen ”ihmisarvon menetys” vertaisryhmässä. (Salmivalli 2003, 19.) Kiusattu lapsi torjutaan usein voimakkaasti ja hän on epäsuosittu ja usein käsitys kiusatusta muuttuu koko ajan kielteisemmäksi. Lasta aletaan pitää yhä erilaisempana, vähempiarvoisena ja jopa kiusaamisen ansaitsevana. Tällaiseen asemaan joutunut lapsi ei pääse helposti eroon siitä. (Salmivalli 2010, 25.)

Siitä ei ole tietoa, kuinka usein kiusaaminen loppuu spontaanisti tai niin että joku puuttuu siihen. Useiden tutkimusten mukaan kuitenkin kiusatun rooli on pysyvä kuukaudesta tai vuodesta toiseen. Kenenkään ei pidä tuudittautua ajatukseen, että kiusaaminen on väliaikainen vaihe ja se loppuu joskus itsestään. Kiusaamiseen täytyy puuttua välittömästi, koska se vaarantaa lapsen ja nuoren myöhempää kehitystä. (Salmivalli 2010, 30–31.)

Kiusaamisen välittömiä vaikutuksia kiusattuun lapseen on tutkittu melko paljon. Tutkimuksissa on saatu selville, että kiusaaminen on ollut yhteydessä muun muassa yleiseen ahdistuneisuuteen, sosiaaliseen ahdistuneisuuteen, huonoon itsetuntoon ja kielteiseen minäkuvaan, yksinäisyyteen, itsetuhoajatuksiin ja masentuneisuuteen. Ajan mittaan kiusatusta tulee yhä arempi, vetäytyvämpi ja vähemmän aggressiivinen. Australialaisen Ken Rigbyn tekemän tutkimuksen mukaan systemaattinen kiusaaminen aiheuttaa kolme vuotta myöhemmin psyykkisiä ongelmia, kuten masentuneisuutta, ahdistuneisuutta ja itsetuhoisuutta. Syy-seuraussuhde ei ole vain yhdensuuntainen, koska eräät psykososiaaliset ongelmat sekä erityisesti arkuus, epävarmuus ja huono itsetunto lisäävät lapsen riskiä joutua kiusatuksi. (Salmivalli 2010, 26–28.) Kiusaamisen vaikutukset ovat vähäisempiä ja kiusaaminen on vähemmän traumatisoivaa, jos lapsella on edes yksi hyvä ystävä, joka tukee häntä. Olisi siis tärkeää, että lapsi saisi hyväksyntää

muilta vertaissuhteilta tai että lapsella olisi edes yksi läheinen ystävyysuhde. Myös kotoa saatu tuki ja hyväksyntä suojaa kiusaamisen aiheuttamilta vaikutuksilta. Tällöin kiusaaminen vaikuttaa vähemmän negatiivisesti lapsen myöhempään kehitykseen. Jos lapsella ei ole ystäviä eikä läheisiä vertaissuhteita, kiusaaminen aiheuttaa ongelmia sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. (Salmivalli 2010, 29–30.)

Jos kiusaamiseen ei puututa, se aiheuttaa ongelmia myös kiusaajalla. Kiusaajalla kasvaa riski käyttäytyä aggressiivisella tavalla ja alistaa muita myös myöhemmin elämänsä aikana. Dan Oweluksen seurantatutkimuksen mukaan useat kouluaikaiset kiusaajat päätyivät rikolliselle ja antisosiaaliselle tielle. Entisillä kiusaajilla oli 23-vuotiaana moninkertaisesti rikollisoikeudellisia tuomioita ikätovereihinsa verrattuna. (Salmivalli 2010, 30.) On siis todella tärkeää sekä kiusatun että kiusaajan kannalta, että kiusaamiseen puututaan. Ellei kiusatun toimintaan puututa, hän todennäköisesti jatkaa toimintaansa samalla tavalla myöhemmin elämässään. Kiusaamiseen puuttuminen on viesti kaikille muille lapsille ja nuorille siitä, että jokainen meistä tarvitsee ja ansaitsee kunnioittavan kohtelun. (Salmivalli 2010,30.)

Aamulehden julkaiseman artikkelin mukaan kiusaaminen altistaa lapsen mielen järkkymiselle. Artikkelin on julkaistu 5.5.2009. Tämä brittitutkimus on tehty Warwickin yliopistossa Coventryssa. Artikkelin mukaan lapsuusvuosina koettu kiusaaminen altistaa myöhemmässä iässä psyykkisille häiriöille. Lapsena kiusatuksi joutuneilla on kaksinkertainen riski saada teini-iässä psykoottisia oireita tai aistiharhoja. Pahimmillaan varhaiset kiusaamiskokemukset voivat laukaista skitsofrenian sellaisilla lapsilla, joilla on geneettistä taipumusta siihen. (Aamulehti 2009)

Niin kiusattua kuin kiusaajaakin voidaan vielä auttaa, kun asiaan tartutaan varhaisessa vaiheessa eli jo päiväkodissa. Kiusaamisessa kyse ei ole pelkästään yksilöstä, vaan puhutaan aina koko yhteisön ongelmasta. (Kalland 2010)

15 KIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN

Kiusaamiseen puuttuminen on erittäin vaativaa. Usein vanhemmat, hoitohenkilökunta ja muut lapsen läheiset pitävät hyvin tärkeänä, että kiusaamiseen puututaan nopeasti. Jos kiusaamiseen ei puututa se voi johtaa aina vain pahempaan kiusaamiseen ja tilanteiden turtumiseen. Aikuisten täytyy ottaa tilanne haltuunsa ja näyttää lapselle hyvän käytöksen pelisäännöt.

Kun keskustellaan esimerkiksi koulukiusaamisesta, keskustelut usein menevät harhaan. Mediassa kiusaamisaihe on yleensä esillä syksyllä, kun koulut alkavat. Usein lehdissä on esillä todella traagiset ja äärimmäisen väkivaltaiset tapaukset ja sitten mietitään, mitä niille olisi voinut tehdä. Kouluviranomaiset tuovat esille, että lasten ja nuorten pahoinvointi ja psyykkiset häiriöt ovat lisääntyneet ja tämän myötä myös kiusaaminen. Usein koulut korostavat, etteivät voi tehdä tällaisille tilanteille mitään. Tällaisten lehtijuttujen takia ihmisille voi tulla käsitys, että vain tällaiset todella väkivaltaiset ja traagiset tapahtumat ovat kiusaamista, jolloin unohdetaan kiusaamisen todellinen merkitys. Kiusaaminen yleisimmin on kuitenkin nimittelyä, haukkumista, pilkantekoa ja niin edelleen. Jopa ammattikasvattajat saattavat ajatella, että tällainen ”pienimuotoinen” kiusaaminen ”kuuluu lasten vuorovaikutukseen” tai ”sehän vain karaisee luonnetta”. On kuitenkin hyvä, että kiusaamisesta puhutaan, mutta mitä enemmän tuodaan esille ääriesimerkkejä, sitä helpommin jokapäiväinen pienimuotoinen kiusaaminen jää huomaamatta. (Salmivalli 2003, 12–13.) Tällöin voi myös vanhemmille ja kasvatushenkilökunnalle tulla sellainen käsitys, ettei heillä ole minkäänlaista mahdollisuutta vaikuttaa kiusaamiseen ja sen vähentämiseen, vaikka oikeasti meillä olisi siihen monenlaisia keinoja.

Joskus ihmiset saattavat ajatella, että jos jollakin lapsella on perheessä ongelmia, häneltä voidaan sallia toisten kiusaaminen. Tällainen tapaus ilmeni Länsiväylä lehdessä 25.9.2010. Aluksi päiväkodin työntekijät eivät olleet uskoneet lasta, kun hän oli kertonut kiusaamisesta. Kun työntekijät lopulta huomasivat kiusaamista tapahtuvan, olivat he todenneet vain, että kiusaajaa täytyy ymmärtää, sillä hänen perhetaustansa on niin vaikea. Tämä on väärä keino työntekijöiltä suhtautua

kiusaamiseen. Oli kiusaajan perhetausta minkäläinen hyvänsä, kiusaamista ei pidä hyväksyä missään tapauksissa. Artikkelia lukiessa tulee mieleen, että työntekijät eivät ole edelleenkään myöntäneet kunnolla, että kiusaamista tapahtuu, koska teot ovat jääneet vähäisiksi. (Korkman 2010)

Kasvattaja ei saisi missään nimessä vähätellä tilannetta ja jättää sitä hoitamatta. Kiusatulle voi olla vaikea tulla kertomaan kiusaamisesta ja jos vanhempi vielä vähättelee tilannetta, se on kiusatulle vaikea kokemus. Kiusattu voi alkaa ajatella, että hän itse on väärässä. Kiusaamistilanteiden ratkaisukeinoja tulisi käsitellä lasten kanssa, siitä huolimatta, vaikka kiusaamista ei ilmenisikään sillä hetkellä. Kaikki tulevat varmasti elämänsä aikana törmäämään jonkinlaiseen kiusaamistilanteeseen. (Cantell 2010, 109.)

Kiusaamiseen voi olla useita syitä. Kun kiusaamiseen puututaan, ensisijaisesti täytyy miettiä kiusaamiseen johtaneita syitä, jotta siihen pystytään puuttumaan oikealla tavalla. (Salmivalli 2010, 36.)

15.1 Spontaanisti loppuva kiusaaminen

Joskus kiusaaminen voi loppua itsestään. Kiusattu voi päästä kiusatun roolistaan esimerkiksi lukuvuoden vaihduttua kesäloman jälkeen, kiusattu on saanut kasvupyrähdyksen tai hänellä on kasvanut itsevarmuus ja myös muut huomaavat sen. Kiusattujen keinot selvittää kiusaamistilanteista kehittyvät iän myötä. Pienet lapset alkavat usein itkeä, mutta jo vanhemmat lapset osaavat jättää kiusaamiseen huomioimatta. Kun kiusattu ei välitä kiusaamisesta silloin on suuri mahdollisuus, että kiusaajat jättävät rauhaan hänet. Kiusaaminen voi myös silloin loppua itsestään, kun kiusaaja porukka hajoaa jostakin syystä. Kuitenkin on todennäköisempää, että kiusaaminen jatkuu kuin, että se loppuisi spontaanisti. Kiusaaminen jatkuu usein koko kouluajan ja loppuu vasta sitten kun oppivelvollisuus loppuu. (Salmivalli 2003, 23.)

16 KIUSAAMISEN VÄHENTÄMINEN JA ENNALTAEHKÄISY

Ensimmäisenä täytyy myöntää, että kiusaamista tapahtuu eikä sitä pidä vähätellä ollenkaan. Asiaan ei voi puuttua, jos ongelmaa ei myönnetä. Toinen asia on, että kiusaamistapausten selvittämiseksi (vai kiusaamiseen puuttumiseen) täytyy olla selkeä toimintamalli. (Salmivalli 2010, 55.) Myös informointi on tärkeää eli kiusaamisesta täytyisi informoida lasten vanhempia ja päiväkodin työntekijöitä.

Alle kouluikäisten kiusaamiseen ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota tai ainakaan siitä ei ole puhuttu kiusaamisen käsitteellä. Erinäiset tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että kiusaaminen alkaa jo päiväkodissa. Jotta varhaiskasvatusta pystyttäisiin toteuttamaan laadukkaasti ja lapsen edun mukaisesti, on kiusaamiseen suhtauduttava vakavasti. (Kirves ym. 2010, 44.) Lapselle on myös päivähoitolain mukaan tarjottava päiväkodissa suotuisa kasvuympäristö, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä tukevaa toimintaa sekä yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. (L 36/1973.) Kiusaamiseen puuttuminen on siis tärkeää ja jopa välttämätöntä yksittäisen lapsen kehitystä ajatellen, olipa kyseessä sitten kiusaaja, kiusattu tai muu kiusaamista seuraamaan joutunut tai muuten kiusaamisprosessissa mukana ollut lapsi.

Kiusaamisen ennaltaehkäisyn painottaminen on päiväkodeissa erityisen tärkeää, sillä ehkäisyn vaikutukset ovat sitä tehokkaampia, mitä aikaisemmin se aloitetaan. Parhaimmat tulokset saavutetaan, kun ennaltaehkäisy on tavoitteellista, tietoista, suunnitelmallista ja pitkäjänteistä. Kiusaamisen ehkäisyllä voidaan saavuttaa hyvinkin kauaskantoisia ja positiivisia tuloksia lasten hyvinvointia ja myöhempää elämää ajatellen. Kiusaamisen lopettamiseen tai ennaltaehkäisyyn ei ole olemassa vain yhtä oikeaa ratkaisua, vaan käytettävät menetelmät on pohdittava lapsi- ja tapauskohtaisesti. Erityisen tärkeää kuitenkin on se, että kiusaamisen ehkäisyyn tai puuttumiseen osallistuu koko lapsen ympärillä toimiva verkosto. Kiusaamista pystytään vähentämään muun muassa seuraavilla asioilla: moraalii- ja tapakasvatuksella, kasvatuskumppanuudella, ilmapiirillä, lapsen ja aikuisen välisellä vuorovaikutuksella, tukemalla lapsen vertaissuhteita, kasvatuksella,

puuttamalla lapsen aggressiivisen käyttäytymiseen ja tasa-arvolla. Myös päiväkodin johtajalla on suuri vaikutus kiusaamisen vähentämiseen.

16.1 Moraali- ja tapakasvatus

Lapsen moraalien kehittyminen on pohjana kiusaamisen ehkäisylle. Moraali kehittyy pienelle lapselle yleensä arkisten asioiden kautta ja seuraamalla hänelle tärkeiden aikuisten tekemisiä. Aikuisten tehtävänä onkin moraalisten ja eettisten arvojen opettaminen lapselle tämän elämän ensimmäisistä vuosista alkaen. Myös tapakasvatus on lasta ympäröivien aikuisten vastuulla. Lapselle opetetaan tapakasvatuksen avulla toisten ihmisten kunnioittamista, sitä miten välttää loukkaamasta toista ja kuinka toisille puhutaan. Tapakasvatuksen avulla lapselle opetetaan kaikille yhteisiä sosiaalisen kanssakäymisen sääntöjä, kun taas moraalikasvatuksen tavoitteena on saada lapsi ymmärtämään itse, miksi tietyt asiat ovat sallittuja ja toiset eivät. Kun lapsi osaa asettua toisen ihmisen asemaan ja tuntee empatiaa muita kohtaan, tiedostaa hän myös kiusaamisen olevan väärin. Tämän vuoksi tapa- ja moraalikasvatuksella on erityisen suuri rooli kiusaamisen ehkäisyä ajatellen.

16.2 Kasvatuskumppanuus

Yksi tärkeä tekijä kiusaamisen ehkäisyssä on kasvatuskumppanuus. Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan vanhempien ja päiväkodin työntekijöiden välistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä, jonka tavoitteena on lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen sekä se, että lapsi tulee kokonaisvaltaisesti kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi. Tärkeää kasvatuskumppanuudessa on myös se, että vanhempien ja työntekijöiden välillä vallitsee molemmin puoleinen kunnioitus ja luottamus toisiaan kohtaan. Myös ikävät asiat on pystyttävä ottamaan puheeksi riittävän ajoissa. Vanhempien on esimerkiksi tärkeää saada tietää, jos heidän lapsensa on ollut osallisena kiusaamisprosessissa. Kodin kasvatarvoilla on suuri merkitys lapsen käyttäytymiseen, esimerkiksi aggressiivisuus tai jopa muiden kiusaaminen voi olla kotoa opittu tapa toimia. Päiväkodin työntekijät voivat antaa tuomitsematta ja kunnioittaen neuvoja vanhemmille, miten lapsen aggressiivinen käyttäytyminen saadaan hallintaan tai

miten voidaan löytää eri tilanteisiin uusia ratkaisutapoja. Vanhempien rooli on siis kiusaamisen ehkäisyssä merkittävä, sillä kodin kasvatusarvot vaikuttavat lapsen käyttäytymiseen ja tapaan liittyä vertaisryhmäänsä.

16.3 Hyvä ilmapiiri

Lasten osallisuutta eli ryhmään kuulumisen tunnetta pitäisi vahvistaa. Hyvä ryhmähenki luo ryhmään positiivista ilmapiiriä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Me-henki ja tunne yhteenkuuluvuudesta ehkäisevät kiusaamista ja jopa vaikeuttaa sen alkamista. Kun ryhmässä on hyvä ilmapiiri ja lapset huolehtivat toisistaan, on myös vaikeista ja ikävistä asioista puhuminen ja kertominen helpompaa. Jos kiusaamista siis kaikesta huolimatta tapahtuu, on lapsen helpompi tulla kertomaan asiasta aikuiselle, kun ilmapiiri on kannustava ja positiivinen. (Kirves ym. 2010, 44–47.)

Salmivallin mukaan kuitenkin hyvän ilmapiirin luominen ei yksin riitä ehkäisemään ja lopettamaan kiusaamista. Esimerkiksi joidenkin opettajien mielestä kiusaamista ei kannata erikseen pohtia oppilaiden kanssa, vaan heidän mielestään riittää se, kun luokassa on hyvä ilmapiiri. Vuonna 1999 tehdyn tutkimuksen mukaan luokan ilmapiiri ja kiusaamisen määrä eivät olleet yhteydessä toisiinsa. Joissakin luokissa oppilaat kokivat ilmapiirin hyväksi, vaikka joitakin oppilaita kiusattiin systemaattisesti. Toisaalta joissakin luokissa ei tapahtunut kiusaamista, mutta silti useimmat oppilaat kokivat ilmapiirin huonoksi. Hyvä ilmapiiri luokassa tai päiväkodissa on tietenkin positiivinen asia, mutta ei riitä yksin ehkäisemään ja poistamaan kiusaamista. (Salmivalli 2003, 54.)

16.4 Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus

Luotettava ja turvallinen suhde aikuiseen on perustana lapsen emotionaaliselle hyvinvoinnille. Lapsi viihtyy varhaiskasvatuksessa paremmin, jos hänellä on positiivinen suhde häntä ympäröiviin aikuisiin. Lapsen ja aikuisen välisen suhteen laatu varhaiskasvatuksessa vaikuttaa myös siihen, miten lapsi sopeutuu ryhmään ja solmii vertaissuhteita. Kiusaamisen ehkäisyn kannalta on välttämätöntä, että aikuinen havainnoi lasten toimintaa päiväkodissa, jotta hän tietää, miten eri lapset reagoivat eri tilanteisiin ja mitä lasten välillä ylipäänsä tapahtuu. Aikuisen tulee

tukea lasten vertaissuhteita, ohjata ja havainnoida lasten leikkejä ja osallistua niihin myös itse sekä tunnistaa ja katkaista negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessi. Negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessiin ajautunut lapsi saa vertaisiltaan vain negatiivista vuorovaikutusta, mahdollisen positiivisen vuorovaikutuksen osuus on hyvin pieni tai sitä ei ole lainkaan. Aikuisen tehtävä on auttaa lasta saamaan kokemuksia myönteisestä vuorovaikutuksesta ensin aikuiselta itseltään ja sitten auttaa lasta saamaan positiivisia kokemuksia myös vertaisiltaan.

Koska kiusaamista tapahtuu pääosin lasten leikeissä, on tärkeää, että aikuinen havainnoi, seuraa ja osallistuu myös itse leikkeihin ja tätä kautta ohjaa leikin kulkua ja huolehtii, että jokainen tulee tasavertaisesti huomioduksi. Näin varmistutaan siitä, ettei leikkitalanteessa mahdollisesti syntyvistä kiistoista kehity kiusaamistilanteita. Kun aikuinen on mukana lasten leikeissä, oppivat lapset hyväksymään erilaisia ryhmän jäseniä ja tuntemaan toisiaan paremmin. Aikuisen läsnäolo auttaa myös sellaisia lapsia, jotka ovat saaneet ryhmässä vain vähän myönteistä vuorovaikutusta. Aikuisen seuratessa leikkejä vältytään myös mahdolliselta alistamiselta ja dominoivalta käytökseltä sekä toisten poissulkemiselta leikeistä. Leikkitalanteiden havainnointi ja niihin osallistuminen ovat keskeisiä tekijöitä kiusaamisen ehkäisyssä. (Kirves ym. 2010, 47–49.)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin tekemässä tutkimuksessa lapset kertoivat, että kiusaamista tapahtuu useimmiten silloin, kun aikuinen ei näe tai aikuisella on kiire (Kirves ym. 2010, 21.). Sama asia todettiin myös MTV 3:n Seitsemän uutisissa 12.4.2010, jolloin haastateltavana oli Mannerheimin Lastensuojeluliiton pääsihteeri Mirjam Kalland. Uutisissa mietittiin, onko päiväkodeissa ilmenevä kiusaaminen resurssikysymys, eli ratkeaisiko ongelma, jos päiväkoteihin palkattaisiin lisää henkilökuntaa, jolloin kiusaamistilanteet olisi helpompi huomata. Kallandin mukaan ongelma ei ratkea pelkästään henkilökunnan määrää lisäämällä, vaan aikuisilta kaivataan ennen kaikkea empaattista ja tarkkailevaa läsnäoloa. Lapset tarvitsevat henkilökuntaa, jotta sosiaalinen kanssakäyminen toteutuu ja lapsiporukasta tulee hyvin toimiva ryhmä. (Kalland 2010)

16.5 Lapsen vertaissuhteiden tukeminen

Lapsen vertaissuhteiden pitkäjänteinen tukeminen on erityisen tärkeää kiusaamisen ehkäisyä ajatellen. Etenkin erityistä tukea tarvitsevat ja yksinäiset lapset kaipaavat tukea vertaissuhteiden solmimisessa. He saattavat pyrkiä liittymään ryhmään normien vastaisella tavalla, minkä seurauksena he voivat tulla torjutuiksi ja sen myötä mahdollisesti joko kiusatuiksi tai kiusaajiksi. Lapsen vertais- ja ystävyysuhteiden tukeminen on tärkeää etenkin erilaisissa siirtymävaiheissa, kuten päivähoitoryhmästä esiopetusryhmään tai esiopetuksesta kouluun siirtymisessä. Jos kiusaamisen riskiryhmään kuuluvalla lapsella on edes yksi hyvä ystävä, kiusaamisen vaikutukset ovat lievempiä tai lapsi saattaa jopa välttyä kiusaamiselta kokonaan. Valitettavasti vertais- ja ystävyysuhteiden merkitystä lapsen hyvinvoinnille ei oteta siirtymävaiheissa riittävän hyvin huomioon. Esimerkiksi kun esiopetusryhmä siirtyy kouluun, luokkaa muodostettaessa ei oteta lainkaan huomioon ystävyysuhteiden pysyvyyttä. Myöskään päiväkodeissa ei oteta huomioon lasten solmimia vertaissuhteita, kun lapsi siirretään iän mukaan ryhmästä toiseen. Ehkäpä kiusaamista pystyttäisiin ehkäisemään tai ainakin vähentämään pyrkimällä vertais- ja ystävyysuhteiden pysyvyyden säilyttämiseen mahdollisimman pitkälle läpi siirtymävaiheiden.

16.6 Sosiaaliset taidot

Lapset oppivat sosiaaliset taitonsa, eli taidot tulla toimeen toisten ihmisten kanssa, yleensä arkisissa tilanteissa ottamalla mallia muista. Kasvattajien tehtävänä on tukea lasta näiden taitojen opettelemisessa ja opettaa lapselle, mitkä ovat vääriä ja mitkä oikeita tapoja toimia tietyissä tilanteissa. Yksi sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen tärkeä osa-alue on taito tunkea empatiaa, joka tarkoittaa kykyä asettua toisen ihmisen asemaan ja ymmärtää miltä toisesta tuntuu. Empatiakyvyn kehittymisen kautta lapsi oppii vähitellen käyttäytymään empaattisesti toisia kohtaan. Empaattiset aikuiset ovat lapsen empatiakyvyn kehittymiselle paras tuki ja malli. Kun lapsi oppii tunnistamaan ja sanoittamaan omia tunteitaan, osaa hän paremmin myös tulkita toisten ihmisten toimintaa ja tarkoituspäätä. Empatia liittyy läheisesti prososiaaliseen käytökseen, joka tarkoittaa esimerkiksi yhteistyötä, toisten pahaan mieleen reagoimista sekä

jakamista toisten kanssa. Prososiaalinen käytös joko loppuu tai vähenee iän myötä, mikäli lapsi ei saa siitä palautetta aikuisilta. Usein aikuiset näkevät vain lapsen toiminnan lopputuloksen, joka saattaa näyttää aikuisten silmissä pahalta, vaikka lapsella saattaa olla hyvä tarkoitus.

Yksi sosiaaliin taitoihin sisältyvä osa-alue on ongelmanratkaisutaito, johon liittyy läheisesti itsehillintä. Itsehillinnällä tarkoitetaan lapsen kykyä nimetä ja ohjata tunteitaan, kuten aggressiivisuutta. Lapsella on oikeus erilaisiin tunteisiin, mutta hänen tulee opetella, millä tavalla niitä voi ilmaista ja minkälainen toiminta on soveliasta. On tärkeää, että lapsi oppii miettimään ja harkitsemaan toimintaansa ennen kuin hän toimii. Itsehillinnän opettelu vie kuitenkin aikansa. Lapsi tarvitsee aikuisen tukea opetteluun, ja olisikin tärkeää, että aikuinen olisi aina saatavilla, kun lapsen tunteet ovat esillä. On paljon aikuisista ja heidän omista arvoistaan kiinni, millä tavalla lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät. Myös vertaisryhmät vaikuttavat omalta osaltaan lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiseen. Jos lapsi saa runsaasti negatiivista palautetta, vaikuttaa se hänen minäkuvaansa heikentävästi eivätkä sosiaaliset taidotkaan näin ollen pääse kehittymään. On siis tärkeää, että jokainen lapsi saa myös myönteisiä vuorovaikutuskokemuksia. Kiusaamisen ehkäisyä ajatellen on merkittävää, että lapsen sosiaalisia taitoja vahvistetaan ja opetetaan niin varhaiskasvatuksessa kuin lapsen kotonakin. Kiusaamisen ehkäisyyn on sitä paremmat mahdollisuudet, mitä aikaisemmin sosiaalisten taitojen opettaminen aloitetaan.

16.7 Puuttuminen lapsen aggressiivisuuteen

Lapsen aggressiivinen käytös on haitaksi niin lapselle itselleen kuin ympäristöllekin. Lapsen aggressiivisuus saattaa johtaa myös kiusaamistilanteisiin. On tärkeää, että aggressiivisen lapsen ympärillä toimivat aikuiset ovat tietoisia niistä syistä, jotka aggressiivisuuteen mahdollisesti johtavat, jotta he voivat auttaa lasta parhaalla mahdollisella tavalla. Lapsen kehitysvaihe on otettava huomioon, kun lasta opetetaan ohjaamaan ja hallitsemaan aggressiivisuuttaan, sekä ympäristön on oltava lapselle turvallinen ja kehitystä tukeva. On tärkeää, että lapsen kanssa keskustellaan heti väkivaltatilanteen jälkeen eikä eristetä tilanteesta esimerkiksi jäähyenkille.

16.8 Tasa-arvo

Päiväkodin muovaaminen tasa-arvoisemmaksi auttaa omalta osaltaan kiusaamisen vastaista työtä. Tasa-arvolla tarkoitetaan kaikkien tasapuolisia oikeuksia, mahdollisuuksia ja velvollisuuksia sukupuolesta riippumatta. Esimerkiksi sukupuolirooleja laajentamalla pystytään laajentamaan myös lasten toimintaympäristöä ja mahdollisuuksia toimia. Molempien sukupuolten tulisi harjoitella niitä ominaisuuksia, mitkä ovat kullekin sukupuolelle ominaisia. Esimerkiksi poikia tulisi kasvattaa enemmän empaattisuuteen ja huolehtivuuteen, mitkä ovat tytöille luontaisia ominaisuuksia, kun tyttöjä taas tulisi kannustaa enemmän pojille ominaiseen toimintaan kuten itsenäisyyteen ja kilpailuhenkisuuteen. Ei ole tarkoitus ottaa kummaltakaan sukupuolelta mitään ominaisuutta pois vaan pikemminkin lisätä niitä. Tämänkaltainen tasa-arvotyö vaatii enemmän muutosta aikuisilta kuin lapsilta. Aikuiset käsittelevät lasten konflikteja herkästi sen mukaan, minkälaiset odotukset heillä kutakin sukupuolta ja sen käyttäytymistä kohtaan on. Jos aikuiset pitävät normaalina sitä, että tytöt puhuvat selän takana tai sitä, että pojat käyttävät voimakeinoja tavoitteensa saavuttamiseen, suvaitsevat he haitallista käytöstä ajatellen näiden asioiden olevan tietyille sukupuolelle sallittuja, koska näin on aina ollut. Tasa-arvon edistämisen avulla päästäisiin myös kiusaamisen ehkäisemistyössä eteenpäin, kun erilaisia kiusaamisen muotoja ei pystyttäisi luokittelemaan tietyille sukupuolelle kuuluvaksi.

16.9 Päiväkodin johtaja

Päiväkodin johtajalla on keskeinen rooli kiusaamisen ehkäisyssä. Se, miten henkilöstö koulutetaan ja millä tavalla kiusaamiseen suhtaudutaan, on johtajan vastuulla. Johtaja vastaa myös päiväkodin arvoista ja päättää, mitä asioita päiväkodissa painotetaan. Jokaisella päiväkodilla tulisi olla riittävästi resursseja puuttua kiusaamiseen ja osallistua sen ehkäisyyn. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että päiväkodin henkilöstön perus- ja täydennyskoulutukseen sisältyisi tietoa kiusaamisesta ja sen ehkäisemisestä.

Suomen Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Vasu) eivät sisällä konkreettista kiusaamiseen puuttumisen ja sen ehkäisyn suunnitelmaa. Tällainen suunnitelma olisi kuitenkin jatkossa hyvä liittää Vasuun nykyisten kiusaamisen vähentämiseen kannustavien periaatteiden lisäksi. Tällainen suunnitelma olisi hyvä liittää myös kunnallisiin ja yksikkökohtaisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin. Tämä tukisi henkilöstön ja vanhempien välistä yhteistyötä. Kiusaamisen käsitteeseen ja sen sisältöön tulisi perehtyä riittävästi ennen suunnitelman laatimista, ja kartoittaa oman yksikön tilanne ja yksikössä tarvittavat toimenpiteet. Tavoitteet ja keinot kiusaamiseen puuttumiseen ja ehkäisyyn tulisi määritellä selkeästi. Kiusaamisen vastainen työ vaatii jokaiselta pitkäjänteisyyttä ja johdonmukaisuutta. (Kirves ym. 2010, 49–53.)

16.10 Kiusaamiseen puuttumisen toimintamalli

Kiusaamiseen puuttumisen toimintamallilla tai toimintaohjeella tarkoitetaan kirjallisia ohjeita, kuinka toimitaan akuutissa kiusaamistilanteessa sekä kuinka kiusaamista torjutaan ja ennaltaehkäistään. Toimintamallin tulee olla selvä ja sisältää konkreettisia ohjeita siitä, kuinka esimerkiksi kiusaamiseen puututaan. Esimerkiksi ei riitä, että toimintamallissa todetaan, että ”kaikkeen kiusaamiseen puututaan”, vaan sen täytyy sisältää konkreettisia ohjeita tällaisiin tilanteisiin. (Salmivalli 2003, 47.) Päiväkodissa olisi myös hyvä keskustella asiasta vanhempien ja henkilökunnan kanssa, jotta tietoisuus kiusaamisesta lisääntyisi. Mielestämme olisi hyvä kysyä myös kaikkien mielipidettä aiheesta; kuinka kukin kokee asian, miten siihen voitaisiin puuttua ja niin edelleen. Kun kiusaamiseen puuttumisen tavoista on keskusteltu yhdessä, siihen puuttuminen on kaikille helpompaa eikä kenenkään tarvitse yksin miettiä kuinka toimisi, kun jotakuta kiusataan.

Päiväkodille täytyy tehdä oma toimintamalli, joka on yhdessä suunniteltu. Olisi hyvä, jos toimintamallin kehittämiseen osallistuisivat sekä henkilökunta että vanhemmat. Toinen vaihtoehto on, että henkilökunta suunnittelee toimintamallin ja sen jälkeen näyttää sen vanhemmille, jotka sitten sanovat oman mielipiteensä siitä. (Salmivalli 2003, 48–49.)

16.11 Toimintamallin sisältö

Toimintamallissa olisi hyvä olla maininta mitä kiusaamisella tarkoitetaan, jolloin tiedetään, minkälaiseen käyttäytymiseen täytyy puuttua. Toimintamallissa täytyy olla myös neuvoja kuinka vanhempien, työntekijöiden ja lasten tulee toimia, jos he saavat tietoon, että jotakuta on kiusattu. Mallissa tulee olla myös ohjeita lapsille, kuinka heidän tulee toimia, jos heitä itseään kiusataan. Seuraavaksi toimintamallista tulisi ilmetä kuinka tapausta aletaan selvittää. Esimerkiksi kummankin lapsen kanssa keskustellaan tilanteesta ja kumpikin saa kertoa siitä oman versionsa. Asiasta informoidaan vanhemmille. Siitä täytyy ilmetä miten henkilökunnan tulee toimia, jos kiusaaminen jatkuu edelleen. Viimeinen asia, mikä toimintamallissa pitää selvitä on, kuinka kiusaamisesta kertominen tehdään lapsille helpommaksi. (Salmivalli 2003, 50–52.)

Salmivallin mukaan toimintamallin kehittämisessä on neljä vaihetta. Ensimmäinen vaihe on motivoituminen. Työntekijät (ja vanhemmat) täytyy motivoida siihen, että tämmöistä toimintamallia tarvitaan. Heille täytyy kertoa siitä, että kiusaaminen ei ole harmitonta leikkiä vaan sillä on vakavia seurauksia pitkällä aikatahtimella ja että kiusaamista tapahtuu jopa päiväkodeissa. Päiväkodilla voi olla huoli, että se saa huonon maineen, kun aletaan puhua kiusaamisesta ja huomataankin, että sitä todella tapahtuu. Täytyy kuitenkin ymmärtää se, että kun kiusaamista vastaan aletaan toimenpiteisiin, se vahvistaa päiväkodin mainetta. Toinen vaihe on toimintamallin kehittäminen. Tämmöinen malli ei synny yhdessä yössä ja sen kehittämiseen menee aikaa. Kehittämistyöhön kuuluu tiedonhankintaa, keskusteluja, tehtävien jakamista, sopimusten tekemistä ja niin edelleen. Kolmas vaihe on toimintamallin käyttöönotto. Tämä on tietenkin tärkeää, ettei toiminta jää vain paperille vaan se otetaan päivittäiseen käytäntöön konkreettisesti. Neljäs ja viimeinen vaihe on toimintamallin arvioiminen. Kyselyn kiusaamisesta voi tehdä uudestaan esimerkiksi vuoden tai kahden päästä, jolloin nähdään onko kiusaaminen vähentynyt. Jos taas kiusaaminen ei ole vähentynyt, täytyy miettiä mistä tämä johtuu ja miten toimintamallia täytyy kehittää. Täytyy huolehtia myös siitä, että toimintamalli otetaan todella käytäntöön, eikä sitä unohdeta.

Tällaisia toimintamalleja on käytetty Iso-Britannian Sheffieldissä toteutetussa projektissa (Whitney, Rivers, Smith & Sharp 1994), jolloin tulokset olivat rohkaisevia. Kanadassa on myös toteutettu tutkimus (Pepler, Craig, Ziegler & Charach 1994) kiusaamisesta, jossa tulokset eivät olleet yhtä positiivisia, vaikka siinäkin oli käytetty samaa toimintamallia. Kanadassa olevassa hankkeessa toimintamallissa ei käsitelty pääsääntöisesti kiusaamista vaan yleisemmin häiriö- ja ongelmakäyttäytymistä. Tämän lisäksi toimintamalli oli tullut koulun ulkopuolelta, eikä sitä ollut tehnyt koulun henkilökunta, vaikka se juuri olisi toimintamallin toimivuuden kannalta tärkeää. (Salmivalli 2003, 52–53.)

17 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

Tutkimuksessa halusimme selvittää, tapahtuuko päiväkodeissa kiusaamista vai ei. Tutkimme myös sitä, kuinka päiväkodeissa puututaan kiusaamiseen ja kuinka lapset ovat kokeneet kiusaamiseen puuttumisen; minkälainen mieli lapselle on jäänyt tilanteesta. Päätimme haastatella lapsia yksitellen, koska ajattelimme hyötyvämmemme siitä eniten. Selvitimme, millä tavalla lapset kokevat kiusaamisen ja minkä verran he tietävät kiusaamisesta. Otimme myös selvää, minkälaisia kiusaamismuotoja ja -tapoja päiväkodeissa ilmenee. Päiväkodin työntekijöiltä kysyimme, onko tyttöjen ja poikien kiusaamistavoissa eroja ja jos on, niin minkälaisia. Tätä kysyimme ainoastaan päiväkodin työntekijöiltä, koska ajattelemme heillä olevan asiasta parhaiten tietoa. Vanhempien kohdalla halusimme selvittää erityisesti, missä määrin he ovat tietoisia päiväkodissa tapahtuvasta kiusaamisesta ja ovatko he tyytyväisiä kiusaamiseen puuttumiseen. Näiden lisäksi päätimme, että vertailemme vanhempien, lasten ja päiväkodin työntekijöiden vastauksia ja tutkimme, minkälaisia eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä niissä on.

17.1 Kohderyhmät

Valitsimme tutkimuskohteeksemme kaksi vaasalaista päiväkotia, jotka olivat meille jollain tapaa tuttuja jo entuudestaan ja näiden päiväkotien esikoululaisryhmissä oli sopiva määrä lapsia tutkimustamme ajatellen. Halusimme keskittyä erityisesti 5–6-vuotiaisiin lapsiin, koska uskomme, että tässä iässä lapset ymmärtävät jo kiusaamisen merkityksen ja he pystyvät paremmin vastaamaan kysymyksiimme kuin tätä pienemmät lapset. Tutkimuksen kohderyhmäksi valitsimme lasten lisäksi lasten vanhemmat ja päiväkodin työntekijät, jotta saisimme laajemman käsityksen siitä, tapahtuuko kiusaamista ja pystymme vertailemaan eri osapuolten vastauksia keskenään.

17.2 Tutkimusmenetelmät

Päätimme käyttää tutkimuksessamme sekä kvalitatiivista (laadullinen) että kvantitatiivista (määrällinen) tutkimusmenetelmää. Kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on täydentää toisiaan ja niitä on vaikea

erottaa toisistaan. Kuitenkin näitä kahta tutkimusmuotoa on pyritty erottelemaan korostamalla eroja tutkimuskäytänteissä sekä periaatteellisissa kysymyksissä. Sanotaan, että kvantitatiivinen käsittelee numeroita ja kvalitatiivinen merkityksiä. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole asettaa näitä vastakohdiksi, sillä numerot ja merkitykset ovat riippuvaisia toisistaan. (Hirsjärvi, Remes & Saravaara 2009, 136–137.)

17.3 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään selvittämään asioita kokonaisuuksina ja kokonaisvaltaisesti sekä kuvataan todellista elämää. Tavoitteena on löytää tosiasioita eikä todeta jo olemassa olevaa asiaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 161.) Kvalitatiiviselle tutkimukselle on ominaista myös se, että lopullinen tutkimussuunnitelma muotoutuu vasta tutkimuksen edetessä eli suunnitelmia voidaan muuttaa olosuhteiden mukaan. Tutkimuksen kohderyhmä valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotannalla. (Hirsjärvi ym. 2004, 155.)

17.4 Kvantitatiivinen tutkimus

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa keskeisiä ovat johtopäätökset ja teorit aiemmista tutkimuksista. Olennaista on myös hypoteesien esittäminen ja käsitteiden tarkka määrittely. Tällaisessa tutkimuksessa havaintoaineiston on sovelluttava määrällisesti tai numeerisesti mitattavaksi. Ennen tutkimuksen tekoa määritellään perusjoukko, josta otetaan otos. Aineisto tulee voida saattaa tilastollisesti käsiteltävään muotoon ja muuttajat taulukkomuotoon. Tuloksista tehdään päätelmiä tilastollisesti analysoimalla. (Hirsjärvi ym. 2004, 131.)

17.5 Kvantifiointi

Laadullisessa tutkimuksessa täytyy aineistositaattien esiin nostamisen lisäksi myös tulkita ja analysoida tuloksia. Myös laadullisessa tutkimuksessa taulukkojen tekeminen ja määrällinen analyysi voivat toisinaan olla käyttökelpoisia. Laskemisen avulla laadulliseen aineistoon voi päästä paremmin kiinni ja laskemisella saa toisinaan varmuuden myös siitä, etteivät tutkimuksen tulosten päätelmät ole vain tuntumaan perustuvia. Kun kvantifiointi otetaan mukaan

laadulliseen tutkimukseen, on syytä unohtaa määrällisyyteen kytkeytyvät vaatimukset yleistämisestä ja tilastollisten lukujen laskemisesta. Aineistot laadullisessa tutkimuksessa ovat yleensä sen verran rajallisia, ettei kvantitatiivisen tutkimuksen tyypillisintä havaintoyksikköä, henkilöä, aina voi käyttää laskemisen lähtökohtana. Laadullisen analyysin avuksi voidaan laskea esimerkiksi erilaisiin teemoihin kuuluvien sanojen tai termien määriä. Tutkimusta voidaan havainnollistaa erilaisilla taulukoilla, jotka on muodostettu kvantifioinnin avulla. Kun taulukkoa käytetään, on muistettava itse ja muistutettava myös lukijaa siitä, mikä taulukon tarkoitus oikeastaan on eli mitä siinä on laskettu, mistä on laskettu (havaintoyksikkö) ja mikä on laskutulosten merkitys analyysin kannalta. Laskeminen systematisoi analyysia, mutta myös laskelmat ovat tutkijan omia konstruktioita. Laskemistapaan ja laskemisen kohteiden valintaan vaikuttavat tutkijan omat intressit ja tutkimustehtävä. Laskelmien tekemiseen ei ole olemassa tarkkaa kaavaa. Kun aineistosta lasketaan esimerkiksi sanojen/termien esiintymisen määrää, tulee aina huomioida asioiden esiintymisen kontekstit. Luotettavia tuloksia ei saada pelkästään sanahakuja käyttämällä, vaan täytyy ottaa huomioon myös synonyymit, kiertoilmaisut ja ironia. Tekstiä on siis luettava asiakokonaisuuksina, jotta huomataan parhaiten monessa eri asussa esiintyvät samaa tarkoittavat ilmaisut. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Olemmekin tehneet tutkimuksessamme tällä tavoin. Olemme jaotelleet vastauksille erilaisia teemoja ja sen jälkeen laittaneet vastaukset niihin teemoihin mihin mikäkin kuuluu, kuitenkin ottaen huomioon esimerkiksi kiertoilmaisut. Vastauksissa ilmenikin se useaan otteeseen, että sama asia oli selitetty hieman eritavoin tai eri sanoin. Olemme lukeneet vastauksia kokonaisuuksina, emmekä etsineet vain joitakin tiettyjä sanoja. Myös diagrammeissa esiintyvät vastausprosentit on laskettu kussakin teemassa esiintyvien ilmaisujen mukaan.

Aineiston analyysissä vastausten yhteenlaskettu prosenttimäärä ei ole aina tasan 100 %. Tämä johtuu siitä, että olemme pyöristäneet vastaukset aina yhden desimaalin tarkkuuteen eli yhteenlaskettuna prosenteista voi joissain tapauksissa tulla 100,1 % tai 99,9 %.

17.6 Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineisto

Päiväkotien vanhemmille ja työntekijöille tarkoitetut kyselylomakkeet toimitettiin päiväkoteihin syyskuun 2010 lopussa. Lomakkeet annettiin työntekijöille, jotka jakoivat ne sitten vanhemmille. Vastausaika kyselyyn vanhemmilla ja työntekijöillä oli kymmenen arkipäivää. Vanhemmat saivat palauttaa vastauslomakkeet päiväkodin työntekijöille, jotka sitten antoivat palautetut lomakkeet meille. Kysyimme vanhemmilta vielä kirjallisen luvan heidän lastensa haastatteluun. Näiden lupalappujen palautusaika oli seitsemän arkipäivää.

Jaoimme lomakkeita vanhemmille 32 kappaletta, joita saimme täytettyinä takaisin 11. Prosentuaalisesti vastanneita on täten 34,4 % vanhemmista. Lapsia päiväkotien esikoululaisryhmissä on yhteensä 33 kappaletta ja lupia lasten haastatteluihin saimme 18. Täten haastatteluprosentti on 54,5 %. Työntekijöille jaoimme kahdeksan lomaketta, joista saimme takaisin kuusi. Tällöin vastausprosentti heidän kohdallaan on 75 %. Kaikki osapuolet huomioon otettuna tutkimuksen vastausprosentti on noin 48 %. Vanhemmista kyselyyn vastasi siis noin kolmannes, lapsiryhmästä vähän yli puolet ja työntekijöistä kolme neljäsosaa. Kaiken kaikkiaan tutkimuksemme tuloksia voidaan pitää siis enemmänkin suuntaa-antavina kuin luotettavina.

17.7 Tutkimustulosten analysointi

Aineistoa analysoitiin vertailemalla lasten, vanhempien ja päiväkodin työntekijöiden mielipiteitä keskenään. Halusimme selvittää, onko näiden ryhmien näkemyksissä kiusaamisesta eroja. Joidenkin kysymysten kohdalla laadimme analyysin pohjalta myös diagrammeja. Avoimet kysymykset analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen eli vastaukset koottiin yhteen kirjoittamalla jokaisen kysymyksen kaikki vastaukset allekkain. Samantyyppiset vastaukset ryhmiteltiin yhteen ja niistä tehtiin omia teemoja. Lopuksi teemoja yhdisteltiin laajemmiksi kokonaisuuksiksi, kuitenkin niin, etteivät tulokset vääristyneet. Tämän jälkeen suoritettiin kvantifiointi eli laskettiin, kuinka monta vastausta kuhunkin teemaan kuuluu ja verrattiin sitten eri teemojen vastausten määriä. Näin pystyimme myös laskemaan prosentteja, jotka on siis laskettu

jakamalla tiettyyn teemaan kuuluvien ilmaisujen määrä kaikkien samaan kysymykseen kuuluvien teemojen vastausten määrällä. Näin on toimittu kaikkien kysymysten kohdalla. Prosentteja laskemalla pystyimme parhaiten vertailemaan ja havainnollistamaan eri osapuolten näkemyksiä ja niissä esiin tulevia eroja ja yhtäläisyyksiä.

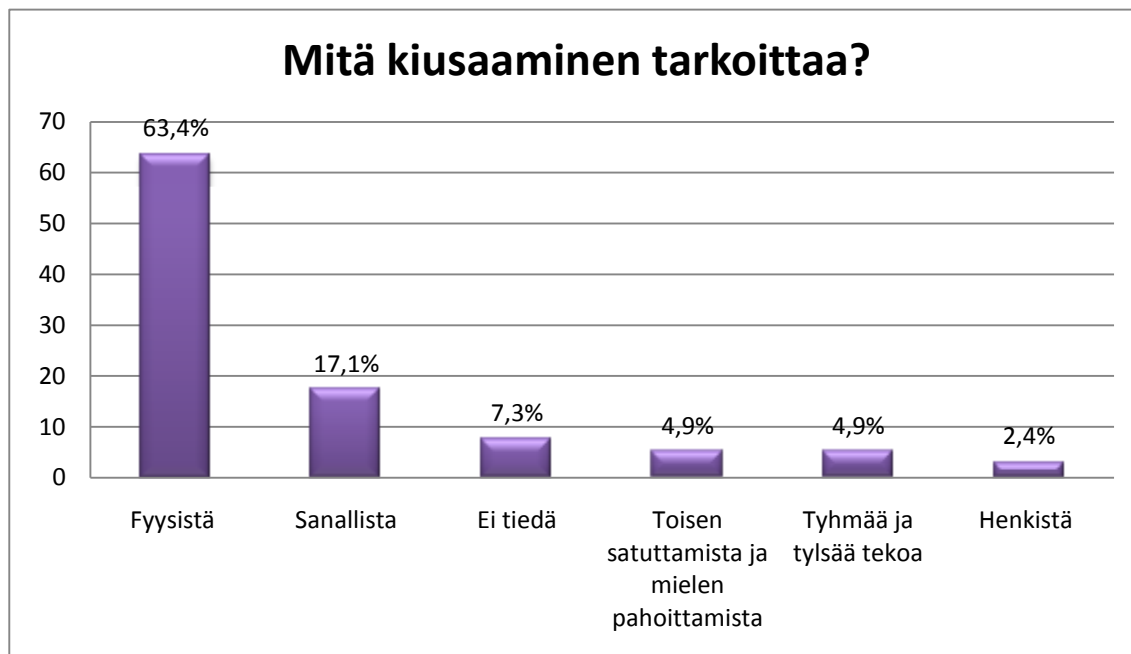
18 LASTEN HAASTATTELUN ANALYYSI

Kysyimme lasten haastatteluun kirjallisesti luvan esikoululaisten vanhemmilta. Lupakyselyyn liitimme lasten kyselylomakkeen, jotta vanhemmat näkivät, minkälaisia kysymyksiä aioimme lapsilta kysyä. Toiseen esikoululaisryhmään kuului 14 lasta ja toiseen 19 lasta. Toisessa ryhmässä oli esikoululaisten lisäksi muutama ensi vuoden esikoululainen. Toiselta päiväkodilta saimme luvan kuuden ja toiselta päiväkodilta kahdentoista lapsen haastatteluun eli pääsimme haastattelemaan yhteensä 18 lasta. Näin ollen vastausprosentti lasten kohdalla on 54,5 % (18 lasta 33:sta). Haastattelimme seitsemää tyttöä ja yhtätoista poikaa. Tyttöjen osuus on siis noin 39 % ja poikien noin 61 %. Ikäjakauma on seuraavanlainen:

Taulukko 1. Tutkimukseen osallistuneiden lasten ikäjakauma.

IKÄ	TYTÖT	POJAT
4-vuotiaat	1	0
5-vuotiaat	4	3
6-vuotiaat	2	8

Haastattelimme jokaista lasta yksitellen. Lasten haastattelutilanteessa tuloksiin on voinut vaikuttaa se, että emme olleet suurimmalle osalle lapsista tuttuja ennestään, mutta pyrimme tekemään haastattelutilanteesta lapselle mahdollisimman mukavan ja rennon. Osa jännitti tilannetta ja osa taas puhui hyvin avoimesti ja reippaasti. Kysymykset muotoilimme niin, että lapsen oli mahdollisimman helppo vastata niihin. Osalle lapsista jouduimme kertomaan myös esimerkkejä, mutta yritimme parhaamme mukaan olla johdattelematta lapsen vastauksia. Aikaa kunkin lapsen haastatteluun kului noin 5-10 minuuttia. Haastattelut sujuivat pääsääntöisesti hyvin ja annoimmekin jokaiselle lapselle positiivista palautetta haastattelun päätteeksi.

Kuvio 1. Lasten ilmauksia kiusaamisesta.

Ensimmäisenä kysyimme lapsilta, mitä kiusaaminen heidän mielestään tarkoittaa. Vastauksia tähän saimme 41 kappaletta. Kolmessa tapauksessa (7,3%) tähän kysymykseen ei osattu vastata mitään.

Seitsemän (17,1%) mielestä kiusaaminen tarkoittaa nimittelyä, rumien puhumista ja vaatteiden haukkumista (*"Sanoo possuks."*).

41 vastauksesta 26 kappaletta (63,4%) käsitteli fyysistä kiusaamista. Näitä olivat esimerkiksi lyöminen, potkiminen, töniminen, raapiminen ja hiekan heittäminen päälle (*"Ainaki se, että mä haluan raapia sua."*).

Kahden mukaan (4,9%) kiusaaminen on toisen satuttamista ja mielen pahoittamista (*"Toisen mielen pahoittaminen."*).

Yhtä monen lapsen mukaan (4,9%) kiusaaminen on tyhmää ja tylsää tekoa (*"Kiusaaminen on tylsää tekoa."*).

Vain yksi lapsi (2,4%) mainitsi leikistä pois jättämisen kiusaamiseksi. (*"Sanoo että sä et saa tulla leikkiin."*)

Seuraavaksi kysyimme lapsilta (kysymys numero 2), onko heitä koskaan kiusattu päiväkodissa. Viisi (27,8%) vastasi, että ei ole kiusattu ja kolmetoista (72,2%), että on kiusattu. Kiusatuista lapsista kolmea (23,1%) on kiusattu vain kerran ja kymmentä lasta (76,9%) on kiusattu useasti.

Niiden lasten kohdalla, joita ei ollut kiusattu, siirryimme tämän kysymyksen jälkeen suoraan viimeisiin kysymyksiin (6 ja 7), sillä kysymykset 3-5 käsittelivät lapsen kokemia kiusaamistilanteita.

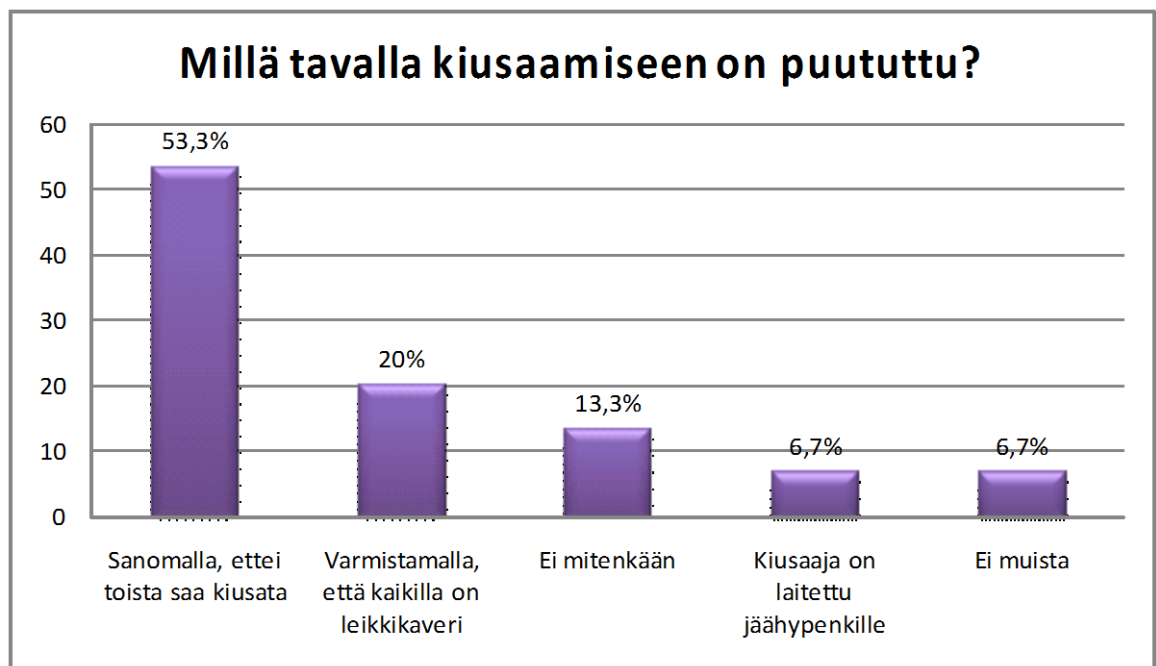
Kiusatuilta lapsilta kysyimme, miten heitä on kiusattu päiväkodissa. Tähän saimme 13 lapselta yhteensä 22 vastausta.

Vastauksista viisi (22,7%) liittyi nimittelyyn, haukkumiseen ja rumien puhumiseen eli sanalliseen kiusaamiseen (*"Lällätelty pahkasiaks."*).

Seitsemän vastausta (31,8%) koski leikeistä pois jättämistä eli henkistä kiusaamista (*"Kun kukaan ei halunnu ottaa mua leikkiin...sitä tapahtuu monesti. Mua tönittiin ja jouduin leikkii yksin."*).

Kymmenen vastausta (45,5%) taas käsitteli fyysistä satuttamista (*"Vähä sillä tavalla että vähä tönitty."*).

Kysyimme lapsilta myös kiusaamistilanteeseen puuttumisesta (kysymykset numero 3 ja 4). Halusimme selvittää, kuka/ketkä ovat puuttuneet kiusaamiseen ja millä tavalla. Kuudessa tapauksessa (46,2%) tilanteeseen on puuttunut päiväkodin hoitaja, neljässä tapauksessa (30,8%) sekä päiväkodin hoitajat että kaverit. Kahden lapsen (15,4%) mukaan kiusaamistilanteeseen ei ole puuttunut kukaan ja yhdessä tapauksessa (7,7%) kaveri/toinen lapsi.

Kuvio 2. Lasten ilmauksia siitä, miten kiusaamiseen on puututtu.

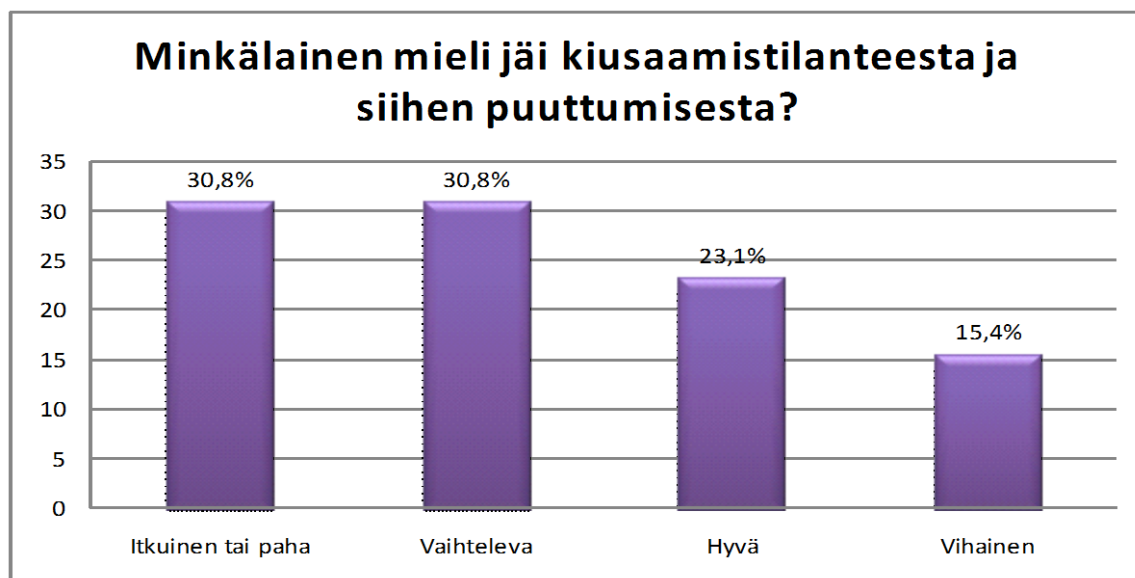
Kiusaamiseen on puututtu enimmäkseen eli 8 kertaa (53,3%) sanomalla, ettei toista saa kiusata (*"Sanonu jotain, että riita poikki ja voita väliin."*)

Toiseksi eniten eli 3 kertaa (20%) kiusaamiseen on puututtu varmistamalla, että kaikilla on leikkikaveri (*"Kaverit on sanonu, että tuu leikkii meidän kaa."*).

Kahden mukaan (13,3%) kiusaamiseen ei ole puututtu mitenkään (*"Ei oo puututtu mitenkään."*).

Yhdessä tapauksessa (6,7%) kiusaaja on saanut rangaistuksen eli laitettu jäähypenkille (*"Kiusaaja on laitettu jäähypenkille."*).

Yksi (6,7%) kertoi, että kiusaamiseen on kyllä puututtu, muttei muistanut, millä tavalla (*"Ne on tehny jotain, mä en muista enää mitä."*).

Kuvio 3. Lasten ilmaisuja siitä, minkälainen mieli jäi kiusaamistilanteesta ja siihen puuttumisesta.

Seuraavaksi (kysymys numero 5) kysyimme lapsilta, minkälainen mieli heille jäi kiusaamistilanteesta ja siihen puuttumisesta.

Neljälle lapselle (30,8%) jäi tilanteesta itkuinen tai paha mieli (*"Vähän paha mieli, koska se kiusas mua."*).

Yhtä lailla neljälle (30,8%) jäi vaihteleva eli välillä hyvä ja välillä paha mieli (*"Välillä mä oon unohtanu sen ja välillä se jää hetkeks mulle mieleen."*)

Kolmelle lapselle (23,1%) jäi hyvä mieli (*"Kiva mieli, ku ne kaverit sano niille, että ei saa kiusata."*).

Kahdelle lapselle (15,4%) taas jäi tilanteesta vihainen mieli (*"Vihainen. Mäki löin sitä, ku se löi mua."*)

Vain kaksi lasta kolmestatoista kertoi, että tilanteesta jäi hyvä mieli. Niissä kahdessa tapauksessa, joissa kukaan ei ollut puuttunut kiusaamiseen, oli toiselle lapselle jäänyt vihainen ja toiselle paha mieli. Vain muutama lapsi osasi perustella, miksi tilanteesta jäi tietynlainen mieli. Suurin osa kertoi vain, minkälainen mieli tilanteesta jäi, muttei perustellut vastaustaan.

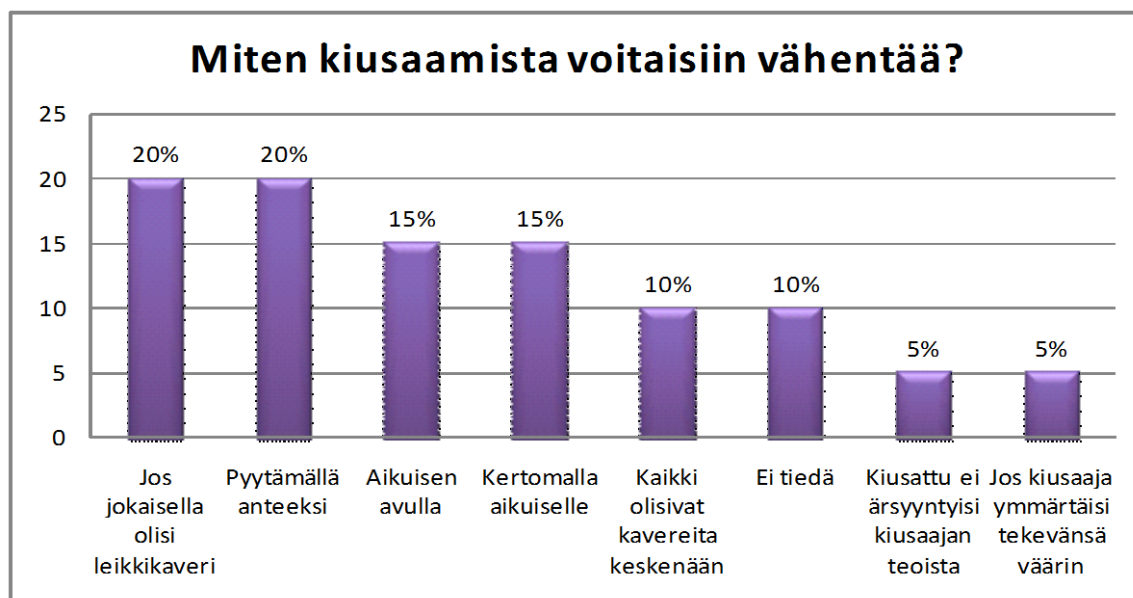
Kuudennen ja seitsemännen kysymyksen pystyimme kysymään myös niiltä lapsilta, joita ei ollut kiusattu. Näihin viimeisiin kysymyksiin ovat siis vastanneet kaikki haastattelimamme 18 lasta.

Kysyimme lapsilta, miksi kiusaamista heidän mielestään tapahtuu (kysymys numero 6). Tämä oli selvästi kaikista vaikein kysymys, sillä jopa 12 lasta (66,7%) ei osannut vastata kysymykseen.

Kolmen lapsen (16,7%) mielestä kiusaamista tapahtuu, koska lapsille tulee riitaa jostain (*”Sen takia niinku, että toinen sanoo, että en mä tehny sitä ja sit tulee sitä riitaa.”*)

Yksi lapsi (5,6%) oli sitä mieltä, että kiusaaja kiusaa, koska ei ymmärrä tekevänsä väärin (*”No ku se ei tiää, että toiselle tulee paha mieli siitä, että se kiusaa.”*).

Kaksi lasta (11,1%) pohti kiusaamista tapahtuvan sen vuoksi, että kaikki eivät ota toisia leikkiin mukaan ja ole kavereita keskenään (*”Siks koska ne ei halua, että ne tulee leikkii mun kaa.”*).

Kuvio 4. Lasten ilmaisuja kiusaamisen vähentämisestä.

Lopuksi kysyimme (kysymys numero 7), miten kiusaamista voitaisiin lasten mielestä vähentää. Kaksi lasta (10%) ei osannut vastata kysymykseen mitään. Kolme lasta (15%) oli sitä mieltä, että aikuinen voisi tehdä asialle jotain.

Yhtä moni eli kolme (15%) oli sitä mieltä, että lapsi voisi kertoa kiusaamisesta aikuiselle (*"Sanoo jotain, jos täällä päiväkodissa kiusataan, niin sanoo jollekiädille."*).

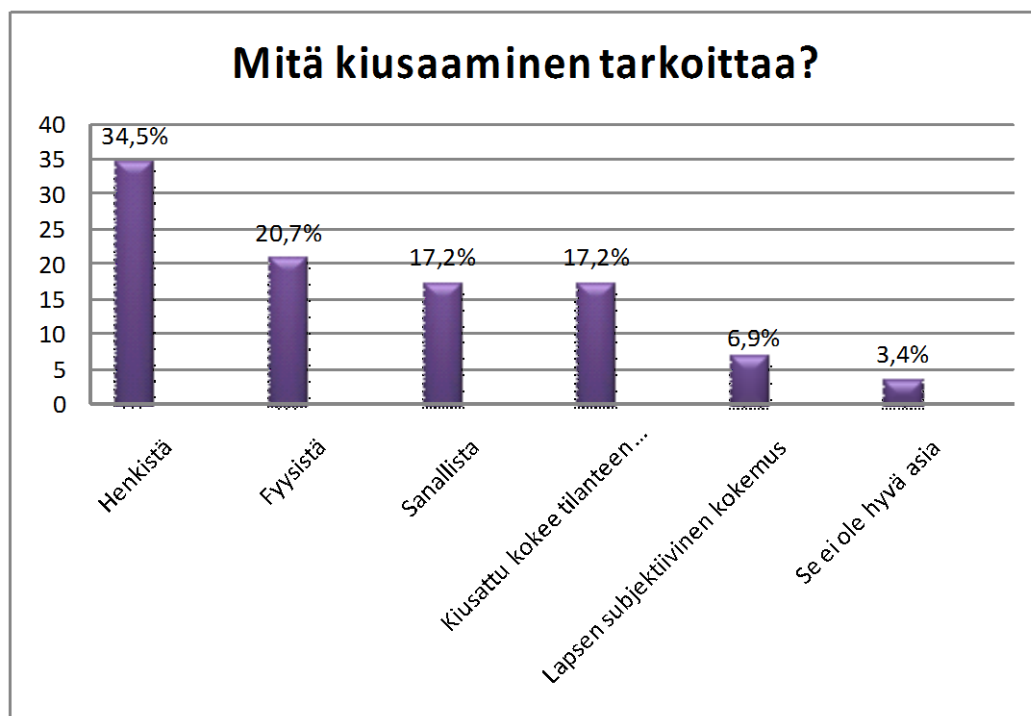
Kahden lapsen (10%) mielestä kiusaamista voitaisiin vähentää niin, että kaikki olisivat kavereita keskenään (*"Jos kaikki kaverustuis."*).

Neljä lasta (20%) uskoi kiusaamisen vähenevän, jos jokaisella olisi leikkikaveri (*"Että jos leikkii toisen kaa."*). Yhtä moni uskoi anteeksipyyntöillä olevan merkitystä kiusaamisen vähenemiseen.

Yksi lapsi (5%) oli sitä mieltä, että kiusaaminen vähenee, jos kiusattu ei ärsyynny kiusaajan teoista, vaan jättää ne omaan arvoonsa (*"Koko ajan vähentyy vaan se kiusaaminen jos tekee sellasta että jos joku härnäät nii antaa sen olla, ei härnäät takasin."*).

Yksi lapsi (5%) taas pohti, että jos kiusaaja ymmärtäisi tekevänsä väärin, ei hän enää kiusaisi (*"Jos kiusaaja hoksais, että se ei oo muista mukavaa."*).

19 VANHEMPIEN VASTAUSTEN ANALYYSI

Kuvio 5. Vanhempien ilmaisuja kiusaamisesta.

Ensimmäinen kysymys vanhemmille oli, mitä kiusaaminen heidän mielestään tarkoittaa. Vastauksia saimme tähän yhteensä 29 kappaletta. Yhdessä vastauksessa (3,4%) sanottiin, ettei se ole hyvä asia.

Kahden (6,9%) mielestä toiset kokevat kiusaamisen herkemmin ja toiset eivät piittaa kovinkaan pienistä (*Kiusaamista on monenlaista, toiset ottavat pienenkin hipaisun kiusaamiseksi, toiset eivät pienistä piittaa.*”).

Kuudessa vastauksessa (20,7%) todettiin kiusaamisen olevan fyysistä (*”Voi olla fyysistä, jolloin nyrkit heiluu.”*).

Viidessä vastauksessa (17,2%) kiusaamisen määriteltiin olevan sanallista (*”No kiusaaminen voi olla nälvimistä, haukkumista tai muuta sellaista.”*).

Niin ikään viidessä vastauksessa (17,2%) sen pohdittiin olevan sitä, että kiusattu kokee tilanteen epämiellyttäväksi tai toinen loukkaa toisen tunteita. (*”Toisen huonosti kohtelua, jonka kiusauksen kohde kokee inhottavaksi – tärkeintä ei ole*

se, täytyvätkö ”kiusaamisen kriteerit” jonkun muun mielestä, vaan se, miten uhri sen kokee.”).

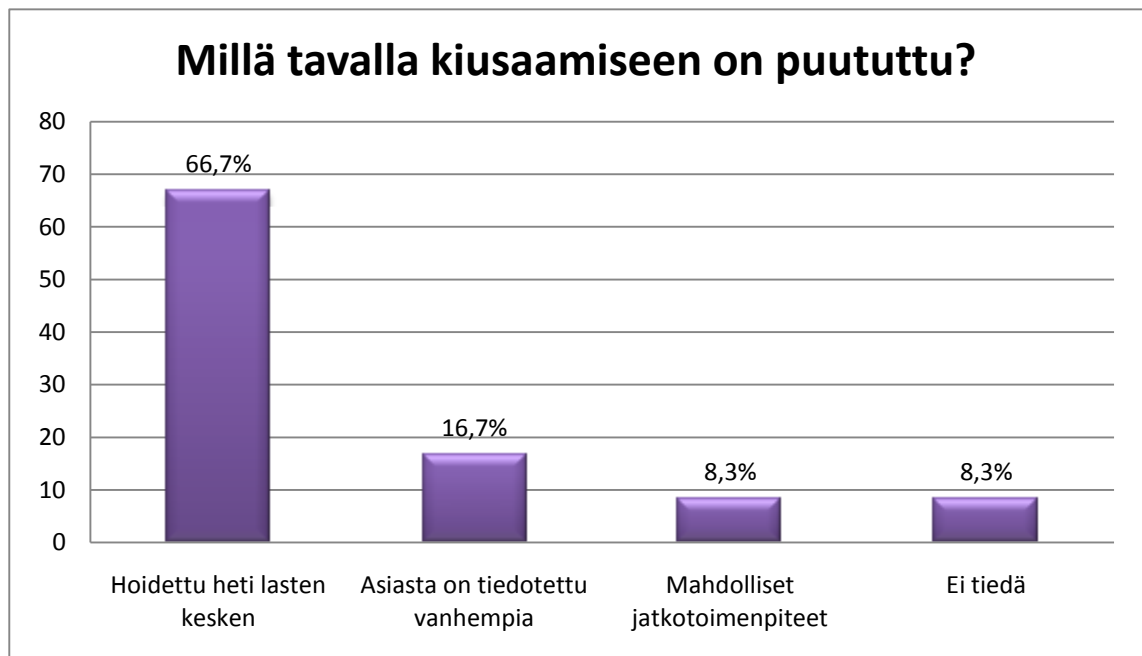
Suurimman osan mielestä (34,5%) kiusaaminen on henkistä (*Uhkailua, kiristämistä ja niin edelleen.”).*

Seuraavaksi kysyimme vanhemmilta (kysymys numero 2), onko päiväkodissa, missä heidän lapsensa on, ilmennyt kiusaamista. Neljän vanhemman (36,4%) mukaan päiväkodissa ei ole ilmennyt kiusaamista, kun taas seitsemän vanhemman (63,7%) mukaan kiusaamista tapahtuu.

Ne vanhemmat, joiden mielestä kiusaamista ei ole tapahtunut päiväkodissa, saivat siirtyä suoraan kysymykseen kuusi, sillä kysymykset 3-5 käsittelivät kiusaamiseen liittyviä kokemuksia.

Niiltä vanhemmilta, jotka vastasivat kysymykseen kaksi myöntävästi, kysyimme, minkälaista kiusaamista päiväkodissa on tapahtunut. Tähän saimme seitsemältä vanhemmalta yhteensä 19 vastausta. Vastauksista yhdentoista (57,9%) mukaan kiusaaminen ilmenee fyysisenä. Neljän vastauksen (21,1%) mukaan kiusaaminen on sanallista ja neljän (21,1%) mukaan henkistä.

Kysymyksessä kolme kysyimme, ovatko päiväkodin työntekijät puuttuneet asiaan. Kaikki seitsemän vanhempaa vastasivat tähän ”kyllä” eli sadan prosentin mukaan päiväkodin työntekijät ovat puuttuneet kiusaamiseen.

Kuvio 6. Vanhempien ilmaisuja siitä, millä tavalla kiusaamiseen on puututtu?

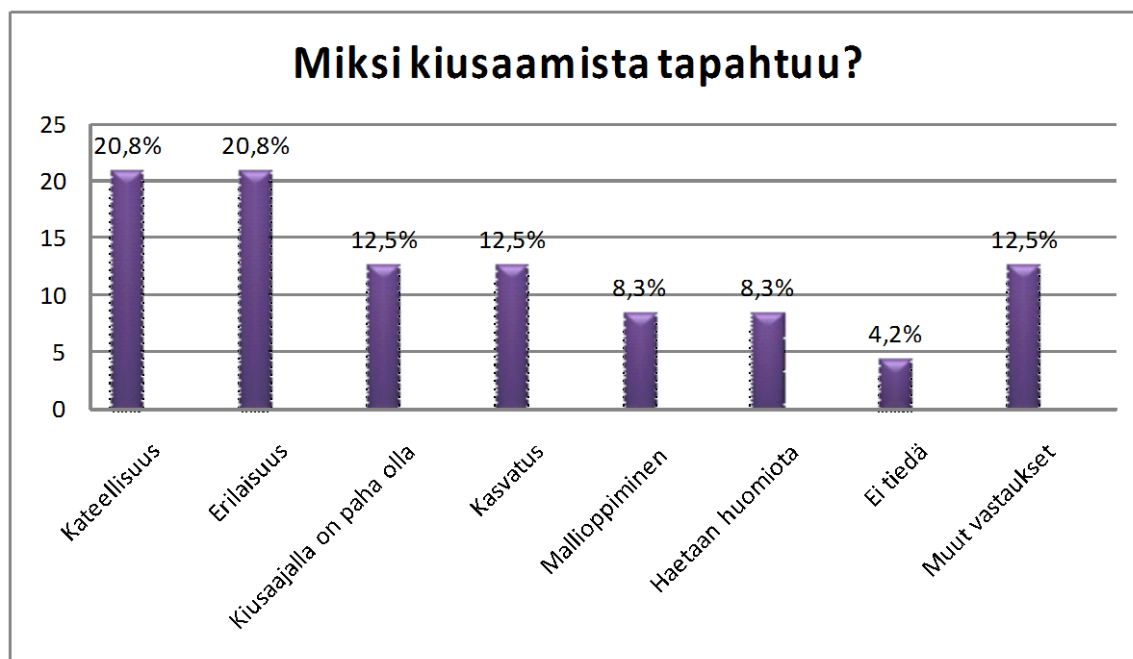
Seuraavaksi kysyimme vanhemmilta, millä tavalla kiusaamiseen on puututtu. Tähän saimme yhteensä 12 vastausta. Yksi vanhempi (8,3%) ei tiennyt kuinka päiväkodin työntekijät puuttuvat kiusaamiseen ja yhdessä vastauksessa (8,3%) pohdittiin, että kiusaamisesta aiheutuu mahdollisia jatkotoimenpiteitä.

Kahdessa vastauksessa (16,7%) tuotiin esille, että asiasta on tiedotettu vanhempia, kun he ovat hakeneet lapsiaan päiväkodista. (*”Kiusaamisesta on kerrottu vanhemmille lasta kotiin hakiessa.”*)

Suurimmassa osassa eli kahdeksassa vastauksessa (66,7%) kerrottiin, että kiusaamistilanteet on hoidettu heti lasten kesken. (*”Lapset ovat joutuneet/saaneet sopia asian, selvitetty minkä takia on kiusattu. Päiväkoti on puuttunut asiaan mielestäni oikealla tavalla.”*)

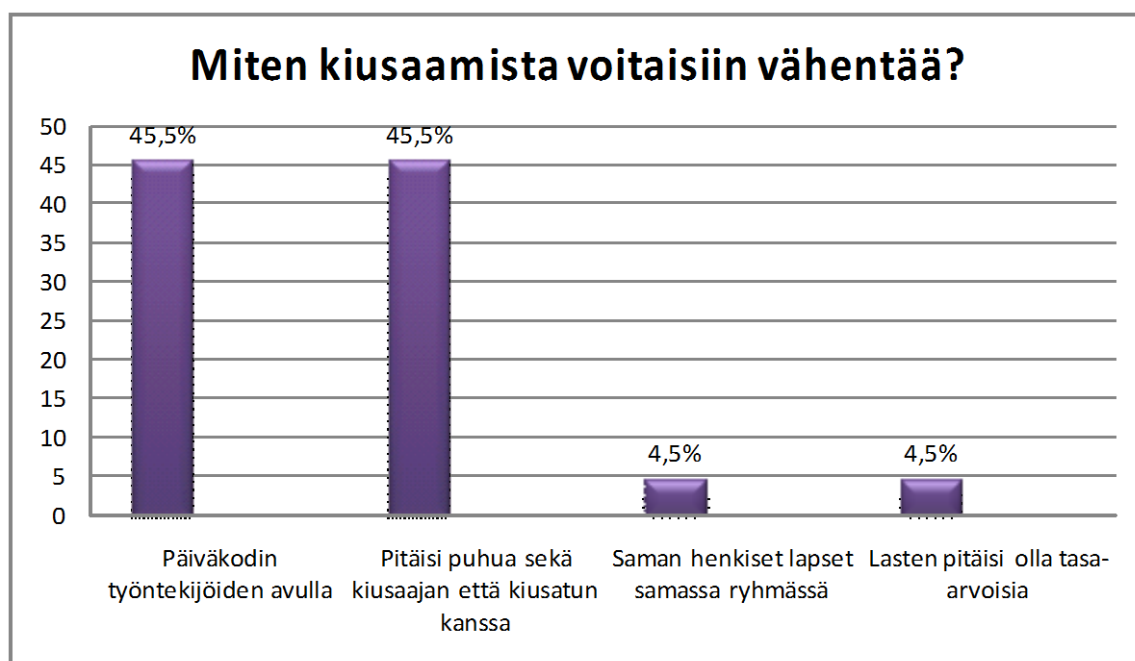
Kysymyksessä viisi halusimme tietää, onko kiusaamiseen puuttuminen vastannut vanhempien odotuksia. Kaikki nämä seitsemän vanhempaa vastasivat kysymykseen myöntävästi, joten 100 prosenttia vanhemmista oli tyytyväisiä siihen, kuinka päiväkodin työntekijät ovat puuttuneet kiusaamistilanteisiin. Kuitenkin näistä seitsemästä vanhemmasta yksi oli vastannut olevansa sekä tyytyväinen että tyytymätön. Jos kysymykseen viisi vastasi kieltävästi, jatkokysymyksenä oli, mitä tilanteessa oltaisiin voitu tehdä toisin. Tähän tämä vanhempi vastasi seuraavalla tavalla:

”Ei saa lähteä syylistämään kiusattua, otettava selvää kiusaajalta miksi on kiusattu ja tehdä selväksi ettei saa kiusata enää. Vaikea tietää aina kuka on aloittanut kiusaamisen, jos ei ole ollut paikalla näkemässä”

Kuvio 7. Ilmaisuja siitä, miksi kiusaamista vanhempien mukaan tapahtuu.

Kuudenteen ja seitsemänteen kysymykseen ovat vastanneet kaikki 11 vanhempaa. Kysymyksessä kuusi kysyimme vanhempien mielipidettä siitä, miksi kiusaamista tapahtuu. Näissä vastuksissa tuli paljon hajontaa. Vastauksia tuli yhteensä 24 kappaletta. Yksi vanhempi (4,2%) ei osannut vastata mitään. Kateellisuus mainittiin eniten eli viisi kertaa (20,8%). Tähän kategoriaan vanhemmat olivat maininneet esimerkiksi, että lapset ovat toisilleen kateellisia, jos toinen osaa jotakin paremmin kuin itse tai jos joku ei ota leikkiin mukaan, niin tämä tulee ja sotkee leikin. Yhtä moni (20,8%) mainitsi erilaisuuden olevan yksi kiusaamisen syy. Kolmessa vastauksessa (12,5%) kerrottiin kiusaamista tapahtuvan sen vuoksi, että kiusaajalla on paha olla ja saman verran mainittiin myös kasvatuksen olevan syy kiusaamiseen. Tähän oli vastattu esimerkiksi se, että vanhemmat eivät ole puuttuneet kiusaamiseen, eivätkä he ole kertoneet lapselle, että se on väärin. Kahden mielestä (8,3%) lapset hakevat huomiota kiusaamisen avulla ja yhtä moni (8,3%) mainitsi mallioppimisen olevan syy kiusaamiseen. Tähän vanhemmat olivat vastanneet, että lapset oppivat kiusaamisen muilta lapsilta tai tv:n kautta. Loput kolme vastausta (12,5%) lisäsimme kategoriaan ”muut vastaukset”, koska niillä ei ollut mitään yhteneväisyyksiä. Näitä vastauksia olivat lasten ajattelemattomuus, ryhmän paine ja rajojen hakeminen.

Kuvio 8. Vanhempien ilmaisuja kiusaamisen vähentämisestä.

Kysyimme vanhemmilta miten kiusaamista voitaisiin vähentää (kysymys seitsemän). Vastauksia saimme yhteensä 22 kappaletta.

Yhdessä vastauksessa (4,5%) todettiin, että lasten pitäisi olla tasa-arvoisia ja samoin yhdessä vastauksessa (4,5%) pohdittiin, että samanhenkiset lapset voisivat olla samassa ryhmässä (herkät/arvat sekä rohkeat/vilkkaat).

Yhdeksän vastauksen (45,5%) mukaan pitäisi puhua sekä kiusaajan että kiusatun kanssa (*”lapsen iästä/kehitystasosta riippuen kiusaamisesta pitää puhua – siitä mitä se voi aiheuttaa, miksi sitä ei saa tehdä jne.”*).

Yhtä monen vastauksen (45,5%) vastauksen mukaan kiusaamista voitaisiin vähentää päiväkodin työntekijöiden avulla. Vastauksista nousi päällimmäisenä esiin se, että kiusaamiseen pitää puuttua välittömästi (*”tärkeää on myös aina puuttua asiaan välittömästi, niin lapsi oppii ymmärtämään ja toimimaan oikein.”*).

Viimeisenä (kysymys kahdeksan) vanhemmat saivat lisätä aiheeseen jotakin, jos halusivat. Vanhemmista seitsemän (63,6%) vastasi vielä tähän. Tässä esimerkkejä mitä vanhemmat vastasivat kysymykseemme ”Haluaisitteko lisätä vielä jotakin aiheeseen liittyen”:

”Hyvä ja tärkeä aihe josta ei voi koskaan puhua liikaa.”

”Jokainen lapsi on oma yksilö. Nautitaan toistemme erilaisuudesta ja ollaan kaikki yhdessä kavereita.”

”Varhaisen puuttumisen tärkeyttä! Kiusaaminen täytyy ehdottomasti kitkeä pois jo varhaiskasvatuksessa, ettei sitä esiintyisi koulussa niin paljon!”

”Kaikkeen esim nimittelyyn ei tarvitse, puuttua lapset tarvitsevat myös tilaa oppia selvittämään asioita keskenään, niin heillä on paremmat eväät kohdata rankka maailma.”

”Kun jokainen vanhempi pitäisi lastansa sylissä aika ajoin, päivittäin, edes pienen hetken ja kertoisi miten tärkeä lapsi on yms. voisi elää elämäänsä terveen itsetunnonvoimin, ehkä yksi kiusattu/kiusaaja vähemmän. Kannustaa, kehua ja olla kiinnostunut aidosti.”

20 TYÖNTEKIJÖIDEN VASTAUSTEN ANALYYSI

Kuvio 9. Työntekijöiden ilmaisuja kiusaamisesta.

Ensimmäisenä kysyimme, mitä kiusaaminen työntekijöiden mielestä tarkoittaa. Saimme kuudelta työntekijältä tähän yhteensä 19 määritelmää.

Vastauksista kuusi (31,6%) koski fyysistä kiusaamista (*”Tahallista fyysistä toistuvaa kiusaa.”*).

Kaksi vastausta (10,5%) koski sanallista kiusaamista (*”Tahallista sanallista toistuvaa kiusaa.”*).

Seitsemän vastausta (36,8%) liittyi henkiseen kiusaamiseen (*”Toistuvasti sama lapsi jätettäisiin leikin ulkopuolelle.”*).

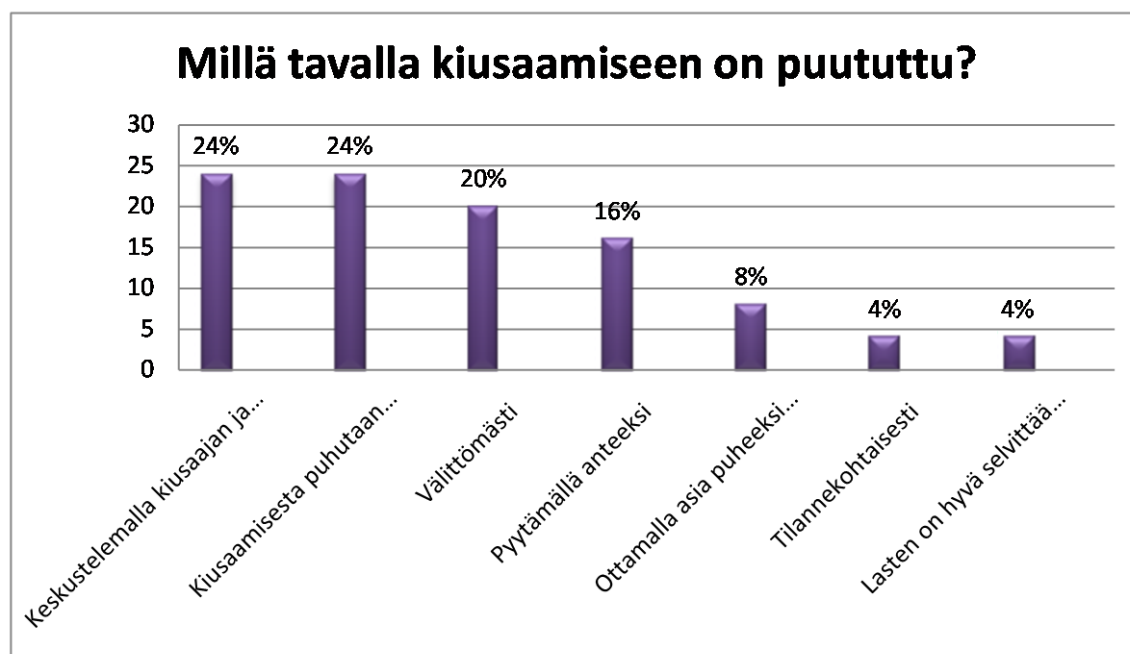
Yhden (5,3%) mukaan kiusaaminen on aina subjektiivinen kokemus. Kahden vastauksen (10,5%) mukaan kiusaamisen on toisen mielen pahoittamista ja huonoa kohtelua sekä yhdessä määritelmässä (5,3%) sanottiin kiusaamisesta olevan kyse silloin, kun kiusaamistilanteessa on toistuvasti sama tekijä ja uhri.

Seuraavaksi kysyimme, onko päiväkodissa ilmennyt kiusaamista. Viisi työntekijää (83,3%) vastasi tähän ”kyllä” ja yksi (16,7%) vastasi ”ei”.

Myöntävästi vastanneilta kysyimme, minkälaista kiusaamista päiväkodissa on ilmennyt. Vastauksia tähän saimme viideltä työntekijältä yhteensä 15. Fyysinen kiusaaminen mainittiin seitsemän kertaa (46,7%). Yhdessä fyysiseen kiusaamiseen liittyvässä vastauksessa kerrottiin päiväkodissa tapahtuvan päivittäisiä ”kahnaustilanteita”, jotka eivät varsinaisesti ole kiusaamista vaan normaalia lasten kehitykseen kuuluvaa toimintaa (*”Päivittäisiä ”kahnaustilanteita”, jotka mielestäni ihan normaalia lasten kehitykseen kuuluvaa toimintaa.”*), (*”Kolmas osapuoli saattaa käydä kormyyttämässä jotakuta, joka on kiusannut hänen omaa kaveriaan (tätä ilmenee tosi usein mamu-lasten kesken).”*)

Henkinen kiusaaminen eli tässä tapauksessa yleisimmin leikeistä tai porukasta poissulkeminen mainittiin yhtä monta kertaa (40%) (*”Ei oteta mukaan leikkiin ja toiselle tulee paha mieli.”*).

Sanallinen kiusaaminen eli nimittely ja haukkuminen mainittiin kahdesti (13,3%) (*”Haukkuvat toisia ilkeillä sanoilla.”*).

Kuvio 10. Työntekijöiden ilmaisuja siitä, millä tavalla kiusaamiseen on puututtu?

Kysyimme myös, miten kiusaamiseen on puututtu päiväkodissa (kysymys numero 3). Tähän saimme yhteensä 25 vastausta.

Kuuden vastauksen mukaan (24%) kiusaamistilanne selvitetään keskustelemalla kiusaaajan ja kiusatun kanssa (*”Osapuolet otetaan keskustelemaan, kysellään syitä miksi näin kävi, selvitetään kiusaaja/kiusattu.”*).

Yhtä monen vastauksen (24%) mukaan, että kiusaamistilanteesta ja kiusaamisen aiheuttamista tunteista puhutaan yleisesti koko lapsiryhmän kanssa (*”Jutellaan lasten kanssa yleisesti kiusaamisesta, pahan mielen aiheuttamisesta toiselle.”*).

Viiden vastauksen mukaan (20%) kiusaamiseen puututaan välittömästi ja neljä vastauksessa (16%) kerrottiin anteeksipyynnön olevan tärkeä asia kiusaamistilanteen selvittelyssä. Kahdessa vastauksessa (8%) tuotiin esiin asian puheeksi ottaminen vanhempien kanssa. Yhdessä vastauksessa (4%) ilmeni, että lasten on hyvä opetella selvittämään pienet kahnaukset myös itse ja yksi (4%) vastasi kiusaamiseen puututtavan tilannekohtaisesti.

Neljäs kysymyksemme oli, onko tyttöjen ja poikien kiusaamistavoissa eroja. Viisi (83,3%) vastasi tähän myöntävästi ja yksi (16,7%) vastasi, ettei osaa sanoa.

Kuvio 11. Työntekijöiden ilmaisuja tyttöjen ja poikien kiusaamistapojen eroista.

Kysyimme myös, minkälaisia eroja tyttöjen ja poikien kiusaamisessa on. Vastauksia tähän saimme yhteensä 20.

Yleisin vastaus oli, että tyttöjen harjoittama kiusaaminen on psyykkisempää kuin poikien. Tällaisia vastauksia oli yhteensä seitsemän (35%) (*"Mielestäni tytöillä on enemmän sitä, että jotakin lasta ei oteta joukkoon."*)

Toiseksi eniten eli kuusi kertaa (30%) vastattiin, että poikien kiusaaminen on fyysisempää (*"Pojilla voi olla fyysisempää."*).

Neljä (20%) oli sitä mieltä, että tytöt käyttävät enemmän sanallista kiusaa (*"Tytöillä enemmän sanallista kiusaa."*)

Kun taas kahden vastauksen (10%) mukaan poikien harjoittama kiusaaminen on useammin sanallista ja äänekästä. Yhden (5%) kerran mainittiin, että poikien käyttämä kiusaaminen on psyykkisempää kuin tyttöjen.

Seuraavaksi kysyimme, miksi kiusaamista työntekijöiden mielestä tapahtuu (kysymys numero 5). Tähän saimme 19 vastausta. Vastauksissa oli melko paljon hajontaa, mutta jonkin verran löytyi myös yhdistäviä tekijöitä.

Yleisimmäksi syyksi kiusaamiselle määriteltiin jostain asiasta kilpaileminen. Kilpailua voi olla esimerkiksi jonkun lapsen suosiosta, omasta asemasta ryhmässä

tai vaikkapa siitä, kenellä on parhaat taidot jossain asiassa. Kilpailuun liittyviä vastauksia oli yhteensä kuusi (31,6%).

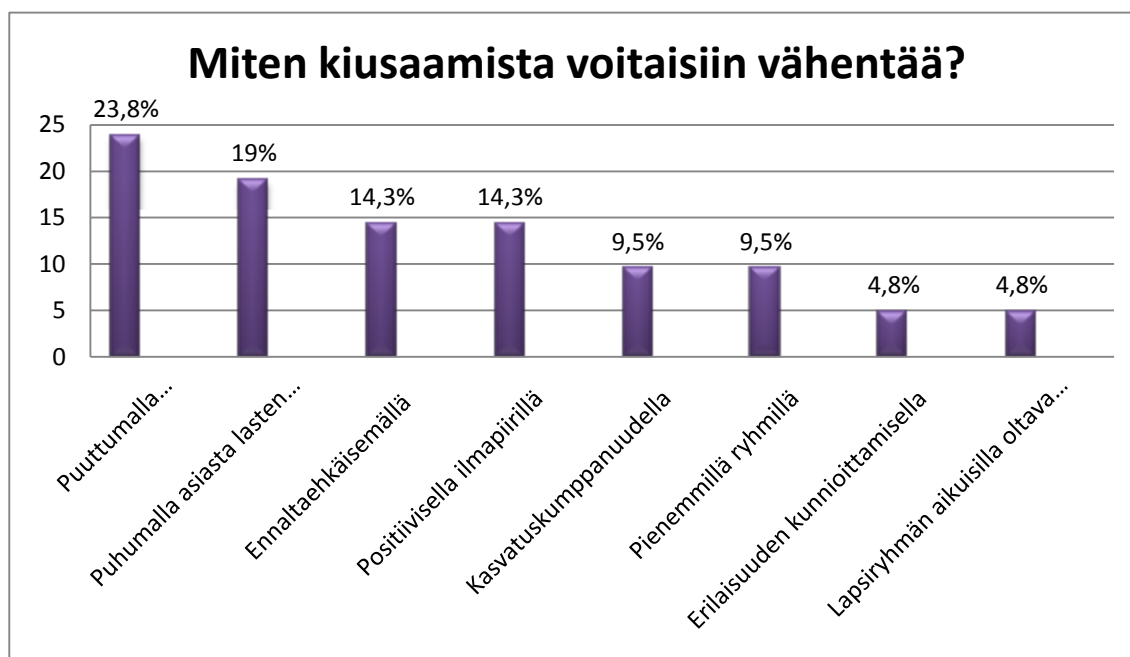
Lapsen tarve päteä mainittiin kiusaamisen syyksi kaksi kertaa (10,5%) (*”Tytöillä saattaa olla kilpailua taidoistaan, toisinaan vertaillaan esim. peräti vaatetuksia.”*).

Niin ikään kahdessa vastauksessa (10,5%) tuotiin esiin erilaisuus kiusaamisen syynä (*”Syynä saattaa olla erilaisuus.”*).

Yhtä paljon (10,5%) pohdittiin kiusaajan kiusaavan, koska hänellä on paha olla (*”Ehkäpä kiusaajalla on itsellä paha olla.”*)

Kahdessa vastauksessa (10,5%) tuli esiin myös empatian puute kiusaamisen syynä (*”Empatiakyvyn puute.”*).

Vain kerran (5,3%) kiusaamisen syyksi mainittuja asioita olivat lapsen itsekkyyt, isot ryhmät ja ahtaus, lasten väsymys, huomion hakeminen sekä lapsen kyvyttömyys sanalliseen kommunikointiin, jolloin ”nyrkit puhuvat” helpommin.

Kuvio 12. Työntekijöiden ilmaisuja siitä, miten kiusaamista voitaisiin vähentää?

Kysyimme myös, miten kiusaamista voitaisiin vähentää (kysymys numero 6). Tähän kysymykseen oli eroteltavissa 21 vastausta.

Yleisimmin eli viisi kertaa (23,8%) vastattiin, että kiusaamista voidaan vähentää puuttumalla kiusaamistilanteisiin heti (*”Mielestäni puuttumalla heti asiaan.”*).

Toiseksi eniten eli neljä kertaa (19%) vastattiin, että lasten kanssa puhuminen kiusaamisesta ja sen herättämistä tunteista on tärkeää (*”Keskusteltava lasten kanssa kiusaamisesta ja tunteista, kuvia apuna → mamu-lapsille selvempää.”*).

Kolme (14,3%) oli sitä mieltä, että positiivisen ilmapiirin luominen ryhmään auttaa vähentämään kiusaamista (*”Mukavilla yhteisillä tekemisillä.”*).

Yhtä moni (14,3%) painotti ennaltaehkäisyn tärkeyttä (*”Varhainen puuttuminen.”*).

Kaksi (9,5%) toi esiin päiväkodin ja vanhempien välisen kasvatuskumppanuuden tärkeyden (*”Täytyy luoda luottamuksellinen suhde vanhempiin, jotta hankalistakin asioista voidaan keskustella → kotona samat säännöt.”*).

Lasten jakaminen pienempiin ryhmiin sai saman verran kannatusta (9,5%) (*"Jakamalla pienryhmiin."*).

Yhden kerran (4,8%) mainittiin erilaisuuden kunnioittaminen sekä se, että kaikilla lapsiryhmän aikuisilla on oltava samat säännöt.

Työntekijät saivat lopuksi halutessaan lisätä vielä jotain aiheeseen liittyvää. Neljä työntekijää (66,7%) oli kirjoittanut mietteitään tähän viimeiseen "kysymykseen". Tässä työntekijöiden ajatuksia kiusaamiseen liittyen:

"Valitettavasti TV syyttää lapsille paljon väriä ristiriitojen ratkaisumalleja, mietityttää vain, että jos lastenohjelmat eivät olisi niin väkivaltaisia, vähenisikö lasten kiusaaminen."

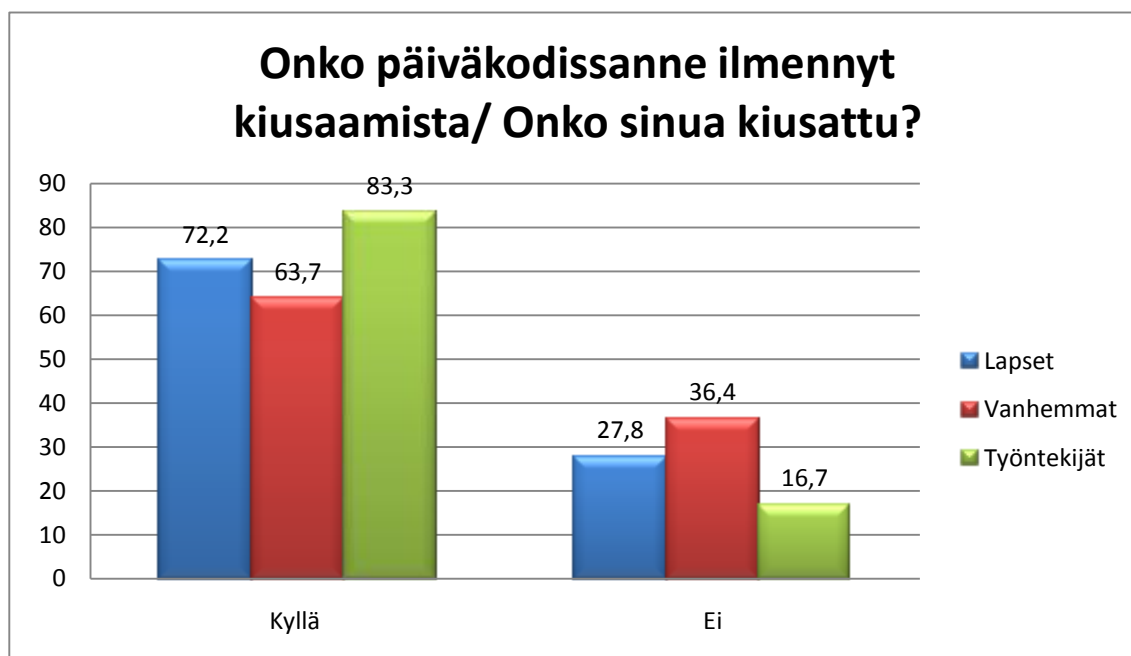
"Kiusaamista on aina ollut ja tulee aina olemaan, valitettavasti. Siihen ei välttämättä tarvita kuin yksi lapsi. Käy sitten mielessä, mitä lapsi haluaa kiusaamisellaan ilmaista → onko se keino saada huomiota/huono itsetunto/opittu tapa?"

"Meidän aikuisten työ on karsia nämä ikävät tilanteet ja luoda kiva ja luottamuksellinen ilmapiiri, jossa on hyvä olla ja jonne on mukava tulla."

"Kiusaamisesta ei mielestäni saa tehdä liian suurta numeroa, ei toki saa vähätellä, mutta ei saa myöskään tehdä karpäsestä härkästä. Päiväkoti-ikäisillä lapsilla on päivittäisiä riitatilanteita normaalissa kanssakäymisessä."

21 KAIKKIEN OSAPUOLTEN VASTAUSTEN VERTAILU

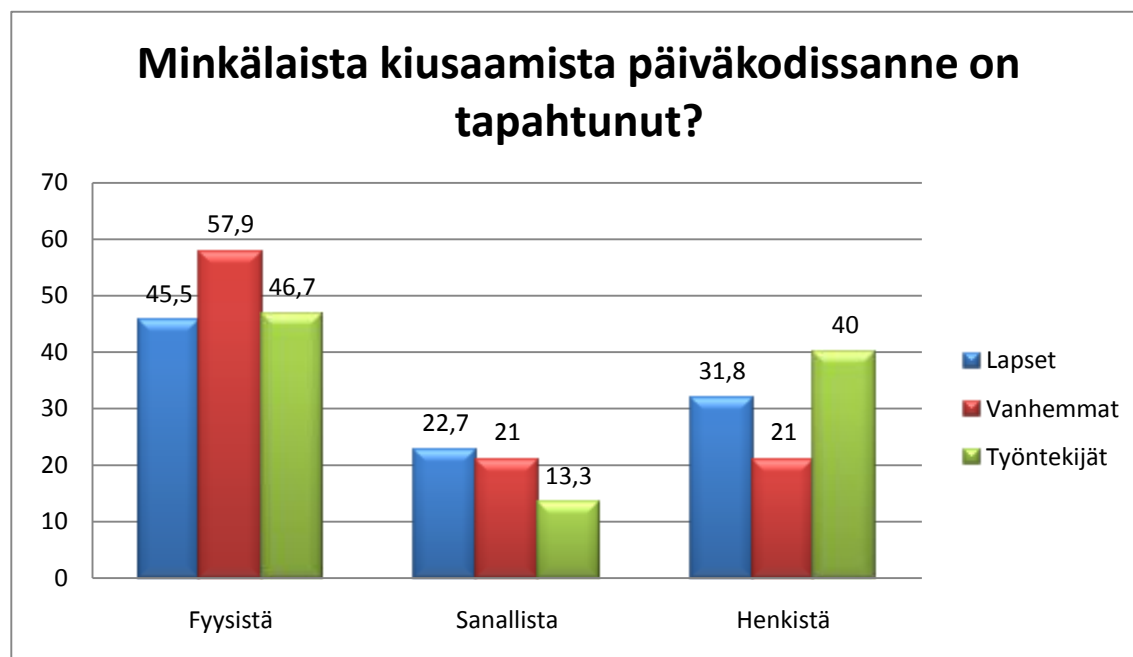
Ensimmäiseksi kysyimme kaikilta, mitä kiusaaminen heidän mielestään tarkoittaa. Työntekijät ja vanhemmat vastasivat kysymykseen hyvin samansuuntaisesti, molemmista enemmistö määritteli kiusaamisen olevan henkistä satuttamista, toiseksi eniten määritelmiä kerrottiin fyysiseen kiusaamiseen ja kolmanneksi eniten sanalliseen kiusaamiseen liittyen. Myös lasten vastauksissa mainittiin nämä kaikki kolme kiusaamismuotoa, mutta ylivoimaisesti eniten lapset kertoivat fyysisen kiusaamisen määritelmiä. Toiseksi eniten lapset mainitsivat sanallisen kiusaamisen. Vain yksi lapsi mainitsi henkisen kiusaamisen, mikä taas aikuisten vastauksissa oli yleisin määritelmä kiusaamiselle. Kaikkien osapuolten vastauksista nousi esiin se, että kiusaaminen on yleisesti ottaen ikävää tekoa ja toisen satuttamista. Sekä lapset, vanhemmat että työntekijät tietävät hyvin, mitä kiusaaminen tarkoittaa.

Kuvio 13. Onko päiväkodissanne ilmennyt kiusaamista/onko sinua kiusattu?

Toinen kysymyksemme oli, onko päiväkodissa ilmennyt kiusaamista. Lapsilta kysyimme tätä asiaa heidän omien kokemustensa kautta eli onko heitä itseään kiusattu päiväkodissa. Sekä vanhemmista, työntekijöistä että lapsista enemmistö vastasi tähän kysymykseen myöntävästi, mistä voimme päätellä, että kiusaamista

todella tapahtuu jo päiväkodissa. Työntekijöistä 83,3 % vastasi kiusaamista tapahtuvan, lapsista näin vastasi 72,2 % ja vanhemmista 63,7 %. Loput vastasivat, ettei kiusaamista ole ilmennyt. Vastausten perusteella vanhemmat ovat siis vähiten tietoisia päiväkodissa tapahtuvasta kiusaamisesta, vaikka tietävätkin siitä melko hyvin. Kaikki tilanteet eivät kuitenkaan mahdollisesti tule vanhempien tietoon. Syynä eri osapuolten vastausten pieniin vaihteluihin voi olla myös se, että jokainen määrittelee kiusaamisen eri tavalla, eli joku asia, minkä toinen kokee kiusaamisena, ei toisen mielestä välttämättä ole sitä. Kiusaamisesta puhuttaessa tulisi aina muistaa se, että se on jokaisen subjektiivinen kokemus. Jos lapsi kokee tietyn tilanteen kiusaamisena, voidaan sen tällöin myös sanoa olevan kiusaamista, vaikkeivät kiusaamisen ”viralliset” määritelmät toteutuisikaan.

Kuvio 14. Minkälaista kiusaamista päiväkodissanne on tapahtunut?

Seuraava kaikille yhteinen kysymys oli, minkälaista kiusaamista päiväkodissa tapahtuu. Kaikki kolme osapuolta mainitsivat eniten ilmaisuja fyysiseen kiusaamiseen, toiseksi eniten henkiseen ja vähiten sanalliseen kiusaamiseen. Työntekijöistä yksi oli sitä mieltä, että päiväkodissa ilmenevät ”kahnaustilanteet” eivät varsinaisesti ole kiusaamista, vaan kuuluvat lapsen kasvuun ja kehitykseen.

Kysyimme myös, millä tavalla kiusaamiseen on puututtu päiväkodissa. Kaikista vastauksista ilmeni se, että työntekijät ovat puuttuneet kiusaamistilanteisiin

aktiivisesti. Enemmistö vanhemmista kertoi, että kiusaamistilanteet on selvitetty heti lasten kesken, ja myös työntekijät kertoivat, että tilanteisiin puututaan välittömästi ja keskustellaan sekä kiusaajan että kiusatun kanssa, ja kiusaamisesta voidaan puhua myös yleisesti koko lapsiryhmän kanssa. Myös kaikissa lasten vastauksissa tuli esiin se, että kiusaamiseen on puututtu joko sanomalla, ettei saa kiusata, varmistamalla, että kaikilla on leikkikaveri tai antamalla kiusaajalle rangaistus. Lapset kertoivat kiusaamiseen puuttumisesta pelkistetympin kuin vanhemmat ja työntekijät, sillä lasten vastauksista ei ilmene se, että työntekijät olisivat lasten kesken selvittäneet tilanteen perusteellisesti loppuun. Suurin osa vanhemmista kuitenkin oli sitä mieltä, että kiusaamistilanteet on hoidettu työntekijöiden ja lasten kesken välittömästi loppuun saakka. Uskomme, että työntekijät ovat hoitaneet kiusaamistilanteiden ratkaisun loppuun asti, mutta lapset eivät osaa kertoa tilanteen kulkua niin tarkasti, että siitä ilmenisi, kuinka tilanne on hoidettu kiusaajan ja kiusatun välillä. Sen sijaan lapset kertoivat vain yhden seikan tilanteeseen puuttumisesta tai sen lopputuloksesta. Kaksi vanhempaa ja kaksi työntekijää mainitsi myös sen, että kiusaamistilanteesta on kerrottu vanhemmille. Yksi lapsista mainitsi kiusaajan saaneen tilanteesta rangaistuksen eli joutuneen jäähyenkille, mikä ei tullut esiin aikuisten vastauksista. Yksi lapsista ei muistanut, kuinka kiusaamistilanteeseen on puututtu ja yksi vanhemmista ei tiennyt, miten kiusaamistilanteisiin puututaan päiväkodissa.

Seuraavaksi kysyimme lapsilta, minkälainen mieli kiusaamistilanteeseen puuttumisesta jäi, ja vanhemmilta, vastasiko kiusaamiseen puuttuminen heidän odotuksiaan. Vanhemmista 100 % oli tyytyväisiä siihen, miten tilanteisiin on puututtu. Yksi vanhemmista vastasi olevansa sekä tyytyväinen että tyytymätön. Päättelimme vastauksen perusteella, että hänellä on joku yksittäinen huono kokemus kiusaamistilanteeseen puuttumisesta. Lapsista taas 30,8 %:lle jäi tilanteesta paha mieli ja 15,4 %:lle vihainen mieli. Tästä voidaan päätellä, että vaikka vanhemmat ovat tyytyväisiä kiusaamistilanteisiin puuttumiseen, niin suurimmalle osalle lapsista jää tilanteesta paha mieli. Hyvä mieli tilanteesta jäi vain 23,1 %:lle lapsista ja vaihteleva eli välillä hyvä ja välillä paha mieli jäi 30,8 %:lle lapsista. Lasten vastausten tulos oli mielestämme yllättävä, sillä luulimme, että useammalle lapselle olisi jäänyt tilanteen selvittämisestä hyvä mieli. On

harmillista, että monelle lapselle kiusaaminen jää painamaan mieltä, vaikka tilanne on selvitetty ja että kiusaamistilanne saattaa palata lapselle mieleen jälkeinpäin.

Seuraava kaikilta kysytty kysymys oli, miksi kiusaamista tapahtuu. Lapsista suurin osa ei osannut vastata tähän kysymykseen mitään. Luulemme, että lasten on helpompi vastata kysymyksiin, jotka käsittelevät heidän omia kokemuksiaan, mutta heidän on vaikea hahmottaa kysymyksiä, jotka kysytään yleisellä tasolla. Kysymykseen vastanneiden lasten yleisin vastaus oli, että kiusaamista tapahtuu, koska lapsille tulee riitaa. Toiseksi yleisin vastaus lapsilla oli se, että kiusaamista tapahtuu, koska kaikki eivät ota toisiaan leikkiin mukaan ja ole kavereita keskenään. Nämä eivät varsinaisesti kuitenkaan ole kiusaamisen syitä vaan pikemminkin itse kiusaamista tai sen seurauksia. Ainoa lapsilta saatu itse kysymykseen vastaava vastaus oli, että kiusaaja kiusaa, koska ei ymmärrä tekevänsä väärin, mikä on tavallaan luokiteltavissa myös vanhempien ja työntekijöiden mainitsemaksi empatian puutteeksi. Myös lasten mainitsema riitely on tavallaan verrattavissa työntekijöiden eniten mainitsemaan jostain asiasta kilpailamiseen ja vanhempien mainitsemaan kateellisuuteen kiusaamisen syynä. Yhtäläisyyksiä on siis löydettävissä, mutta eri osapuolet ovat vain ilmaisseet saman asian eri termeillä. Muita yhtäläisyyksiä työntekijöiden ja vanhempien vastauksissa olivat erilaisuus, kiusaajan paha olo ja huomionhaku. Eri osapuolet kertoivat kysymykseen monia eri määritelmiä. Olemme teoriaosuudessa maininneetkin, että kiusaamiselle voi olla yhtä monta syytä kuin on kiusaajaa, joten emme ole yllättyneitä, että yhtäläisyyksiä ei vastauksissa ollut paljoa.

Viimeinen kysymyksemme oli, miten kiusaamista voitaisiin vähentää. Yhtäläisyyksiä vastauksissa oli melko vähän. Vanhempien ja työntekijöiden vastauksissa tärkeimmiksi asioiksi nousivat työntekijöiden välitön kiusaamistilanteisiin puuttuminen ja kiusaamisesta puhuminen lasten kanssa. Myös lapset pitivät aikuista tärkeänä tekijänä kiusaamisen vähentämisessä, mutta lasten mielestä kiusaamisen vähentämiseen pystytään kuitenkin eniten vaikuttamaan sillä, että kaikilla olisi leikkikaveri sekä pyytämällä anteeksi. Lapset osasivat vastata kysymykseen hienosti oman kehitystasonsa mukaan.

22 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimustuloksista tehtiin omat johtopäätökset, jotka pohjautuvat lasten, vanhempien ja työntekijöiden vastauksiin.

22.1 Lapset

Suurin osa lapsista nimesi fyysisen kiusaamisen muotoja, kun kysyimme, mitä kiusaaminen heidän mielestään tarkoittaa. Tämä oli odotettavissa, sillä lapset hahmottavat fyysisen kiusaamisen parhaiten, koska siihen sisältyy konkreettista toimintaa. Fyysinen kiusaaminen on myös varmasti lapsille helpoiten havaittavissa. Uskoimme myös, että suurinta osaa lapsista on kiusattu päiväkodissa, mikä ilmenikin vastaustuloksista. Yli 70 prosenttia lapsista vastasi joutuneensa kiusaamisen uhriksi. Vaikka vastaustulos oli odotettavissa, on mielestämme surullista, että näin moni lapsi kokee tulleen kiusatuksi päiväkodissa. Kolme lasta (23,1 %) kertoi, että kiusaamista on tapahtunut vain kerran ja kymmenen lasta (76,9 %) että kiusaamista on ilmennyt toistuvasti. Vaikka kiusaaminen yleisesti määritellään samaan henkilöön kohdistuvaksi, toistuvaksi negatiiviseksi käyttäytymiseksi, puhumme tutkimuksessamme myös näiden kolmen lapsen yksittäisistä kokemuksista kiusaamisena. Mielestämme on tärkeämpää ottaa huomioon lapsen subjektiivinen kokemus kuin takertua kiusaamisen määritelmiin. Tämä tarkoittaa sitä, että jos lapsi itse kokee yksittäisen tilanteen olleen kiusaamista, voimme tällöin myös luokitella sen kiusaamiseksi.

Vain yksi lapsi osasi määritellä ensimmäisessä kysymyksessä leikistä pois jättämisen kiusaamiseksi, mutta silti kuusi lasta kertoi toisessa kysymyksessä heitä kiusattavan juuri sillä tavalla. Tämä on mielestämme mielenkiintoista. Lapsen on vaikea määritellä, mitä kiusaaminen yleisellä tasolla tarkoittaa, mutta he osaavat hyvin kertoa omista kiusaamiskokemuksistaan ja näin ollen tiedostavat, mikä todella on kiusaamista ja mikä ei. On harmillista, että niin moni lapsi on jätetty leikeistä tai porukasta ulkopuolelle, sillä juuri tällainen toistuva ja systemaattinen syrjiminen on myös lapsen myöhempää elämää ajatellen haitallisinta. Jos lapsi joutuu ryhmän ulkopuolelle päiväkodissa, on suuri riski, ettei hän pääse porukkaan mukaan myöskään koulussa tai myöhemmin

elämässään. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää, että päiväkodin työntekijät seuraavat, jääkö sama lapsi toistuvasti leikkien ulkopuolelle ja mikäli tällaista tapahtuu, on siihen puututtava välittömästi ja huolehdittava, että lapsen syrjiminen loppuu. (Kalland 2010.)

Useimman lapsen vastauksen mukaan päiväkodin hoitajat puuttuvat kiusaamiseen. Tämä ei ollut yllättävä vastauksetulos. Oli positiivista huomata, että useimmiten kiusaamistilanteisiin todella puuttuu joku. Oli myös mukava kuulla, että jonkun lapsen kiusaamiseen oli tullut kaveri väliin, mikä kertoo siitä, että lapsella on ainakin yksi positiivinen vertaissuhde. Kuten jo teoriaosuudessa kerroimme, kiusaamisen vaikutukset ovat lievempiä, mikäli lapsi saa muilta vertaissuhteilta tukea ja hyväksyntää. Vain kahden lapsen mukaan kiusaamiseen ei ole puuttunut kukaan, mutta uskomme, että kaikkia kiusaamistilanteita ei ole mahdollista edes huomata. Yksi vanhemmistakin oli maininnut tämän omassa vastauslomakkeessaan.

Meistä oli yllättävää ja surullista, että useimmalle lapselle on jäänyt paha tai itkuinen mieli kiusaamistilanteesta ja siihen puuttumisesta. Toki kiusaaminen on aina negatiivinen ja ikävä kokemus, joka varmasti pahoittaa lapsen mielen, mutta uskoimme, että kiusaamistilanteeseen puuttumisen ja asian käsittelyn jälkeen lapsi voisi olla taas hyvillä mielin. Eli vaikka kiusaamistilanteeseen puututtiin ja tilanne ratkaistiin, jäi suurelle osalle lapsista silti paha mieli. Vain kolme lasta kolmestatoista kertoi, että tilanteesta jäi hyvä mieli. Niissä kahdessa tapauksessa, joissa kukaan ei ollut puuttunut kiusaamiseen, oli toiselle lapselle jäänyt vihainen ja toiselle paha mieli. Vain muutama lapsi osasi perustella, miksi tilanteesta jäi tietynlainen mieli. Suurin osa kertoi vain, minkälainen mieli tilanteesta jäi, muttei perustellut vastaustaan. Mietimme, onko lapsille jäänyt paha mieli sen takia, että päiväkodin hoitajat ovat puuttuneet asiaan, vain sanomalla ettei saa kiusata, eikä tilannetta ole lasten mukaan ratkaistu loppuun kiusatun ja kiusaajan välillä vai jääkö lapsille paha mieli sen takia, että he kokevat kiusaamisen niin traumaattisena. Oli surullista kuulla myös, että neljälle lapselle oli jäänyt vaihteleva eli välillä hyvä ja välillä paha mieli. Nämä lapset sanoivat, että välillä on hyvä mieli, mutta välillä kiusaaminen palaa mieleen uudestaan. Lapsi ei

välttämättä kerro aikuisille miettivänsä kiusaamistilannetta vielä jälkeenpäinkin. On siis suurilta osin aikuisten vastuulla huolehtia siitä, että asia käsitellään perusteellisesti loppuun asti ja että lapsi pääsee kiusaamistilanteesta varmasti yli. Jos kiusaaminen jää painamaan lapsen mieltä, eikä lapsi pääse purkamaan pahaa oloaan, voi sillä olla vakavia vaikutuksia myös lapsen myöhempään elämään jopa aikuisvuosiin asti.

Kysymys seitsemän eli ”Miksi kiusaamista tapahtuu?” oli selvästi vaikein kysymys, sillä jopa noin 66 % lapsista ei osannut vastata tähän. Vaikka muotoilimme kysymyksen usealla eri tavalla, kuten ”Minkä luulet olevan syynä siihen, että kiusaaja on kiusannut sinua?” tai ”Mistähän se johtuu, että joku on toiselle ilkeä?”, eivät lapset siltikään osanneet vastata. Itse kiusaamisesta lapset osaavat kertoa hienosti, mutta siihen johtavat syyt ovatkin vaikeammin määriteltävissä.

Saimme lapsilta hyviä vastauksia siihen, miten kiusaamista voitaisiin vähentää. Vastausten mukaan asiaan pystyy suurilta osin vaikuttamaan päiväkodin työntekijöiden avulla, mikä varmasti onkin totta. Lasten mielestä kiusaamisen vähentämisessä tärkeintä on kuitenkin se, että pyydetään anteeksi ja että kaikilla olisi leikkikaveri. Lisäksi lapset uskoivat kiusaamisen vähenevän sillä, että kaikki pyrkisivät olemaan kavereita keskenään. Lasten mukaan myös kiusattu voi vaikuttaa kiusaamisen vähenemiseen siten, että jättää kiusaajan teot omaan arvoonsa eikä ärsyynny niistä. Lasten mielestä kiusaajan täytyisi myös ymmärtää tekevänsä väärin. Nämä kaikki asiat ovatkin tärkeitä ja niillä varmasti pystytään vaikuttamaan kiusaamisen vähentämiseen.

22.2 Vanhemmat

Vanhemmat osasivat hyvin määritellä, mitä kiusaaminen tarkoittaa. Neljä ensimmäistä määritelmää luokiteltiin henkiseen, fyysiseen ja sanalliseen kiusaamiseen sekä siihen, että kiusattu kokee tilanteen epämiellyttäväksi tai toinen loukkaa toisen tunteita. Meitä yllätti se, että neljän vanhemman mukaan kiusaamista ei ole tapahtunut päiväkodissa, mutta kuitenkin useimman mielestä sitä on tapahtunut. Vanhempien mielipiteiden mukaan päiväkodissa ilmenee

eniten fyysistä kiusaamista, mikä ei ole yllättävää, koska fyysinen kiusaaminen on parhaiten havaittavissa.

Mielestämme on hienoa, että kaikkien vastanneiden vanhempien mukaan päiväkodin työntekijät ovat puuttuneet kiusaamiseen. Vanhemmilla oli hyvin tietoa siitä, kuinka päiväkodin työntekijät puuttuvat kiusaamistilanteisiin, mikä on todella hyvä ja mielestämme myös tärkeä asia. Meitä kuitenkin ihmetytti se, miksi yksi vanhemmista ei tiedä, miten kiusaamistilanteet päiväkodissa hoidetaan. Emme keksineet tälle selitystä, sillä tämä vanhempi oli kuitenkin tietoinen päiväkodissa tapahtuvasta kiusaamisesta, joten tällöin luulisi, että hänelle olisi tiedotettu myös kiusaamiseen puuttumisesta. Tosin emme kysyneet tutkimuksessamme vanhemmilta suoraan, onko juuri heidän lastaan kiusattu päiväkodissa, vaan kysyimme yleisellä tasolla, onko siinä päiväkodissa, missä heidän lapsensa on, ilmennyt kiusaamista. Näin ollen voi olla mahdollista, että tämä vanhempi tietää yleisellä tasolla kiusaamista tapahtuvan päiväkodissa, mutta hänen omaa lastaan ei välttämättä ole siellä kiusattu. Syynä tämän vanhemman tietämättömyyteen voi toki olla moni muukin asia. Pääosin vanhemmat tuntuvat kuitenkin olevan hyvin tietoisia siitä, miten päiväkodissa puututaan kiusaamiseen, mikä omalta osaltaan kertoo myös kasvatuskumppanuuden toimivuudesta.

Kaikki vanhemmat olivat tyytyväisiä siihen, kuinka päiväkodin työntekijät ovat puuttuneet kiusaamiseen. Kuitenkaan yksi näistä seitsemästä vanhemmasta ei ollut täysin tyytyväinen kiusaamiseen puuttumiseen, sillä hän vastasi olevansa sekä tyytyväinen että tyytymätön. Jatkokysymyksenä niille, jotka eivät olleet tyytyväisiä puuttumiseen kysyimme, mitä tilanteessa olisi voinut tehdä toisin. Tähän tämä yksi vanhempi vastasi seuraavalla tavalla:

”Ei saa lähteä syyllistämään kiusattua, otettava selvää kiusaajalta miksi on kiusattu ja tehdä selväksi ettei saa kiusata enää. Vaikea tietää aina kuka on aloittanut kiusaamisen, jos ei ole ollut paikalla näkemässä”

Uskomme, että tällä vanhemmalla on jäänyt mieleen painamaan joku yksittäinen tilanne, minkä lopputulokseen hän ei ole tyytyväinen. Tästä huolimatta

vanhemmat ovat hyvin tyytyväisiä päiväkodin työntekijöiden tapoihin puuttua kiusaamiseen.

Vanhempien vastauksissa kysymykseen ”Miksi kiusaamista tapahtuu?” tuli paljon hajontaa, mikä yllätti meidät. Vastauksista löytyi jonkin verran yhteisiä tekijöitä, mutta niitä oli melko vähän. Kateellisuus mainittiin useimmin ja erilaisuus toiseksi eniten, mitkä eivät olleet yllättäviä vastaustuloksia. Kaikki vanhempien vastaukset pitivät varmasti paikkaansa ja kiusaamiseenhan voi todellakin olla monia eri syitä.

Vanhempien mielestä kiusaamisen vähentämiseen pystytään parhaiten vaikuttamaan päiväkodin työntekijöiden avulla sekä puhumalla kiusaajan ja kiusatun kanssa, mitkä todella ovat merkittäviä tekijöitä kiusaamisen vähentämisessä. Vanhemmilla tuntuu olevan syvä kunnioitus ja luottamus työntekijöihin, sillä jokainen heistä oli tyytyväinen työntekijöiden tapaan puuttua kiusaamistilanteisiin ja he uskovat, että työntekijöillä on myös parhaat mahdollisuudet vaikuttaa kiusaamisen vähentämiseen. Onkin tärkeää ja jopa välttämätöntä, että vanhemmat pystyvät luottamaan päiväkodin henkilöstöön, sillä he kuitenkin luovuttavat lapsensa lähes päivittäin näiden henkilöiden valvovien silmien alle. Lapsen hyvinvoinnin lisäksi on tärkeää, että myös vanhemmat pystyvät olemaan luottavaisin mielin, kun heidän lapsensa on päiväkodissa. Tämä luottamus tulee selvästi esiin vanhempien vastauksista. Myös työntekijöiden on helpompi puhua vanhemmille vakavistakin asioista, kun heidän välillään vallitsee avoin luottamussuhde. Näin ollen myös kiusaaminen on helpompi ottaa puheeksi ja yhdessä miettiä keinoja sen vähentämiseen ja ennaltaehkäisyyn. Vastausten perusteella uskomme, että vanhempien ja päiväkodin välinen kasvatuskumppanuus toimii hyvin tutkimuksemme osallistuneissa päiväkodeissa.

Viimeiseksi vanhemmat saivat lisätä aiheeseen jotakin, jos halusivat. Vanhemmat ovat laittaneet todella hienoja ajatuksia kiusaamiseen liittyen. Juuri näitä samoja asioita olemme käyneet teoriassa läpi. Yksi vanhempi kirjoitti varhaisen puuttumisen tärkeydestä. Tämä onkin hyvin tärkeää, koska tutkimusten mukaan päiväkodissa alkanut kiusaaminen jatkuu edelleen koulussa. Yleisradion sivuilla

onkin julkaistu tiedeuutinen 7.10.2008, jossa todetaan sama asia. Tutkimus on tehty pitkäaikaisseurannalla Kanadassa. Kanadan Quebecissä seurattiin kahta tuhatta lasta, jotka ovat syntyneet vuosina 1997–1998. Tulosten mukaan joka neljäs lapsi kuului ryhmään, jota kiusattiin melko paljon jo alle kouluikäisenä ja kiusaaminen lisääntyi selvästi iän mukana. Neljää prosenttia lapsista kiusattiin paljon ja kaikkialla. Jos lasta kiusattiin jo ennen koulun alkua, oli hyvin todennäköistä, että se jatkui koulussa. (Radion tiedeuutiset, Archives of General Psychiatry 2008.)

Yksi vanhempi halusi vielä lisätä sen, että jokaisen vanhemman täytyisi pitää lastaan päivittäin sylissä ja kertoa hänelle miten tärkeä hän on. Vanhempien täytyisi kannustaa, kehua ja olla aidosti kiinnostuneita lapsestaan. Tämä onkin äärettömän tärkeää. Ei riitä, että aikuinen on fyysisesti lapsen luona, vaan aikuisen täytyy olla läsnä myös henkisesti ja aikuisen täytyy kuunnella, mitä lapsella on sanottavaa sekä antaa läheisyyttä. Nykypäivänä ilmenee usein sitä, että vanhemmat eivät anna lapsilleen riittävästi aikaa ja hoivaa. Jos näin tehtäisiin, kiusaamistapaukset ja lasten pahoinvointi voisivat vähentyä edes hieman.

22.3 Työntekijät

Kaikista yleisin työntekijöiden määritelmä kiusaamiselle oli leikeistä tai porukasta ulos jättäminen, joka siis on henkistä kiusaamista. Myös fyysinen kiusaaminen mainittiin monta kertaa. Työntekijät osasivat määritellä kiusaamisen laajasti ja oikeaoppisia termejä käyttäen. Kaikki työntekijöiden kertomat kiusaamisen määritelmät pitävät paikkansa.

Kysyessämme työntekijöiltä onko päiväkodissa tapahtunut kiusaamista, ilmeni mielenkiintoisia tuloksia. Vastaajista yksi oli sitä mieltä, että kiusaamista ei ole ilmennyt päiväkodissa, vaikka muiden samassa ryhmässä työskentelevien mukaan kiusaamista on tapahtunut. Toki tähän voi olla monia selityksiä. Jokainen määrittelee ja kokee kiusaamisen eri tavalla, ja toisaalta voi olla, että kyseinen työntekijä on ollut ryhmässä vähemmän aikaa kuin muut eikä siksi ole vielä nähnyt kiusaamista tapahtuvan. Osassa lukemassamme kirjallisuudessa oli maininta, että jotkut eivät halua myöntää, että kiusaamista tapahtuu, ettei se luo

huonoa mainetta esimerkiksi päiväkodille. Mielestämme on kuitenkin tärkeää, että kiusaamisesta puhutaan avoimesti, koska sitä tapahtuu varmasti jo päiväkodissa. Kun asia myönnetään, siihen voidaan myös puuttua.

Työntekijöiden mukaan fyysistä ja henkistä kiusaamista ilmenee päiväkodissa eniten. Vastaus ei ollut yllättävä, sillä fyysinen kiusaaminen on näkyvin kiusaamismuoto ja siksi myös helpoin havaita. Henkinen kiusaaminen puolestaan ei ole yhtä näkyvää, mutta päiväkodissa se on kuitenkin helpommin havaittavissa kuin esimerkiksi koulumaailmassa, sillä päiväkodissa lapset ovat jatkuvasti aikuisten näkö- ja kuuloetäisyydellä. Sanallistakin kiusaamista tapahtuu, mutta sen osuus ei työntekijöiden vastauksista päätellen ole yhtä suuri kuin henkisen ja fyysisen kiusaamisen. Päiväkodissa sanallinen kiusaaminen ilmenee useimmiten lällättelynä ja nimittelynä, ja usein tätä tehdään silloin, kun aikuinen ei ole kuulemassa. Yksi työntekijä mainitsi myös, että päivittäin ilmenee ”kahnaustilanteita”, jotka eivät varsinaisesti ole luokiteltavissa kiusaamiseksi, vaan liittyvät lasten kehitykseen. Ann Pleshette Murphyn mukaan mielialanvaihtelut ovat 6-vuotiaille lapsille yleisiä. Tämän ikäiset lapset kokeilevat yhtenäen rajojaan ja väittävät vastaan. He voivat olla toiselle kaverille kilttejä, mutta lällätellä yhtäkkiä toiselle. (Murphy 2010, 130.) Joten juuri tällaiset ”kahnaustilanteet” ja impulsiiviset teot ovat lapsille hyvin tyypillisiä.

Kaikille työntekijöille vaikutti olevan selvillä, miten kiusaamistilanteisiin kannattaa puuttua ja päiväkodeissa selvästi myös puututaan kiusaamiseen, eikä jätetä sitä huomioimatta. Yhden työntekijän mukaan lasten on hyvä opetella selvittämään pieniä kahnauksia myös itse. Mielestämme tämä onkin oikein, koska jos kahnaustilanteisiin tulee aina hoitaja väliin, lapsi ei opi koskaan itse ratkaisemaan näitä tilanteita. Tietenkin tilanteet täytyy katsoa tapauskohtaisesti ja mielestämme on tärkeää, että hoitaja valvoisi tilannetta vieressä. Tällöin hoitaja voi puuttua tilanteeseen, jos asia ei ala ratkeamaan.

Kysyessämme tyttöjen ja poikien kiusaamiseroja vastaukset olivat melko yhteneviä. Suurimman osan mielestä tytöillä on enemmän psyykkistä kiusaamista ja pojilla enemmän fyysistä, mikä on todettu myös erinäisissä tutkimuksissa.

Kuitenkin yhden työntekijän mielestä pojat käyttävät enemmän psyykkistä kiusaamista kuin tytöt. Neljän työntekijän mukaan tytöillä on enemmän sanallista kiusaamista, kun taas yhden mielestä poikien kiusaaminen ilmenee useammin sanallisena. Mielestämme nämä pari poikkeustapausta ovat mielenkiintoisia, mistähän nämä yhden henkilön mielipide-erot johtuvat?

Työntekijöiden mielipiteissä siitä, miksi kiusaamista tapahtuu, oli melkoisesti eroja, mutta yhdistäviä tekijöitäkin löytyi. Suurimman osan mielestä kiusaamista tapahtuu sen takia, että lasten välille syntyy kilpailua jostain asiasta. Tämä on varmastikin totta, koska jopa nykypäivän kulttuuri kannustaa ihmisiä kilpailemaan lähes joka asiasta. Mielestämme oli yllättävää, että vain kahden mielestä erilaisuus johtaa kiusaamiseen. Luulimme, että useampi työntekijä olisi tätä mieltä. On kuitenkin hienoa, jos erilaisuus todella on vain harvassa tapauksessa kiusaamisen syynä. Tämä tarkoittaa sitä, että lasten suvaitsevaisuus on kasvanut. Tämä korostui myös lasten vastausten kautta, sillä yksikään lapsi ei maininnut toisen lapsen erilaisuutta tai poikkeavuutta kiusaamisen syyksi. Meitä yllätti myös se, että vain yhden työntekijän mielestä isot ryhmät ja pienet tilat ovat syynä kiusaamiseen. Ajattelimme useamman olevan tätä mieltä, koska nykypäivänä lapsiryhmät ovat usein melko suuria ja lapset joutuvat olemaan tiiviisti yhdessä, jolloin luulisi myös erimielisyyksiä syntyvän helpommin. Myös Mannerheimin Lastensuojeluliiton pääsihteeri Mirjam Kallandin mukaan lapsiryhmän koko lisää lasten stressiä, jolloin myös aggressiivinen käyttäytyminen lisääntyy (Kalland 2010).

Yksi työntekijä oli vielä lopuksi halunnut lisätä siitä, että lapset saavat paljon vaikutteita televisiosta. Osassa lukemistamme aineistoista oli mainittu sama asia. Sen lisäksi, että lastenohjelmat ovat muuttuneet väkivaltaisemmiksi ja aggressiivisemmiksi, saavat monet lapset kotona katsoa myös aikuisille suunnattuja tv-sarjoja. Tämä on mielestämme väärin. Lapset imevät yllättävän herkästi itseensä vaikutteita eri tv-ohjelmista, eivätkä aikuiset välttämättä edes tiedosta, kuinka haitallisesti televisio voi lapsen kehitykseen ja käyttäytymiseen vaikuttaa.

23 POHDINTA

Opinnäytetyöhön tuli melko paljon muutoksia matkan varrella eikä tutkimussuunnitelman sisältö toteutunut kokonaisuudessaan. Lasten havainnointi jäi pois, koska huomasimme, ettei siitä ole hyötyä. Olisimme joutuneet olemaan päiväkodissa useamman päivän, jotta olisimme nähneet tutkimuksen kannalta merkityksellisiä kiusaamistilanteita riittävästi. On myös hyvin todennäköistä, että lasten käytös muuttuisi, kun he huomaisivat, että heitä tarkkaillaan. Suunnitelmissamme oli myös käydä haastattelemassa jotakuta työntekijää Mannerheimin lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin tekemästä hankkeesta, mutta ilmeni, että kaikki tarvittava tieto löytyy heidän julkaisemastaan raportista ”Kiusaavatko pienetkin lapset?”. Meille ilmeni myös, että Vaasan Mannerheimin lastensuojeluliitolla ei ole työntekijää, joka olisi kyseiseen aiheeseen perehtynyt, vaan henkilöt joita olisimme voineet haastatella, ovat Helsingissä. Graduun alle kouluikäisten lasten kiusaamisesta on tehty hyvin vähän, yhtäkään näistä ei ollut nettiversiona ja vain muutamaa oli mahdollisuus varata ja tilata kirjastoon. Varasimme näistä yhden, mutta emme saaneet sitä ajoissa, joten emme pystyneet käyttämään sitä. Löysimme myös muutamien ulkomailla aiheesta tehtyjen tutkimusten nimiä, mutta itse julkaisuja emme saaneet käsiimme, vaikka yritimme niitä sinnikkäästi etsiä. Kaikesta huolimatta meistä oli todella mielenkiintoista tutkia 5–6-vuotiaiden lasten kiusaamiskokemuksia. Tutkimustulokset vastasivat melko pitkälle ennako-odotuksiamme, mutta joitakin yksittäisiä yllättäviä tuloksia ilmeni myös.

Suoritimme kyselyn sekä lapsille, vanhemmille että työntekijöille, sillä halusimme tutkimukseemme kaikkien näiden osapuolten näkemyksen. Vaikeuksia meille tuotti se, miten saisimme eri osapuolten vertailujen tulokset mahdollisimman selvästi esille ja näkyviin. Vastauksia olisi ollut helpompi vertailla, jos kysymykset olisivat olleet rasti ruutuun kysymyksiä käyttämiemme avoimien kysymysten sijaan. Keksimme kuitenkin mielestämme hyvän ja toimivan tavan vastausten vertailuun ja analysointiin. Teimme aineistolähtöisen sisällönanalyysin ja suoritimme sitten kvantifioinnin laskemalla eri teemoihin jakamiemme ilmaisujen määrät. Toimimme näin kaikkien kolmen vastaajaryhmän (lapset,

vanhemmat ja työntekijät) kohdalla. Tämän jälkeen vertailimme eri osapuolten vastauksia keskenään ja tutkimme, minkälaisia yhtäläisyyksiä tai eroja niistä löytyi.

Aluksi epäröimme, löydämmekö tarpeeksi materiaalia pienten lasten kiusaamiseen liittyen, mutta loppuvaiheessa huomasimme, että meillä on liikaa aineistoa kirjoitettuna. Olimme epävarmoja, mitä kannattaisi poistaa tekstistä ja mitä jättää jäljelle, mutta mielestämme onnistuimme hyvin rajaamaan aiheen jättämättä pois mitään tärkeää ja saamalla tekstiin kaiken tarpeellisen. Sivuja tuli paljon myös sen vuoksi, että vertailimme kolmen eri ryhmän (lapset, vanhemmat ja työntekijät) vastauksia emmekä esimerkiksi pelkästään lasten. Lähteitä työhömmä löytyi siis kohtuullisen hyvin, mutta ehkä normaalia vähemmän. Alle kouluikäisten lasten kiusaamista on tutkittu hyvin vähän, minkä vuoksi suoraan tähän aiheeseen liittyviä lähteitä ei ole kovin montaa. Melko iso osa tekstistä on kirjoitettu koulukiusaamista käsittelevän aineiston pohjalta, mutta nämä asiat ovat hyvin yleistettävissä myös päiväkotikäisiä lapsia tai mitä tahansa ikäluokkaa koskevaan kiusaamiseen.

Tutkimuksen yhteenlaskettu vastausprosentti on 48 prosenttia eli kohderyhmästä hieman alle puolet vastasi kyselyyn. Odotimme suurempaa vastausprosenttia, mutta olemme kaiken kaikkiaan tyytyväisiä saamiimme vastauksiin, sillä saimme niiden perusteella tutkimuksesta irti sen, mitä halusimmekin. Tosin suurempi vastausprosentti olisi parantanut tutkimuksen luotettavuutta ja kenties tuonut esiin asioita, jotka eivät nyt tulleet ilmi tai toisaalta mahdollisesti vahvistanut tutkimuksessa esiin nousseita näkemyksiä entisestään. Kaiken kaikkiaan aihe oli todella mielenkiintoinen ja toivomme, että tästä tutkimuksesta olisi hyötyä päiväkodeissa olevien lasten kiusaamisen vähentymiseen. Mielestämme olisi myös tärkeää, että aiheesta keskusteltaisiin enemmän, koska kiusaamista tapahtuu jo päiväkodissa ja monikaan ei ole tästä tietoinen.

23.1 Tutkimuksen luotettavuus

Ennen tutkimuksen aloittamista kysyimme päiväkotien johtajilta luvan tutkimuksen suorittamiseen heidän päiväkodeissaan. Johtajien luvat saatuamme

anoimme tutkimuslupaa Vaasan kaupungin varhaiskasvatusjohtaja Lillemor Gammalgårdilta. Lupa saatiin kirjallisena 21.9.2010. Tutkimuslupa-anomuksessa tuotiin esille tutkimuksen aihe, tutkimusmenetelmät, kohderyhmät sekä tutkimuksen aikataulu.

Vanhemmille ja päiväkodin työntekijöille tarkoitetuissa kyselylomakkeissa jaettiin lyhyt selostus tutkimuksesta, sen tarkoituksesta ja siitä, miten ja mihin saatuja tietoja käytetään. Tutkimuksen eettisyys tulee ilmi sillä, että tiedot luvattiin käsitellä nimettöminä ja näin myös toimimme. Vastauksista ei muutenkaan ilmene missään vaiheessa vastaajan henkilöllisyys. Haastatteluihin ja niiden tallentamiseen pyydettiin luvat lasten vanhemmilta. Saatu materiaali käsiteltiin luottamuksellisesti ja se tuhottiin analysoinnin jälkeen.

Tutkimusten tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat, vaikka virheiden syntymistä pyritään välttämään. Kaikissa tutkimuksissa pyritään tämän vuoksi arvioimaan tutkimuksen luotettavuutta. Luotettavuuden arviointiin on olemassa monia erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Reliaabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta. Tulosta voidaan siis pitää reliaabelina, jos esimerkiksi kahdella eri tutkimuskerralla päädytään samoihin tuloksiin. Validius (pätevyys) taas tarkoittaa, että tutkimusmenetelmä tai mittari mittaa juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Esimerkiksi vastaaja saattaa käsittää osan kyselylomakkeen kysymyksistä eri tavalla kuin mitä tutkija on tarkoittanut ja ajatellut. Tuloksia ei voida pitää pätevinä, jos tutkija käsittelee saatuja tuloksia edelleen oman ajattelumallinsa mukaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta voidaan parantaa esimerkiksi antamalla tarkka selitys kaikista tutkimuksen vaiheista. Muun muassa haastatteluun kulunut aika, olosuhteet ja mahdolliset häiriötekijät on hyvä tuoda ilmi. (Hirsjärvi ym. 2004, 216–217) Olemmekin parhaamme mukaan pyrkineet toimimaan näin tutkimuksessamme.

23.2 Jatkotutkimusehdotuksia

Tutkimusta tehdessämme mieleemme nousi muutama jatkotutkimusaihe. Jatkotutkimuksena olisi myös mielenkiintoista tutkia kiusaamisen ennaltaehkäisyä tarkemmin. Tutkimuksessa voitaisiin ottaa selvää, kuinka paljon esimerkiksi

päiväkotikiusaamisen vähentäminen vaikuttaa koulukiusaamisen lukumääriin, koska jo tehtyjen tutkimusten mukaan päiväkodissa alkanut kiusaaminen jatkuu usein koulussa. Lisäksi voitaisiin selvittää, onko kiusaamiseen puuttumisella todella vaikutusta kiusaamisen vähenemiseen ja kuinka tärkeäksi päiväkodin työntekijät kokevat oman osuutensa kiusaamisen vähentämistä ja ennaltaehkäisyä ajatellen. Tutkimuksessa voitaisiin ottaa huomioon myös vanhempien rooli kiusaamisen vähentämisessä ja selvittää, kuinka tärkeänä eri osapuolet ylipäänsä pitävät sitä, saavatko kiusatun ja kiusaajan vanhemmat tietää tapahtuneesta. Olisi mielenkiintoista tutkia myös sitä, missä tilanteissa kiusaamista yleisimmin tapahtuu. Tästä voitaisiin kysyä niin lasten kuin työntekijöidenkin näkemyksiä ja vertailla niiden eroja ja yhtäläisyyksiä. Tutkimuksesta voisi selvitä esimerkiksi se, onko olemassa jokin paikka tai tilanne, missä tapahtuva kiusaaminen jää työntekijöiltä usein huomaamatta.

LÄHDELUETTELO

Aamulehti (2009). Tutkimus: Kiusaaminen altistaa lapsen mielen järkkymiselle [siteerattu 24.10.2010]. Saatavana Internetissä: <URL: <http://www.aamulehti.fi/teema/terveys/tutkimus-kiusaaminen-altistaa-lapsen-mielen-jarkkymiselle/142047>>.

Cacciatore, Raisa & Korteniemi-Poikela, Erja & Huovinen, Maarit 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Helsinki. WS Bookwell Oy.

Cantell, Hannele 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus. Jyväskylä. WS Bookwell Oy.

Guldberg, Helene 2009. Reclaiming childhood: freedom and play in an age of fear. New York. Routledge.

Harjunkoski, Sirpa-Maija & Harjunkoski, Reijo 1994. Kiusanhenki lapsen kengissä. Juva. Kirjapaja.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara Paula 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna. Kariston kirjapaino Oy.

Höistad, Gunnar 2003. Irti kiusaamisen kierteestä. Helsinki. Kirjapaja Oy.

Isokorpi, Tia 2004. Tunneoppia – parempaan vuorovaikutukseen. Juva. WS Bookwell Oy.

Juvonen, Aila 1994. Skidikantti – Lapsen tie objektista subjektiksi. Helsinki. Lastensuojelun keskusliitto.

Kalland, Mirjam 2010. MTV3 Seitsemän uutiset 12.4.2010. [online] MTV3 Katsomo. [siteerattu 30.10.2010] Saatavana Internetissä: <URL:<http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/arkistot/kotimaa/2010/04/1098758>>

Keltinkangas-Järvinen, Liisa 2003. Hyvä itsetunto. Juva. WS Bookwell Oy.

Kirves, Laura & Stoor-Grenner, Maria 2010. Kiusaavatko pienetkin lapset? Helsinki.

Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä. WS Bookwell Oy.

Korkman, Seppo (2010). Sami ei halua mennä päiväkotiin tönittäväksi. Länsiväylä. [Siteerattu 20.10.2010] Saatavana Internetissä: <URL:[http://www.lansivayla.fi/Uutiset/Paiivan-Puheenaihe/Sami-ei-halua-menna-paivakotiin-tonittavaksi/\(offset\)/20](http://www.lansivayla.fi/Uutiset/Paiivan-Puheenaihe/Sami-ei-halua-menna-paivakotiin-tonittavaksi/(offset)/20)>.

Lagerpetz, Kirsti. 1998. Naisten aggressio. Hämeenlinna.

Lagerspetz, Kirsti 2000. Mitä tulee mieleen. Psykologin esseitä. Helsinki. Tammi

Laki lasten päivähoitosta 19.1.1973/36 2a§

Murphy, Ann Pleshette. 2010. Lasten leikkiä. Kuinka kasvatat fiksuja, terveitä ja huomaavaisia lapsia syntymästä 12-vuotiaaksi. Helsinki. Schildts Kustannus Oy.

Muurinen, Erja. Surakka, Tuula. 2001. Lasten ja nuorten hoitotyö. Tampere. Tammer-Paino Oy.

Peltonen, Anne & Kullberg-Piilola Tarja 2000. Tunnemuksu – Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Helsinki. Kirjapaja Oy.

Radion tiedeuutiset, Archives of General Psychiatry 2008. Kiusatuksi tulevien lasten ura alkaa varhain. [online] Yleisradio OY. [siteerattu 18.10.2010] Saatavana Internetissä: <URL: <http://ohjelmaopas.yle.fi/artikkelit/tiede/tiedeuutiset/kiusatuksi-tulevien-lasten-ura-alkaa-varhain> >

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [online]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen

tietoarkisto [siteerattu 29.10.2010]. Saatavana Internetissä:
<URL:http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_3.html>

Saarikoski, Helena. 2001. Mistä on huonot tytöt tehty? Porvoo. WS Bookwell Oy.

Salmivalli, Christina. 1998. Koulukiusaaminen ryhmäilmionä. Tampere. Tammer-Paino Oy

Salmivalli, Christina. 2003. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Jyväskylä. WS Bookwell Oy

Salmivalli, Christina. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Jyväskylä. WS Bookwell Oy.

Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam 2001. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki. WSOY.

Sullivan, Keith 2000. The antibullying handbook. Auckland, New Zealand. Oxford University press.

Thors, Christina 2007. Utstött – en bok om mobbning. Stockholm. Elanders Berlings Ab.

**LASTEN KIUSAAMISKOKEMUKSET PÄIVÄKODISSA
KYSELYLOMAKE LAPSILLE**

Sukupuoli: Tyttö () Poika ()

Ikä: _____

1. Mitä kiusaaminen mielestäsi tarkoittaa? _____

2. Onko sinua kiusattu?

Ei ()

Kyllä () -> Kerran () Usein ()

Jos vastasit kyllä, niin miten sinua on kiusattu? _____

3. Kuka/ketkä ovat puuttuneet asiaan?

Päiväkodin hoitajat ()

Vanhemmat ()

Joku muu, kuka? _____

4. Miten asiaan on puututtu? _____

5. Minkälainen mieli tilanteesta jäi ja miksi? _____

6. Miksi kiusaamista mielestäsi tapahtuu? _____

7. Miten kiusaamista mielestäsi voitaisiin vähentää? _____

Hei!

Olemme kaksi viimeisen vuoden sosionomiopiskelijaa Vaasan ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä 5-6 -vuotiaiden lasten kiusaamiskokemuksista päiväkodissa. Tarkoituksenamme on selvittää vanhempien, lasten ja päiväkodin työntekijöiden kokemuksia siitä, tapahtuuko päiväkodissa kiusaamista, ja jos tapahtuu niin missä muodoissa. Selvitämme myös miksi kiusaamista tapahtuu ja miten sitä voitaisiin vähentää. Aiomme vertailla eri osapuolten vastaustuloksia keskenään ja tutkimme esiintyykö niissä yhtäläisyyksiä tai eroja. Tutkimukseen olemme saaneet luvan varhaiskasvatusjohtaja Lillemor Gammelgårdilta.

Pyydämme Teitä ystävällisesti vastaamaan oheiseen kyselyyn. Kyselyyn vastaaminen vie aikaa noin 10 minuuttia. Vanhempien ja päiväkodin työntekijöiden vastaukset pysyvät nimettöminä. Pyydämme Teitä palauttamaan oheisen kyselylomakkeen jollekin lapsenne ryhmän työntekijälle 6.10.2010 mennessä. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja niitä käytetään ainoastaan opinnäytetyöhön.

Tarvittaessa voitte ottaa yhteyttä opinnäytetyömme ohjaajaan lehtori Ahti Nymaniin, puh 0400 113 959 , e-mail: ahti.nyman@puv.fi , postiosoite Ahti Nyman, Sosiaaliala, Wolffintie 30, 65100 Vaasa.

Ystävällisin terveisin,

Noora Ikola

ja

Emilia Sandvik

LIITE 3

Kyselemme tutkimukseemme liittyen 5-6 -vuotiailta lapsilta kiusaamiskokemuksista päiväkodissa. Liitteenä on kyselylomake, mistä näette lapsille suunnatut kysymykset, jotka aiomme kysyä lapseltanne haastattelemalla.

Tarvitsemme lupanne lapsenne haastatteluun kiusaamiseen liittyen.

Lastani _____ saa haastatella kiusaamiseen liittyvissä kysymyksissä.

Vanhemman allekirjoitus

**LASTEN KIUSAAMISKOKEMUKSET PÄIVÄKODISSA
KYSELYLOMAKE LASTEN VANHEMMILLE**

1. Mitä kiusaaminen mielestänne tarkoittaa? _____

2. Onko päiväkodissa, missä lapsenne on/ovat, ilmennyt kiusaamista?

Kyllä ()

Ei ()

Jos on, niin minkälaista? _____

3. Ovatko päiväkodin työntekijät puuttuneet asiaan?

Kyllä ()

Ei ()

Jos vastasitte kyllä, niin millä tavalla asiaan on puututtu? _____

5. Vastasiko kiusaamiseen puuttuminen odotuksianne?

Kyllä ()

Ei ()

Jos vastasitte ei, niin mitä olisi voinut tehdä toisin? _____

6. Miksi kiusaamista mielestänne tapahtuu? _____

7. Miten kiusaamista voitaisiin vähentää? _____

8. Haluaisitteko lisätä vielä jotakin aiheeseen liittyen? _____

Kiitos vastauksistanne!

Hei!

Olemme kaksi viimeisen vuoden sosionomiopiskelijaa Vaasan ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä 5-6 -vuotiaiden lasten kiusaamiskokemuksista päiväkodissa. Tarkoituksenamme on selvittää vanhempien, lasten ja päiväkodin työntekijöiden kokemuksia siitä, tapahtuuko päiväkodissa kiusaamista, ja jos tapahtuu niin missä muodoissa. Selvitämme myös miksi kiusaamista tapahtuu ja miten sitä voitaisiin vähentää. Aiomme vertailla eri osapuolten vastaustuloksia keskenään ja tutkimme esiintyykö niissä yhtäläisyyksiä tai eroja. Tutkimukseen olemme saaneet luvan varhaiskasvatusjohtaja Lillemor Gammelgårdilta.

Pyydämme Teitä ystävällisesti vastaamaan oheiseen kyselyyn. Kyselyyn vastaaminen vie aikaa noin 10 minuuttia. Vastaukset pysyvät nimettöminä. Pyydämme Teitä täyttämään oheisen kyselylomakkeen 6.10.2010 mennessä. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja niitä käytetään ainoastaan opinnäytetyöhön.

Tarvittaessa voitte ottaa yhteyttä opinnäytetyömme ohjaajaan lehtori Ahti Nymaniin, puh 0400 113 959 , e-mail: ahti.nyman@puv.fi , postiosoite Ahti Nyman, Sosiaaliala, Wolffintie 30, 65100 Vaasa.

Ystävällisin terveisin,

Noora Ikola

ja

Emilia Sandvik

**LASTEN KIUSAAMISKOKEMUKSET PÄIVÄKODISSA
KYSELYLOMAKE PÄIVÄKODIN TYÖNTEKIJÖILLE**

1. Mitä kiusaaminen mielestänne tarkoittaa? _____

2. Onko päiväkodissanne ilmennyt kiusaamista?

Kyllä ()

Ei ()

Jos on, niin minkälaista? _____

3. Miten kiusaamiseen on puututtu päiväkodissanne? _____

4. Onko tyttöjen ja poikien kiusaamistavoissa eroja?

Kyllä ()

Ei ()

Jos on, niin minkälaisia? _____

5. Miksi kiusaamista mielestänne tapahtuu? _____

6. Miten kiusaamista voitaisiin vähentää? _____

7. Haluaisitteko lisätä vielä jotakin aiheeseen liittyen? _____

Kiitos vastauksistanne! ☺